

Franckesche Stiftungen zu Halle

Adami Rechenbergi[i] Svmmarivm Historiae Ecclesiasticae

Rechenberg, Adam

Vitembergae, MDCCLXVII

VD18 12484725

Caput II De Historia Seculi XVII Iam Decurrentis

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha55-1-213274](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha55-1-213274)

Principum potentia uel tyrannide uixi impedierant? Factum tamen, cum maturuisset necessitas reformatae Ecclesiae, ministerio hominis, qui magnis et sapientibus seculi uiris, uilis et abiectus uidebatur. Ita DEVS sapientiam hominum confundit, quando sua causa agitur: ut ipsi pro ineffabili sapientia et bonitate in genus humanum, debitas laudes ac gratias reddamus, puraque mente, quod efficacissimum semper rogandi genus fuit, beneficia eius in nos collata praedicemus uitamque Euangelio dignam agamus. Fructus Reformationis ELIAS VEILIVS de Hist. et Necessit. Reformationis Evangelicae per Lutherum feliciter institutae Sect. V, Art. V, p. 427, seqq. recenset.

PERIODI V HISTORIAE ECCLESIASTICAE

CAPVT II

DE

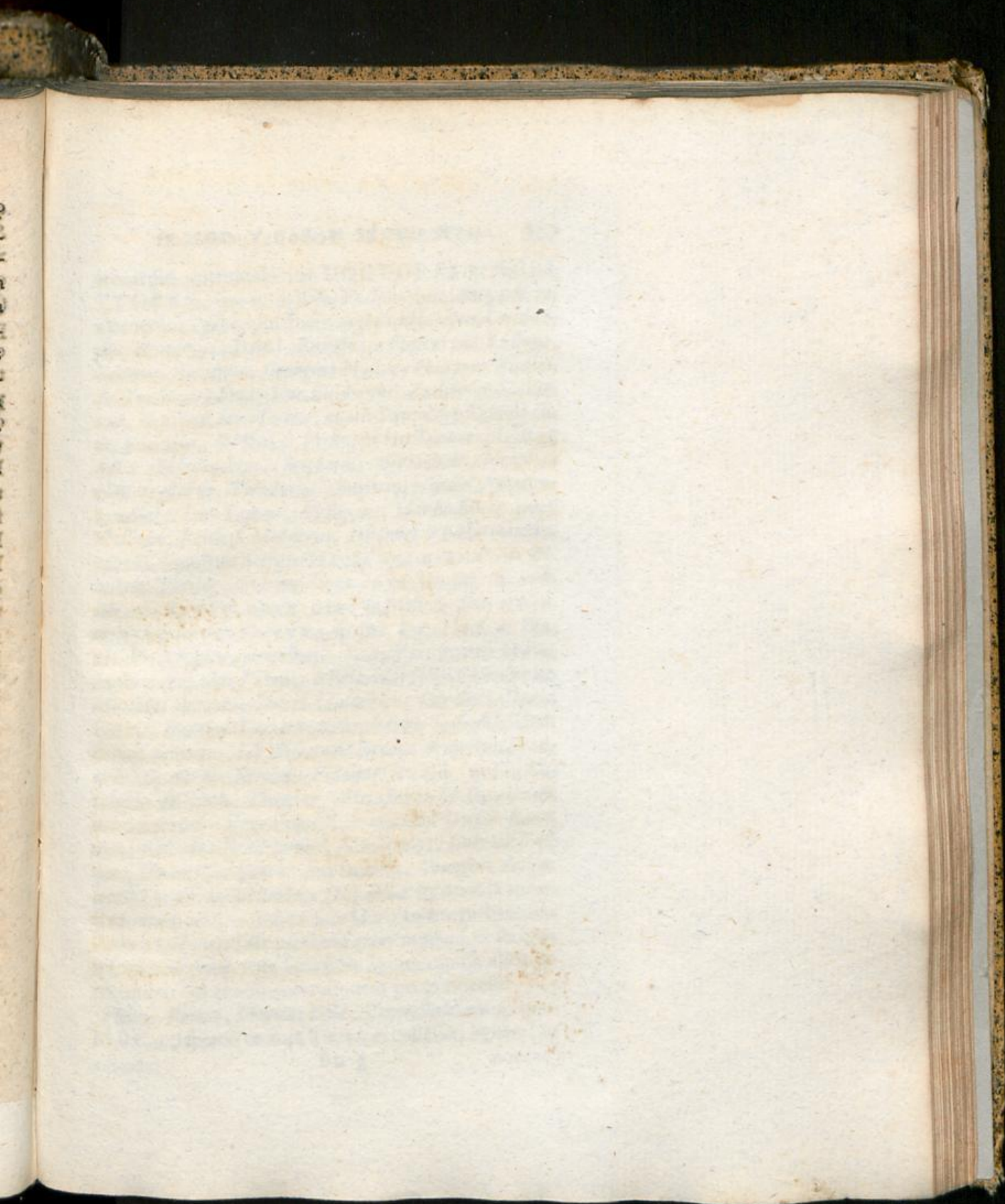
HISTORIA SECVLI XVII

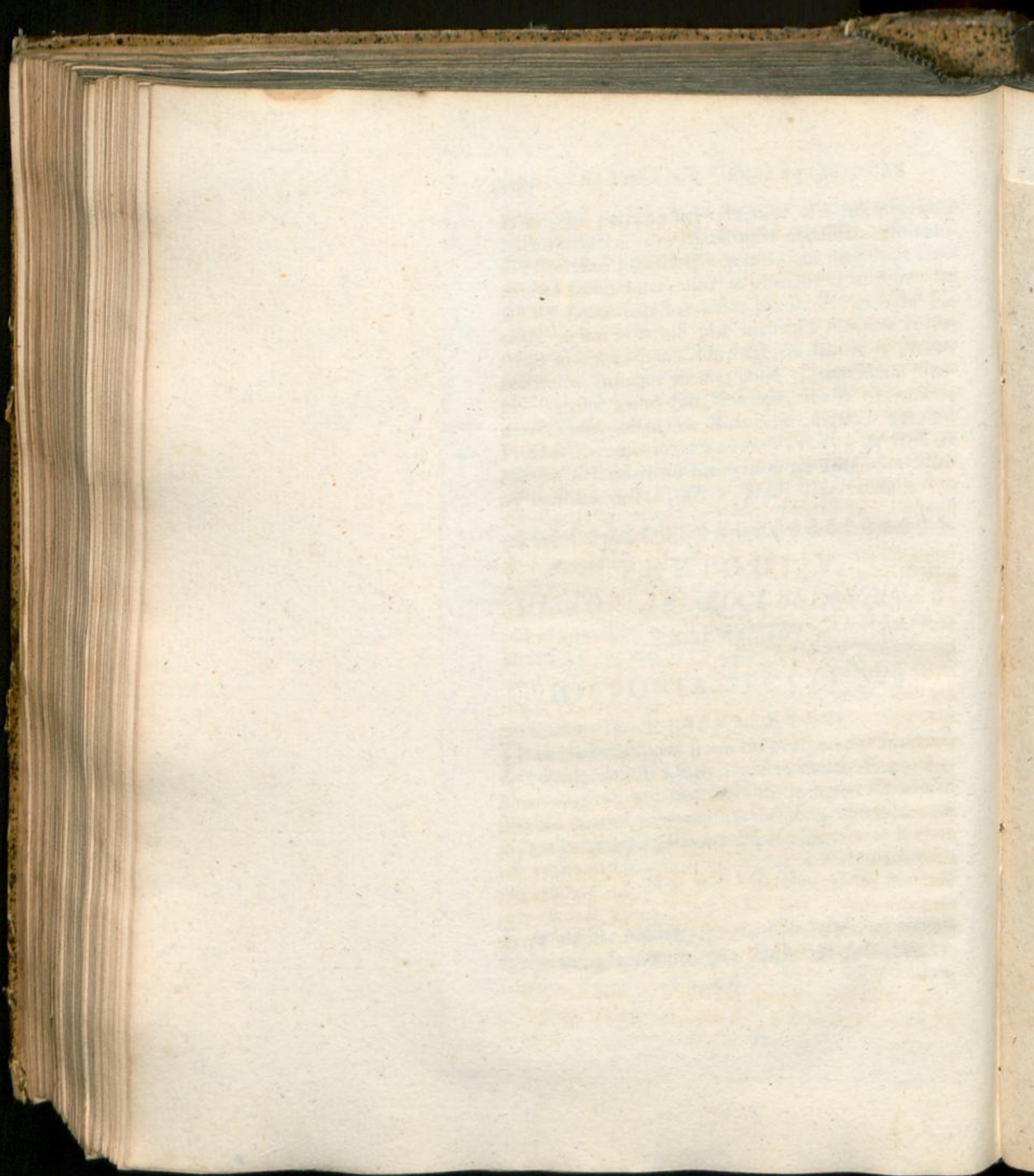
IAM DECVRRENTIS

Praecipitantis huius seculi res prosperae et aduersae, quod Ecclesiam attinet, quidem multae sunt annalibus dignae; sed nos instituti memores, potiores strictim tantum attingemus, et memoriae rauandae causa, eas in quinque Sectiones dispescemus.

SECTIO I

In prima hac Sectione, res ab initio Seculi, ad annum decimum septimum, quo Lutherani Iubilaeum celebra-

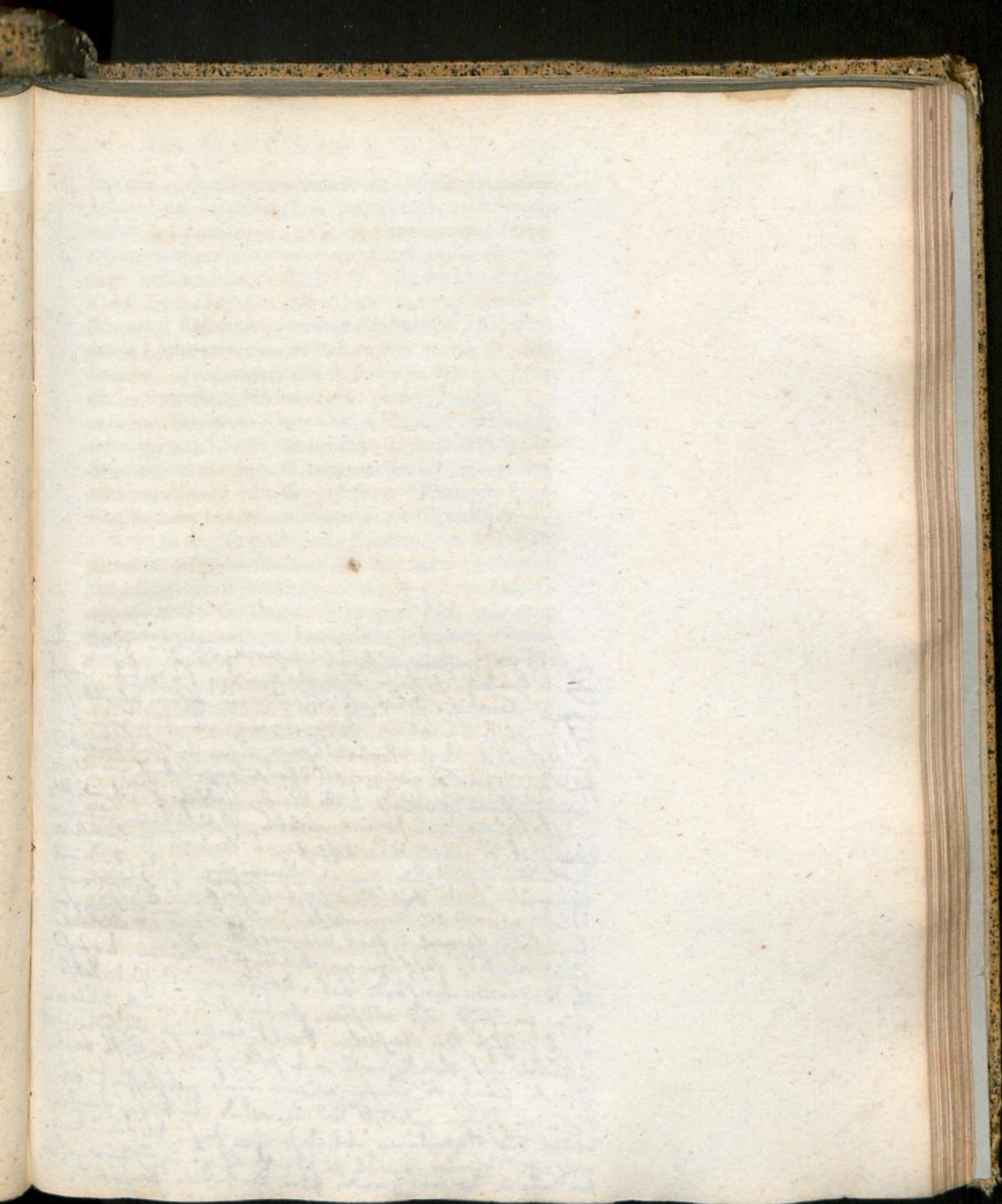
lebrarunt, memorabimus DOCTORES et SCRIP-
PTORES, qui in nostra Ecclesia hoc tempore in-
claruerunt, praecipui fuere Aegidius Hunnius, Leonhar-
dus Hutterus, David Rungius, Polycarpus Lyserus,
Salomon Gesnerus, Georgius Mylius, Philippus Nicolai,
Io. Forsterus, Fridericus Balduinus, Zacharias Schilte-
rus, Henricus Hoepsnerus, et alii Saxonici; Deinde in-
ter Suenicos, Iacobus et Philippus Heilbrunneri fratres,
Felix Bidenbachius, Stephanus Gerlachius, Matthias
Hassenrefferus, Theodorus Thummius; inter Argento-
ratenfes, Ioh. Pappus, Philippus Marbachius; inter
Hasslicos, Baltas. Menzerus, Iohannes Winckelmannus,
et alii, quorum scripta PAUL. HOLDVANNUS in Bi-
blioth. Theol. GEORG. DRAVDIVS in Officin. omni.
libr. G. MATTH. KOENIGIUS in Biblioth. Vet. et Nou.
et HENNINGIUS WITTE in Dec. Vit. Theol. ac Dia-
rio Biographico, recensent. Inter Reformatos Fran-
conius, Amandus Polanus a Rolanddorf, Is. Casaubonus,
Matthias Antonius Sadeel, Ludonicus Crocius, David
Pareus, Barthol. Keckermannus, Paulus Tossanus, Abra-
hamus Scultetus, Ioh. Piscator, Iacobus Arminius, Fran-
ciscus Gomarus, Nicolaus Vedelius, et alii, qui in Ca-
talogis Biblioth. Thuanae, Heinsianae et Orseliandae
memorantur. Inter Pontificios eminent Caesar Baro-
nius, Robertus Bellarminus, Cardinales Gabriel Vasi-
quez, Franciscus Suarez seu Suarius, Georgius de Va-
lencia, et alii in Bibliotheca Hispana a NICOL. ANTO-
NIO memorati. Iesuitarum Germaniam turbantium
Tanneri, Hungeri, Grieseri et Foreri nomina, ex scriptis
ipsorum aculeatis nota satis sunt. Igitur omissa aliorum
recensione ad rerum enarrationem progrediemur.

§ 12. Romae, Clemens VIII. Papa, Jubilaeum anno
MDC. celebrat, et cum Tiberis exundasset, unum (ut
uocant)

uocant) *DEI* cum hostia consecrata in eam, certis adhibitis ritibus, prolici iussit, ut exundatio sisteretur. Duo etiam *Breua*, quae uocantur, ad Catholicos in Anglia misit, unum ad Clerum, alterum ad populum; ut operam nauarent, quantum in ipsis sit, quo mortua *Elisabetha*, Rex erga catholicam Religionem bene affectus eligeretur; teste *BELLARMINO Resp. ad Apolog. pro iur. fidel. p. 56, 57, ut, conf. THUAN. Lib. CXXVI, et HEIDEGGERI Hist. Papar. pag. 287.* In reuera in *Styria* Aug. Confessione addictis, liberum Religionis exercitium interdicitur, ministris Ecclesiae in exilium missis.

§. 3. In *Germania* an. *MDCII* Marchio *Badensis*, *Ernestus Fridericus*, ministros ecclesiae, secundum formulam libri *Staffortici*, quae *Calani* placita continebat, docere iussit. Cui mandato *Pforzheimenses* parere recusarunt. Sed intercedente postea Marchione *Georgio Friderico*, *Ernesti* fratre, illis religionis libertas permissa fuit. Hoc anno, ex uoluntate *Maximiliani* *Bauari* et *Ludouici* *Palatini* *Neoburgici*, *Ratisbonae* Pontificiorum inter et *Lutheranos* Theologos Colloquium institutum, quod *XIV* Sessionibus habitis, absque fructu terminatum est. Nam collocutores Pontificii, *Hungerus*, *Gretserus*, et *Tannerus*, summum controuersiarum iudicem Papam *Rom.* esse clamabant; contra *Aegidius Hannius*, *Heilbrunneri* fratres, et alii praesentes Theologi *Lutherani*, solam Scripturam s. controuersiarum theologicarum normam esse demonstrarunt. Vid. *Acta Colloquii istius publicata*, *OSIANDRI Hist. Eccles. p. 117, et KORTH. Hist. Eccl. Sec. XVII, pag. 869.*

§. 4. In *Anglia*, *Elisabetha*, Regina, uiuis excesserat, cui an. *MDCIII* *Iacobus VI*, Rex *Scotiae*, in regno successit.

successit. Quem una omnium voce Regem salutatum, Iesuitae uel in partes suas pertrahere, uel e medio tollere machinabantur. Vix enim inauguratus fuerat, quum ex improviso coniuratio aduersus eum detegere-
tur. Vid. THVAN. *Lib. CXXIX*, et LVNDORF. *Cont. Sleid. Tom. III, Lib. IX*. Hoc anno in *Delphinatu*, Theologi Reformati *Synodum Vapincensem*, de instan-
tanda Lutheranos inter et Reformatos concordia, cele-
brarunt. In qua inter alia de sententia *Iohannis Pisca-*
toris, Professoris Herborenensis, pertractatum est. Qui
errorem *Parfimoniae*, iam olim a *Brentio* confutatum
reuocauerat; Christi *Obediendam actiuam* nostram iu-
stificationem non ingredi, cum eam pro se tanquam crea-
tura legi diuinae debuisset praestare. Enimuero Syno-
dus illa hanc sententiam reiecit atque improbavit.

§. 5. In Anglorum Synodo *Londinensi* an. MDCIV
instituta, Religio reformata iam ante recepta confirma-
tur, Regisque suprema in ecclesia Anglicana auctori-
tas asseritur; S. Coenae trina perceptio minimum
quotannis mandatur; baptismum infantum admini-
strare parentibus laicis interdicitur, crucis ceremonia
in baptismo, sed cum cautelis, permittitur. Vid.
THVAN. *Lib. CXXXI*.

§. 6. Interea in *Romanensi* Ecclesia, dissidia intestina
exorta sunt; cum Iesuitae assererent, credere Papam
tunc Romae sedentem, *Clementem VIII*, esse legitimum
S. Petri Successorem, non esse ex articulis fidei; de-
fendebant etiam, confessionem, quae inter Sacramenta
Ecclesiae habetur, per epistolam et praecursores edi
posse. Id, quod alii negarunt. Verum Papa haec li-
tigia in herba uelut opprimere consulum putauit.
Maioris momenti controuersia fuit *Molinistica*, a *Lu-*
donico Molina, Iesuita Hispano, anno MDXCI iam
excitata,

excitata; sed quae hoc tempore uelut in neruum erupit. Nam is de *auxiliis gratiae*, Salmanticae disputans, plus hominis arbitrio in conuersione sua tribuebat, quam *Dominicani*, qui praedeterminationem gratiae diuinae asseruerant. Hinc Iesuitae *Molinam* defendentes ab his *Pelagianismi*; illi uicissim a Dominicanis *Caluinismi* postulabantur. *Clemens*, Papa, cum pro Dominicanis pronuntiasset primum, Iesuitae eum (sed ut Doctorem priuatum) erroris arguere non dubitarunt. Quapropter post uarias disputationes, et consultationes Romae habitis, *Paulus V*, Papa, utriusque partis offensas metuens, utrique tandem etiam silentium imposuit, quo uelut per amnestiam lis illa componeretur. Vid. HVLSEMANNI *Diatrib. Scholast. de Auxil. Gratiae* p. 29, et IO. WOLFG. IAEGERI *Hist. Eccl. Decenn. 1*, p. 167, seqq.

§. 7. In *Thuringia*, *Isaias Stifelius* et *Ezechiel. Meth.* an. MDCIV *enthusiasmi* postulati sunt; quod uisiones ac somnia diuina iactassent, ac ministerium ecclesiasticum reiicientes, illum coetum tantum ecclesiam ueram esse affirmassent, qui omni macula et ruga, h. e. peccatis et infirmitatibus careret. Vid. KROMAYERI *Hist. Eccl.* p. 657, seqq. Opposuit illi sese *Boehmius* scriptis, quae inter reliqua eius opera Amstelodami excusa prostant. Innotuit hoc tempore Societas *Fratrum Rosae crucis*, (*Rosen-Creuzer*), qui feruntur nomen a quodam *Christiano de Rosencreuz*, aurei lapidis equite habere. Hunc autem circa exitum Seculi XIV Spiritus S. lumine collustratum, philosophiam sublimiorem calluisse, et Sectatores suos, sub iurisiurandi formula obstringasse, ut regulas uitae praescriptas sibi seruarent, nec arcana disciplinae suae (inter quae et *Hermetica* refertur) eliminarent. Vid. ANDR. LYBA-

VIVM in libello: Wohlmeynendes Bedencken von der
Forma und Confession der Brüderschaft &c. et KRO-
MAYERI *Hist. Eccl.* p. 655.

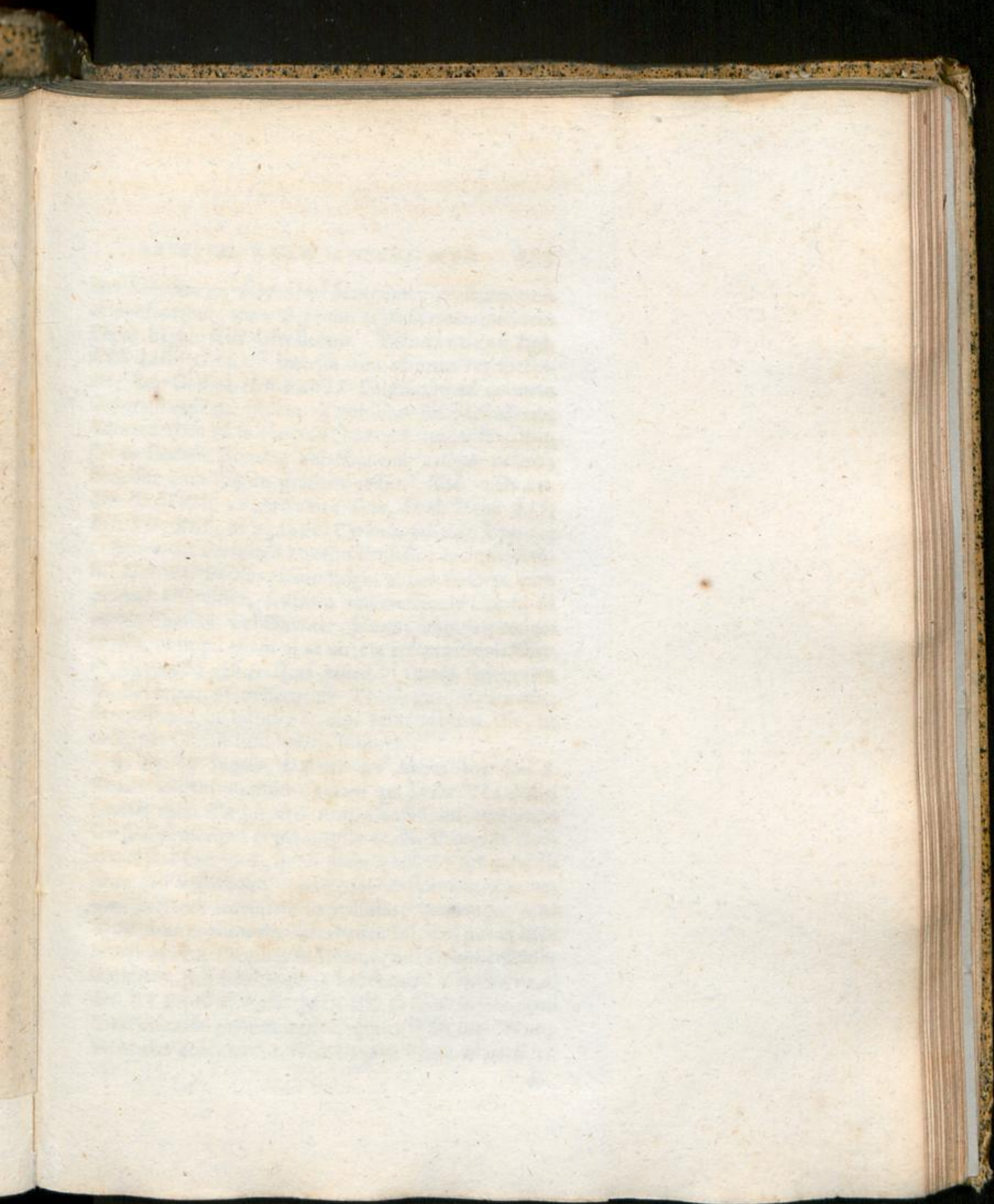
§. 8. Marburgi anno MDCV noua inter Lutheranos
et Reformatos dissensio erupit. Nam Mauritius, Land-
grauus Hassiae, cui ditio Marburgensis per obitum
Ludouici patris sui obuenerat, Caluini placita Marbur-
genes sequi iussit. Illa uero amplecti D. Winckel-
mannus, Balthasar Menzerus et Henricus Leuchterus
recusarunt. Quapropter his ex Academia dimissis, et
a Ludonico, Giessae in noua Academia constituta rece-
ptis; Valentinus Schonerus, cum pro concione publice
Reformatorum placita instillare primum ausus esset,
plebs ad templum conuolauit, huncque pastorem male
multatum e suggestu paene semianimem deturbauit.
Vid. THVAN. *Lib. CXXXIII.*

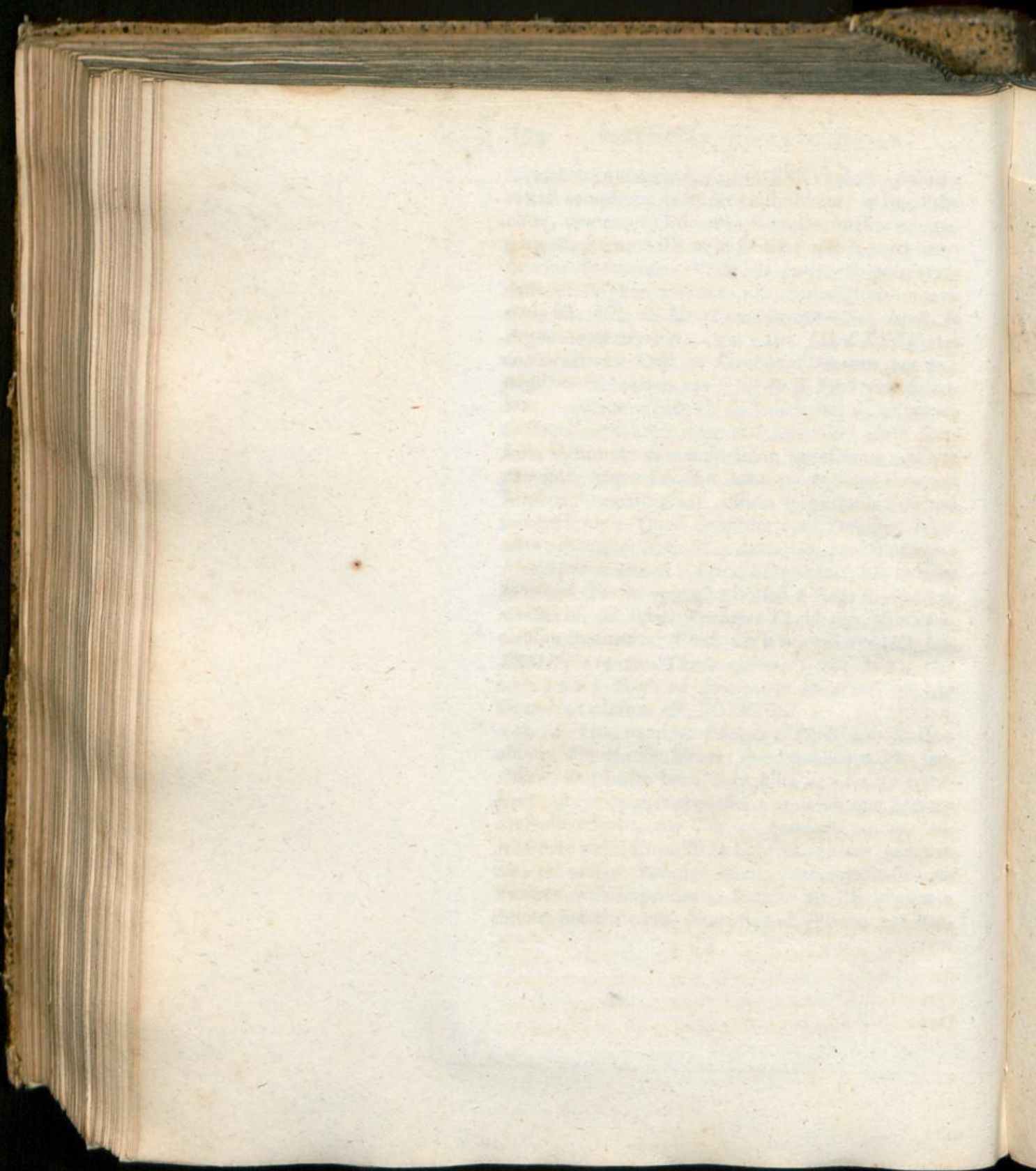
§. 9. Hoc anno post excessum Clementis VIII, ma-
gna in conclauis contentio inter Cardinales, propter
electionem noui Pontificis, suborta est. Quam histo-
riam Cardinalis FERRONIVS, et TAEGERVVS *Hist. cit.*
Lib. VI, cap. 1 et 3, describunt. Tandem factione Gal-
licana praeualente, fauore eius Paulus V electus est,
qui se Vice-Deum, Christianae reipublicae monarcham
inuiolissimum, et Pontificiae omnipotentiae conseruato-
rem acerrimum salutari passus est. Vid. HEIDEGGE-
RI *Hist. Papat. pag. 322.* Per id tempus Pseudo-De-
metrii in Moscouia a Iesuitis, ut creditur, subornati,
magnas turbas dedere. De quibus RIASECIVS *Chro-
nic. fol. 222, seqq. agit.*

§. 10. In Angliā, eodem anno dirissimum Iesuita-
rum consilium, aduersus Regem, leui sane indicio pa-
refactum est. Nam illi homines scelerati, coniuratio-
ne facta, cellam subterraneam aedibus Westmonasteriae

subiectam conduxerant; quam XXXVI doliis, pulueris nitrati completam incendere instituerant, ut Rex, Principes, omnesque Ordines in comitiis Angliae congregati, seu fulmine icti et in sublime iactati, una interfectione delerentur. Vnde ista *conjuratio pulveraria* dicta est. Quam CAMDENVS peculiari libro, cui titulus est, *Actio in Henricum Garnetum Soc. Iesuit. in Anglia Superiorem etc.* THYAN. *Lib. CXXXV*, IS. CASAVBONVS *Epist. ad Frontonem Ducaem pag. 704, seqq.* et IO. BANCLAIVS *sub finem Euphorm.* describunt. Decretum inde ab Ordinibus Regni, ut omnes ac singuli ciues atque incolae iurciurando adacti *Iacobum*, legitimum dominum suum agnoscerent, ipsique parerent; neque Pontifici Rom. aut regnum abrogare Regibus, aut subiectos, officio magistratibus debito soluere licere. Quod decretum cum Pontifex, Bulla edita, reliqueret; ipse Rex *Apologiam pro Iuramento Fidelitatis* adornauit. Hanc Bellarminus, sub nomine *Matthaei Torti*, oppugnauit; sed a Rege Praefatione monitoria, ad omnes Principes Christianos publicata, uicissim confutatus. Conf. IOHNSTONI *Hist. Lib. XXXIII*, FIASEC. *Chron. fol. 256, seqq.* et IS. CASAVBONI *Epist. ad Frontonem Ducaem*, quae in Graeuiana editione est, DCXXIV.

§. 11. Hoc tempore Paulum V, Pontificem praeferendum, Veneti offenderant; quod publico edicto sanxissent, non licere bona immobilia in Clericos transferre, nec templa et monasteria noua absque Senatus consensu erigere, aut Clericos grauiora crimina admittentes iudicio magistratus ciuilis eximere. Has et alias ob causas, Pontifex fulmine excommunicationis Venetos satis imprudenter ferit. At illi Iesuitas editione sua eiicientes, *brutum illud fulmen*, per Paulum

lum Sarpium et Iohannem Marsilium, perstrinxerunt et confutarunt; cum Baronius et Bellarminus causam Papae frigide satis defenderent. Vid. LAEGERI *Hist. Eccl. Lib. VII, c. 1.* Interim cum ad arma res spectaret, Rex Galliae Henricus IV Pontificem ad mentem saniozem reduxit. Nam orator eius illi persuaserat, Venetos clam ad se euocatis Geneua Sacerdotibus, moliri ab Ecclesia Romana defectionem. Quo audito, Pontifex cum illis in gratiam rediit. Vid. THVAN. *Lib. CXXXVII, LVNDORFII Cont. Sleid. Tom. III, Lib. XII, XIII, et PIASEC. Chronic. fol. 243, seqq.*

§. 12. In Germania interim Professor Helmstadiensis, Henricus Boetius, nouo litigio ansam dederat, cum publice asseruisset, fructum resurrectionis Christi ad omnes homines indifferenter, pios ac impios pertinere; ita, ut impii etiam ui ac uirtute resurrectionis Christi aliquando resurrecturi essent. Quam sententiam D. Balduinus Wittebergensis Theologus, confutauit, demonstrans ui iustitiae impios resurrecturos esse, ut iudicium Christi iusti iudicis subeant.

§. 13. In Sueuia, Donawerdae Abbas coenobii S. Crucis nouam tumultus ansam an. MD. CVII dedit. Ciuitas enim illa Imperii Aug. Confessionis addicta, a Caesare proscripta et priuilegiis exuta, Baariae Duci adiudicata fuit ideo, quod plebs Abbatem sua publica sacra (*Processionem* uocant) praeter solitum, per urbem exercere tentantem impediisset, omnemque eius apparatus et pompam disturbasset. Insolens poena haec omnibus Protestantibus uidebatur, qui Donawerdenfes inauditos, pro innocentibus habebant. Vid. THVAN. *Lib. CXXXIIX.* Anno MDCHX Cracouiae Sociniani Catechismum publicauerant, quem Theologi Wittebergenses confutarunt. Vid. *Consilia Theol. Witteb. fol.*

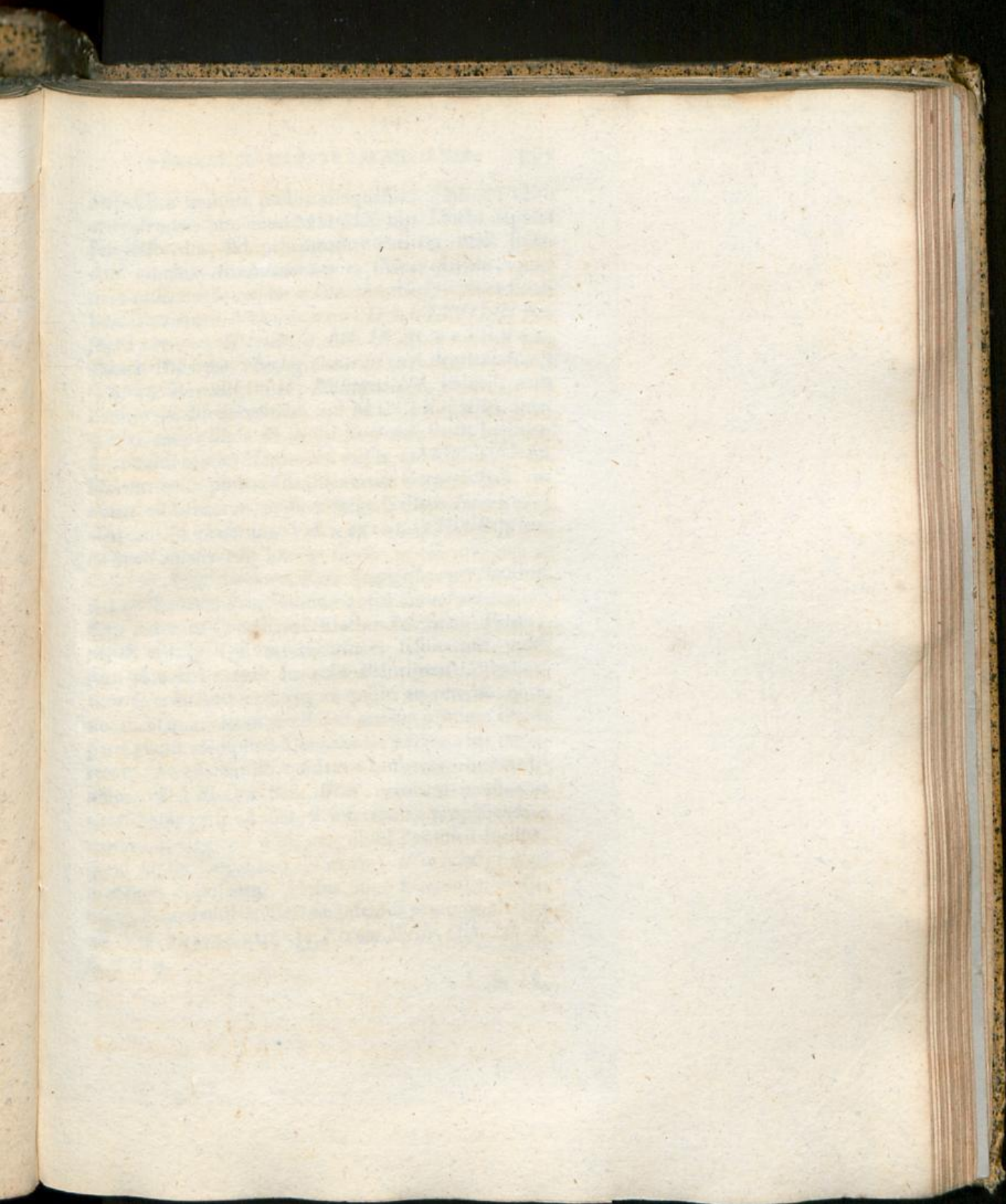
661, seqq. Per id tempus *Anti-Trinitarii* etiam per Germaniam uirus suae doctrinae sparsere; eoque *Altorsianam* Academiam infecerunt. Vid. RYARI *Epistol.* §. 14. Anno MDCIX Romam Persarum Regis legatus uenerat: Quem cum Pontifex regio splendore excepisset, effecit, ut liberior transitus in Persidem religionis, quos uocant, *missionariis* ad disseminandam doctrinam Romanensem concederetur. Vid. PIASEC. fol. 258. Quo tempore Rudolphus II, Imper. rogare Electore Sax. *Bohemis*, *Silesis* et *Morauis* pleniorē religionis Evangelicae libertatem indulgit, eamque diplomate, seu ut uocantur, *litteris Maieslati* confirmauit; multum licet indignantibus Papa, Hispanis et Iesuitis. Vid. PIASEC. *Chron.* fol. 312, et D. IAEGERI *Lib. X*, cap. 1. Templorum ualuis, in antiqua urbe Pragensi, affigebatur carmen:

Templa putent, Leo laetus ouat, firmante Rudolpho,
Quantū de ceteris Fidei, Maximiliane, fidem.

Vid. WENGERSCHII *Hist. Eccl. Slauon. Lib. I*, p. 60.

§. 15. Lugduni Batavorum Iacobus Arminius sacras litteras professus, a trita Reformationum doctrina, in certis partibus recesserat; puta in quinque articulis, de Praedestinatione, Redemptione per Christum facta, Libero hominis arbitrio, Conuersionis gratia et Perseuerantia in fide. Huic Franciscus Gomarus, collega eius se primum obiecit; docens, aeterna et immutabili DEI lege fixum, cui hominum salus destinaetur, quis in exitium tenderet; inde alios ad pietatem trahi, et tractos custodiri, ne elabantur; relinqui alios communi humanitatis uitio et suis criminibus inuolutos. Vtroque horum multos adsectatores nacto, scissa non modo Ecclesia Reformationum fuit, sed ipsa Batavorum

res-

respublica tumultu postea conquassata. Neque enim cum *Arminio* hoc anno MDCIX uita functo sepulta fuit discordia, sed uehementius excitata: unde sectarum nomina *Arminianorum* et *Gomaristarum*, quae mox in *Remonstrantium* et *Contraremonstrantium* uocabula transferunt. Vid. H. GROT. *Hist. Lib. XVII, fol. 552, seq.* IAEGERI *Hist. Eccles. Lib. IX*, et SPANHEM. *Elench. Historico-Theolog. Controu. cum Arminianis.*

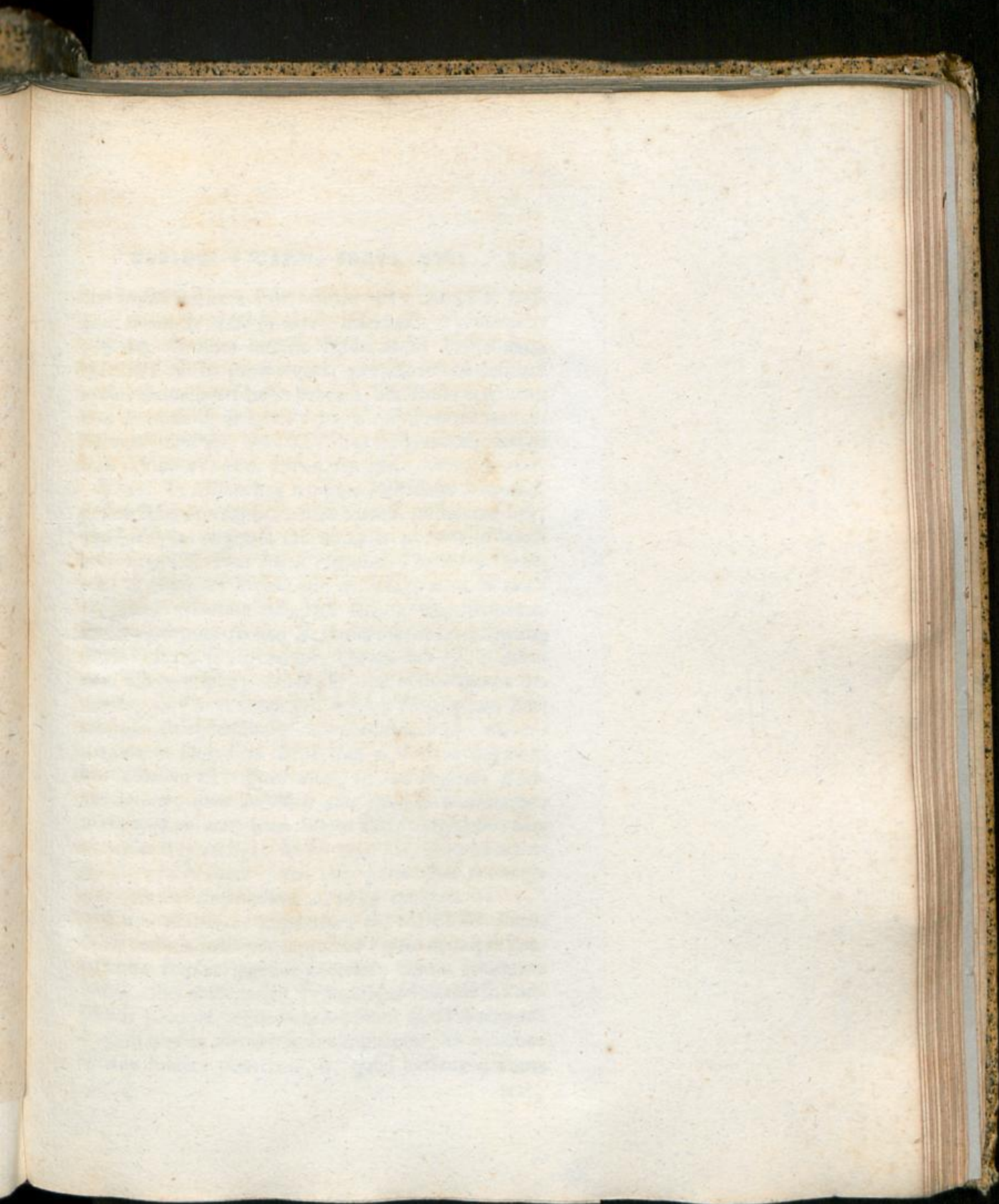
§. 16. Rex Hispaniae, *Philippus III*, induciis cum Batavis in duodecennium an. MDCIX pactis, insequenti anno, suasu *Francisci Sandoual*, Ducis Lermenfis, nouies centies *Maurorum* millia ex Hispania eiecit. Horum enim posterius Christianorum sacra professi, res nouas moliebantur, atque a Rege Galliae, *Henrico IV*, clam auxilia petierunt. Vid. MARIANAE *Hist. Supplem. ad hunc annum pag. 41.*

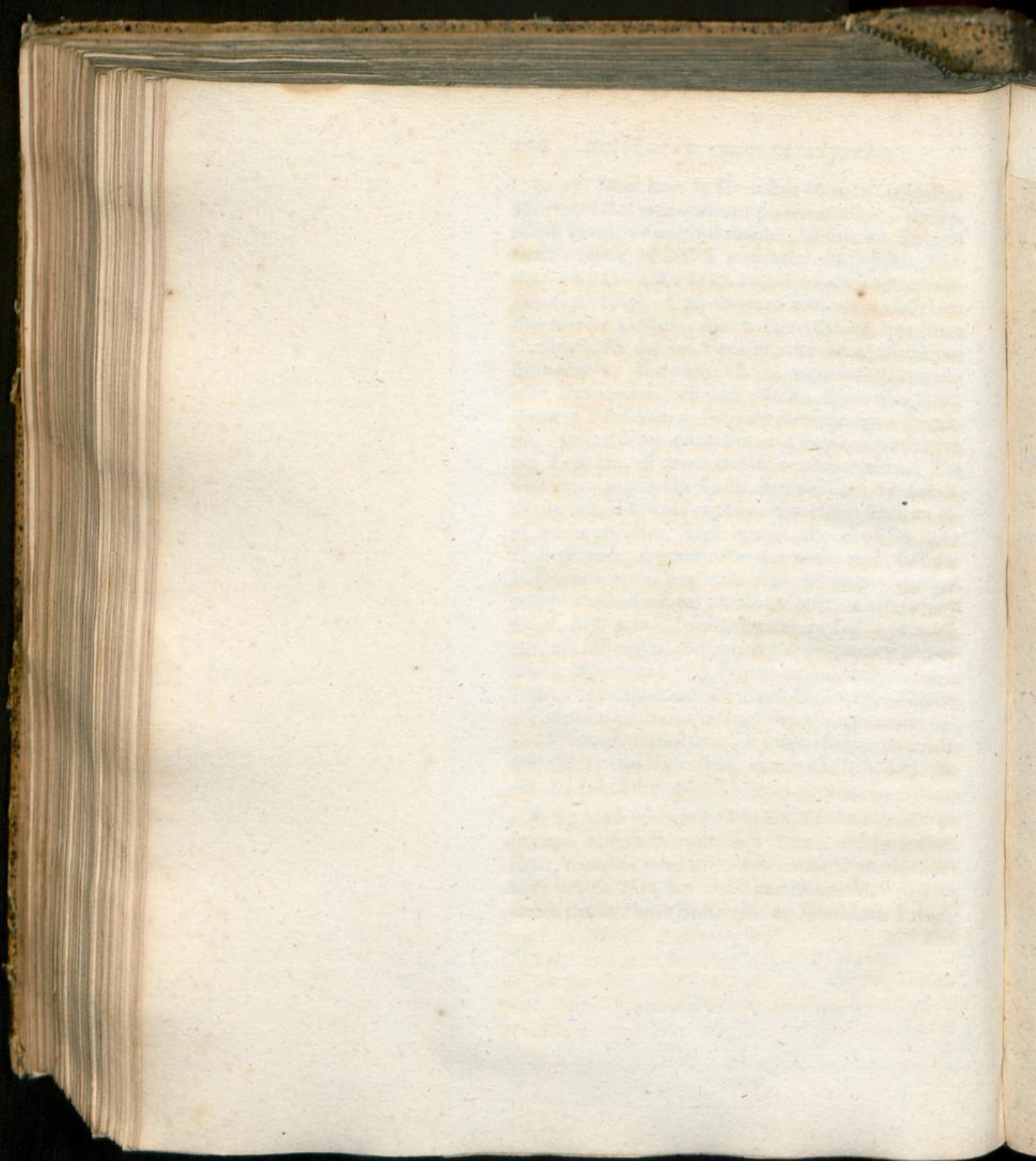
§. 17. Hoc tempore, *Vnio Evangelicorum*, seu foedus quorundam Protestantium *Halae Sueuorum* coaluit. Eius autor et Conciliator Elector Palatinus *Fridericus V* erat. Qui machinationes Iesuitarum, quorum autoritas magna in aulis Principum Catholicorum fuit, animaduertit, ne in ipsum ac ceteros, quos uocabant Calvinianos, uis Pontificiorum primum erumperet; cum exemplum *Donawerdae* ante oculos uersaretur. Accesserant illi quidam e Lutheranorum Ordinibus. Sed Elector Sax. istam unionem constanter auersabatur; etsi ad uim, si inferretur, propellendam tantum spectaret. Cui mox aliud Pontificii foedus, quod *Ligam Catholicam* uocabant, *Wurtzburgi* conuenientes opposuere. Huius dux, *Maximilianus Bauiarus*, Protestantibus maxime infensus princeps, electus est. Vid. PUFFENDORFII *Rerum Suecic. Hist. Lib. I, §. 18 et 19.*

§. 18.

§. 18. Dum haec in Germania fiunt, in Gallia Rex *Henricus IV.* Hugonotorum patronus adhuc, sceleratissimi sicarii, *Francisci Rauillac*, Iesuitarum discipuli manu, anno MDCX peremptus occumbit. Vid. *Cont. THUAN. Lib. III, p. 84*, et *GRAMMOND. Hist. Lib. I, p. 7, seqq.* Quo tempore confutatio doctrinae *Marianae* prodit, autore Patre *Cotono*, qua iuxta Constantiensis decreta Concilii, erroneae assertiones damnabantur Societatis IESV nomine. Damnatus item Parlamenti Lutetiani placito *Bellarmini* liber, quem in *Barclaium de Potestate Rom. Pontificis* scripserat. Intercedebat autem Nuntius Papae, obtinebatque per Reginam, ne manu carnificis combureretur. Eodem anno prodit Cardinalis *Baronii Tom. XI. Annali-um*, in quo Hispaniae regibus negat esse in Siciliam iura, qualia possident. Regis igitur Catholici edicto, opus illud reiicitur, ipseque autor non multo post, factione Hispana, a prima sede excluditur, ad quam suffragiis multorum Cardinalium vocabatur, teste *GRAMMONDO Lib. I, Hist. p. 10.* Iesuitis interim in Gallia praecipitur, ut, nisi regno eiici iterum uelint, quatuor hos articulos adprobent: 1) Papam nullum habere ius in Reges: 2) Concilium esse supra Papam: 3) Clerum a politici magistratus iudicio non esse exemptum: 4) Confessionem auricularem, si uitam Regis concernat, non esse reticendam. Vid. *IAEGERI Hist. Eccl. Decad. II, Lib. XI, c. 4.*

§. 19. Sub initium anni MDCXI *Aquisgrani*, ob liberum religionis exercitium Protestantibus interdictum, tumultus exoritur. Quo sedato, Protestantibus extra urbem sacra sua obire permissum fuit. *Hagae* autem Comitibus inter *Gomaristas* et *Arminianos* Collatio
fine

sine fructu instituta fuit, quam *TAEGERVVS Hist. Eccl. Decad. II, Lib. I, cap. 7*, describit.

§. 20. Ordines interim foederati in *Belgio* anno MDCXII edicto promulgato, prohibent; ne Iesuitae in suis ditionibus scholas habeant, aut Missas celebrent. Hac de causa in *Belgio* Regio, uicissim reformatae religionis ministris, intra XIV dies emigrare mandatum fuit. Vid. *PIASEC. Chron. fol. 282*.

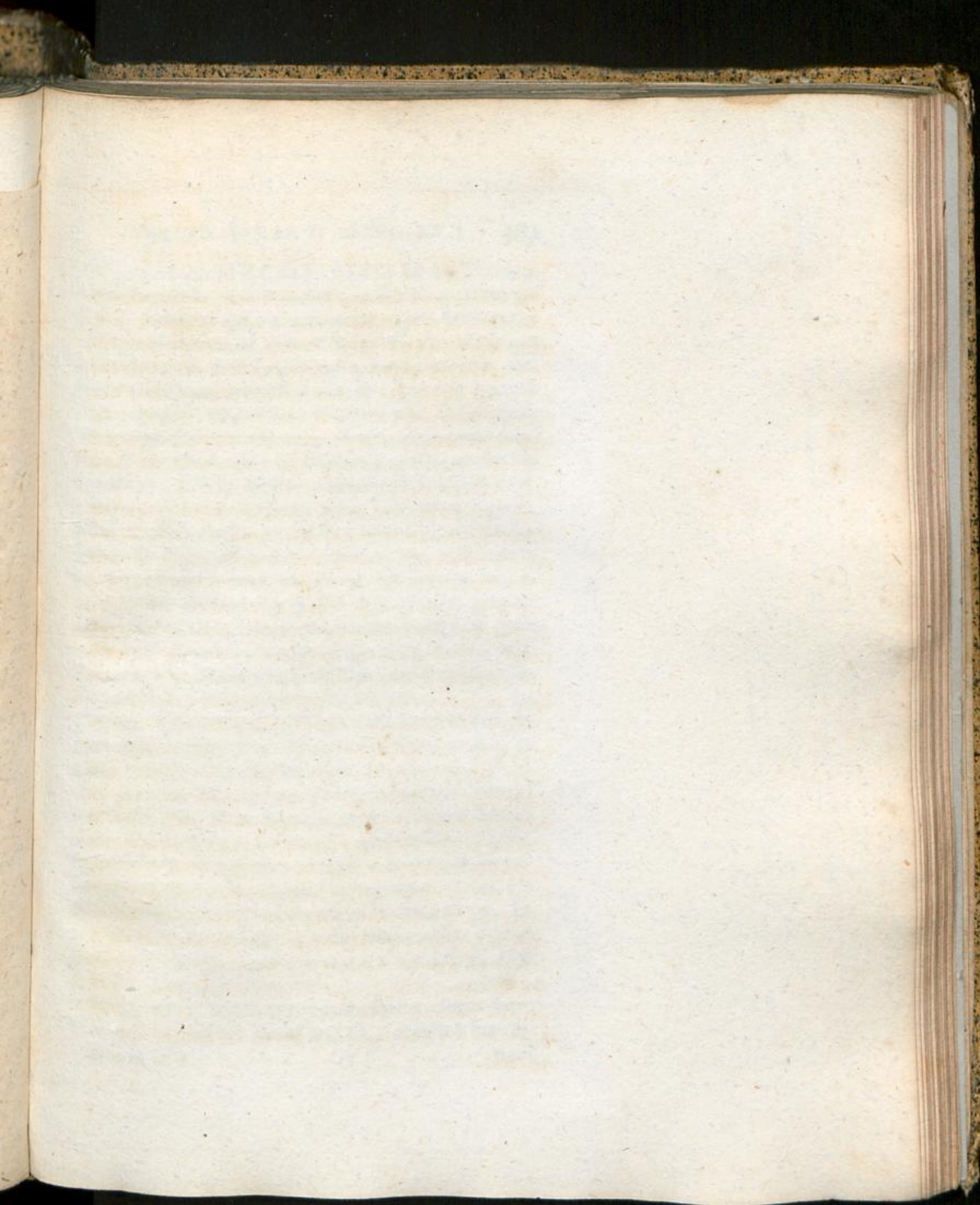
§. 21. In *Misnia* hoc tempore *Valentinus Weigelius*, pastor *Tschopauensis*, nouae haeresis postulator fuit; quod fanatica dogmata sub nouis et portentosis uocalibus sparsisset. Ideo *Nicol. Hunnius*, *Theodorus Thummius in Impietate Weigeliana*, et *Ioh. Crocius in Anti-Weigelio*, calamum aduersus scripta eius strinxere. Eodem tempore *Iacobus Boehmius*, furor *Goerlicensis*, diuino afflatu se regi ferens, libram sub titulo *Auro-rae* (*Morgenröthe*) conscripsit, qui nouos motus excitauit, aliis *Boehmium* ceu nouum *Philosophum Tonicum* defendentibus, aliis damnantibus. *KORT HOLDI in Hist. Eccl. Sec. I, cap. 2*, de eius dogmatibus iudicium est: Quod alias, ait, ad dogmata *Boehmii* attinet, quae in libris eius sparsim continentur, uix quisquam accuratum eorum texet catalogum; cum ex obscuris et ambiguis uerbis nunc hos, nunc illos sensus extorquere liceat. Vid. *Acta Boehmistica praemissa eius Operibus Amstelodami an. 1682* euulgata.

§. 22. *Matthias*, Imperator, an. MDCXIII *Ratisbonae* comitia indixerat, in quibus *Vnioni* adscripti Protestantes saepius ingestas querelas, contra enormem iudicii aulici auctoritatem, Tribunalque *Spirense* in Pontificios prouum ingeminabant; simul quod decretum *Augustinum* in alienos sensus traheretur, et ipsorum salus in lubrico poneretur, si, quod hactenus factum erat,

erat,

erat, suffragia in conuentibus Ordinum circa negotia religionis, et alia ad statum ipsorum pertinentia, numero ualeant, quo semper Pontifici uincere possent. Enimvero istae querelae frustra fuerunt. Vid. PUFFENDORF. *Rer. Succ. Lib. I, §. 10.* Hoc tempore Cyrillus, Patriarcha et Papa Alexandrinus, epistolam ad Ioh. Vytenbogartum de statu Ecclesiae Graecae in Aegypto exarauit, quam IAEGERVS *Hist. Eccl. Decad. II, Lib. III, cap. 5,* inseruit.

§. 23. Anno insequenti, cum Sigismundus, Elector Brandenburgicus, religionem Reformatam, et Wolfgangus Wilhelmus Palatinus, Dux Neoburgicus, Pontificiam amplexi essent; noui in eorum ditionibus animorum motus, ob religionem Lutheranam mutatam, excitati sunt, de quibus in *Mercurio Gall. Belgic.* legi potest. Non minores in Hispania motus concitauit controuersia, de conceptione Mariae Deiparae, *maculata, an immaculata sit?* Nam Franciscus a San. Iago, Ordinis Minoritarum monachus, praemonitum se aiebat a diua Virgine Guadalupensi, in signum annulo accepto, de futuro post aliquot annos (non tamen sine contradictione et tumultu) incremento uenerationis et cultus erga suam immaculatam conceptionem. Hinc magnae per Baeticam prouinciam de conceptione immaculata Mariae festiuitates institutae, affixa tropaea *Marianae de peccato originali uictoriae.* Inde certamina inter Dominicanos et Franciscanos acerrima. Quae cum Rex ipse componere nesciret; Romam misit legatos, ut a Pontifice controuersia terminaretur. Verum ille utriusque litigantis partis offensam ueritus, super ista pronunciare ex cathedra superseuit. Acta huius litigii IAEGERVS, *Hist. Eccl. Decad. II, Lib. IV, cap. 1,* recenset.

§. 24. Anno MDCXIV. *Davidis Parei*, Theologi Heidelbergensis, *Liber notius*, cui titulus *Irenicum* siue de *Vnionē et Synodo* publicatus, quo Lutheranos ad Syncretismum in unitate Spiritus, per uinculum pacis in mansuetudine, tolerantia, moderatione et charitate Christiana incundum inuitat, nouas in Ecclesia lites peperit. Nam illum *D. Sigwartus*, Tubingensis Theologus, mōx confutauit. Inde origo controuersiarum de *Syncretismo* in Germania postea enatarum arcessitur. Et si in Synodo *Sandomiriensi*, seculo antecedenti, id uocabuli simili sensu usurpatum legatur. Liber *Conradi Vorstii de DEO et attributis* eius in Anglia iussu Regis ad ignem damnatus fuit, memorante *IS. CASABRONO* *epist. ad Petronium Cardinalem*, p. m. 899, sed *Andreas Reuchlinus*, hoc anno, ea propter *paranesin* ad *Casabonum* grauissimam euulgauit, quae inter *Epist. Arminianorum* p. m. 422, seqq. legi meretur. Enimvero Vorstium a Socinianismi labe non fuisse immunem, ipsius scripta, puto, loquuntur.

§. 25. Hoc anno, comitia generalia *Lutetiae Parisiorum* regis literis indicta sunt; ut de suprema Regum auctoritate in temporalibus, aduersus Papam Rom. et eius parasitos statueretur. Nam compertum fuerat, hoc ipso anno *Franciscum Suarem*, Iesuitam Hispanum, librum iuris publici fecisse, quo pestilens dogma, Pontificem Rom. ius uitae ac necis in Reges habere, asseritur. Historiam rei gestae et momenta causae doctissimus Sorbonista, EDMUNDVS RICHERIVS, *Libro de Potestate Ecclesiae in rebus temporalibus an. 1692* publicato *Lib. I*, et GRAMMONDVS *Lib. I, Hist. pag. 57, seqq.* exponunt.

§. 26. In Germania Dux Neoburgicus, nuper sacra Pontificia professus, an. MDCXV, subiectos suae di-

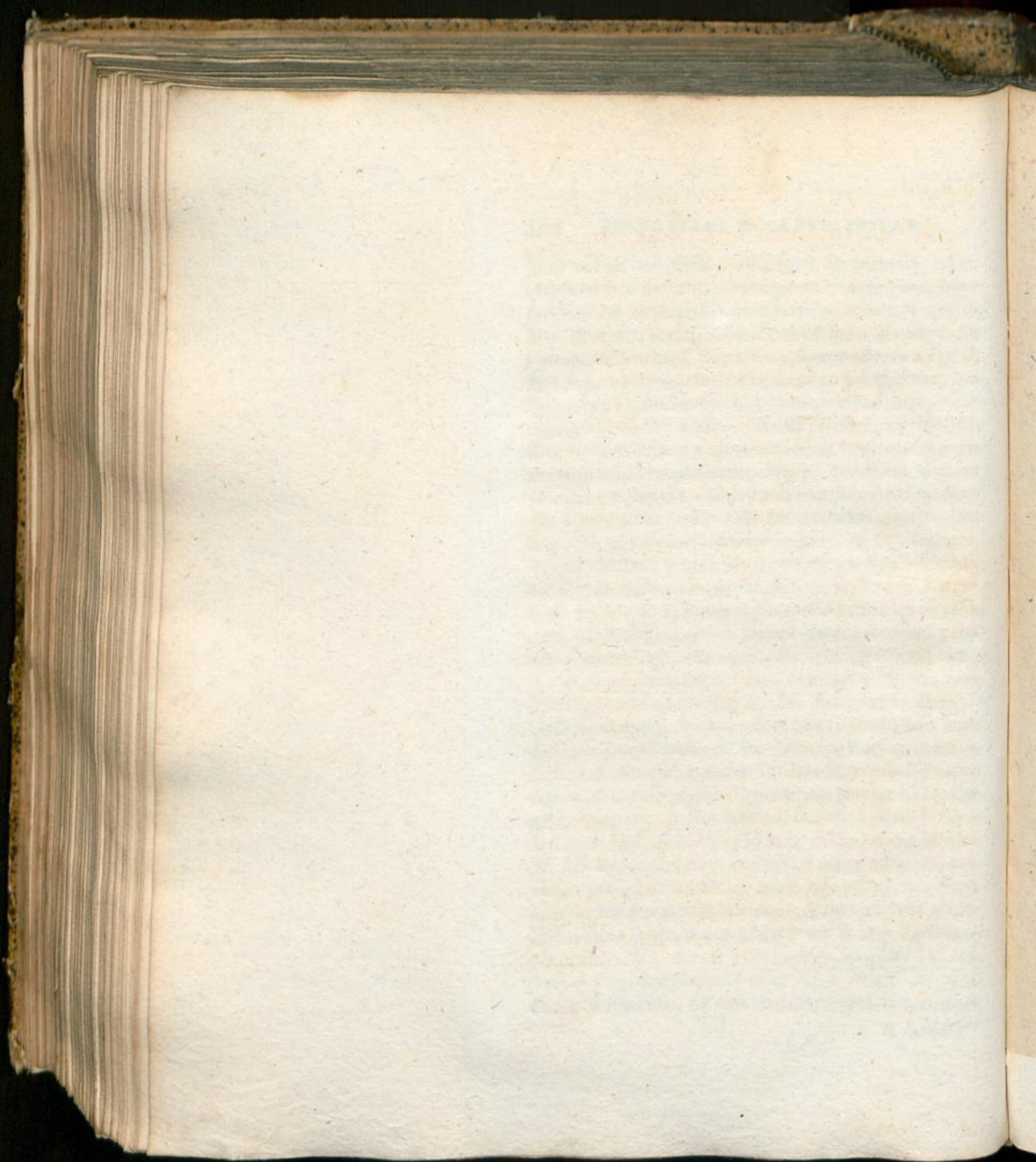
Recens. H. E.

Cc

rioni

tioni eadem amplecti, missasque frequentare iubet. Habitum hac de causa *Neoburgi* fuit colloquium, inter *Iacobum Heilbrunnerum* et *Kellerum* Iesuitam, qui illius librum, *Uncatholisch* Pabstthum, impugnavit. *Valentinus Smalcus*, Socinianus, *Commentarium* cap. I, *Iob*. Senatus Argentoratensis hoc anno inscripserat, qui illum, ut Photinianismi suspicionem amoliretur, reiecit atque refelli curavit. In Belgio Ordines Hollandiae et Westfrisiae, *Arminianorum* et *Comarissarum* contentiones invalescentes magis, publicato decreto componere student. Quod studium Rex Angliae *Iacobus* approbavit. De aliis controversiis sacris, hoc tempore in Belgio foederato agitis, ut *D. Molinai*, *Vorstii*, *Socinianorum*, *HUG. GROTIJ* Epistolae, hoc anno exaratae legi merentur. §. 27. Anno insequenti, in Gallia tum ob receptionem *Concilio Tridentini*, tum ob *foedus Condaci* principis cum *Hugonotis* initio, factiones exortae, quas *GRAMMONDVS* *Lib. II. Hist.* describit. Romae Pontifici nolenti fuit intelligere, *M. Antonium de Dominis* Archiepiscopum Spalatensem, ad Reformatos transisse, et Londini coram Rege *Iacobo*, Romanensem religionem eiurasse; praesertim cum libros *de Republica Ecclesiastica* divulgasset. Quanquam, ut erat in religione uertumnus, postea Romam redierit. Vid. *GRAMMONDI Hist. Lib. III, pag. 196. D. IAEGERI Decad. II, Lib. VI, cap. 1, seqq. et Epist. GROTIJ* ad ipsum exaratam *fol. 44*. In Gallia etiam hoc tempore, a Rege, Iesuitae facultatem scholarum in omnes scientias, obluctante licet Sorbonna et obstrepente Senatu Parisiensi, obtinent. Vid. *GRAMMOND. Hist. Lib. III, pag. 197, seqq.* Pontifex Rom. *Paulus V*, a Rege Catholico denuo sollicitatus, ut controversiam *de Conceptione S. Mariae*

t.
r
l-
t.
I,
ui
e-
a-
m
o
o-
oc
i,
oc
o.
n-
is
n-
is
r-
e-
ca
o-
A-
d.
a-
e,
t-
i,
b
o
s.
r

Marias decideret; respondit, *Spirit. S.* (quem alias in pectore se habere iactat) *sibi nondum reuelasse.*

§. 28. Interea per prouincias Caesaris, religio Protestantium latius se diffuderat. Quia *Maximilianus II* amplissime illis de Aug. Confessionis doctrina cauerat, adhibitis in consilium *Ioachimo Camerario* et *Dauide Chytraeo*, clari nominis inter Lutheranos uiris. Id priuilegium a *Rudolpho II* confirmatum cum post *Matthias* abolere conaretur; Austriaci captis armis, copias ipsius profligarunt; ut tunc quidem coeprum persequi non auderet. Bohemi autem *literarum Maiestatis* fide nixi, sibi tutiores uidebantur. Enimuero Iesuitae, rem astu gerentes, iam consilia evertendae Aug. Confessionis doctrinae agitarant; quae cum *Ferdinandus II* Imperator esset factus, eruperunt. Is enim eo usque pro Romano cultu incaluerat, ut aperte profiteretur, malle se uitae omniumque bonorum iacturam facere, quam sacra ab isto diuersa in suis diuisionibus tolerare. Vnde postea in Ecclesia protestantium longa malorum series.

§. 29. Inter has uero Iesuitarum molitiones, anno MDCXVII, Elector Saxoniae, *Joh. Georgius I*, in memoriam secularem coeptrae Reformationis, *Iubilaeum* solennissime celebrat. Vid. *WECKII Chronic. Dresdens.* fol. 320. Cuius pietatem alii quoque Status Protestantes per Germaniam imitati, similes festiuitates instituere, quas *GRAMMONDVS*, ut est hac in parte dicax, *Lib. II, Hist.* false et etiam inepte perstringit.

HISTORIAE SECVLI XVII

SECTIO II

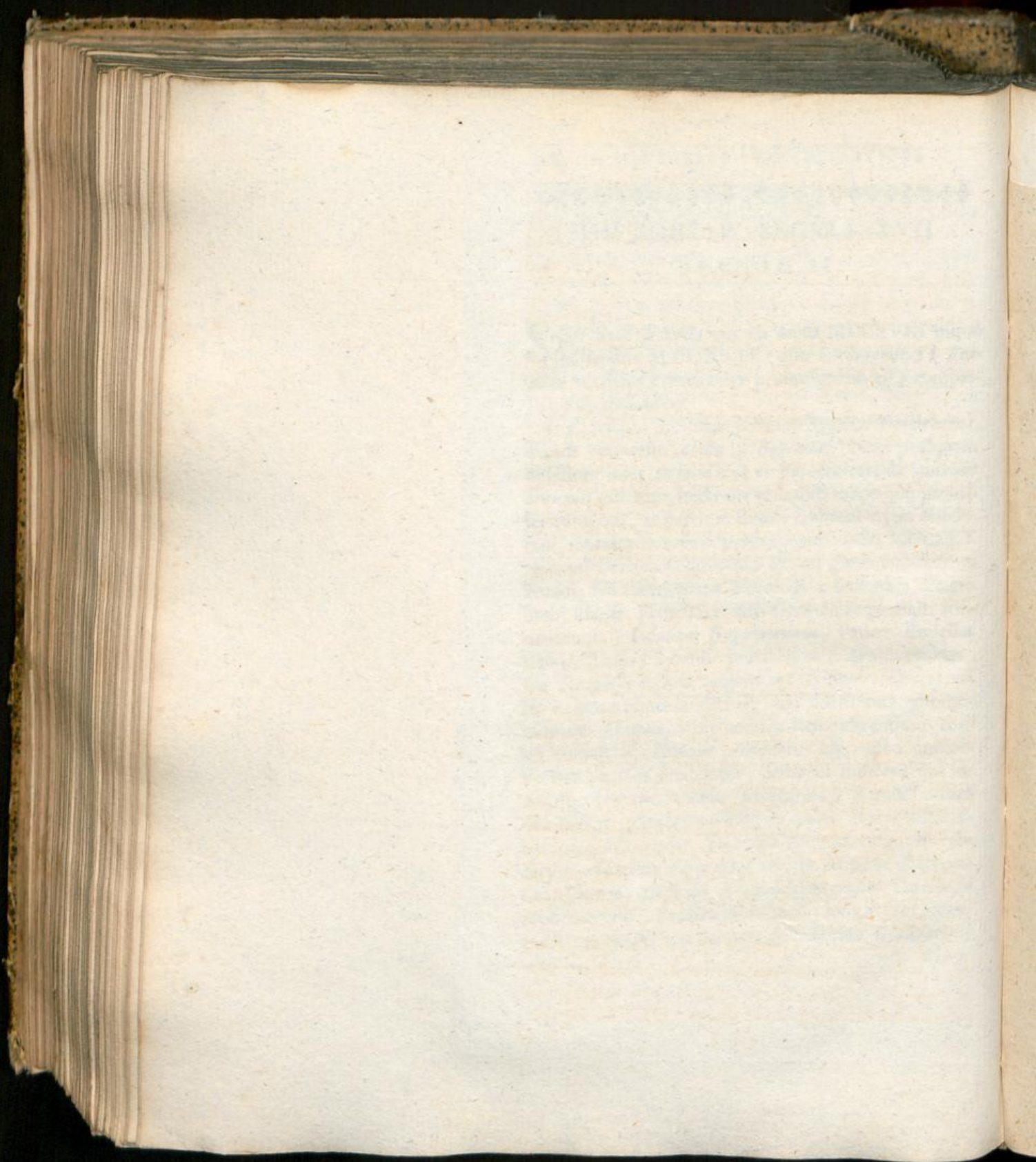
§. 1.

Sectio haec secunda res ab anno MDCXVIII usque ad annum MDCXXIX (quo *Ferdinandi II* Edictum aduersus Protestantés promulgatum est) completur Ecclesiasticas.

§. 2. Ad has pertinent primum *Synodus Dordracena*, deinde conuersio rerum in *Bohemia*. Nam postquam dissidium inter *Arminianos* et *Reformatos*, de quinque articulis exortum, haecenus amicabili modo non potuisset componi, et partium studiis ciuitates etiam dissiderent, tumultu interdum perstreptentes; anno MDCXXIX *Synodus Dordraci* conuocata est, ad quam non tantum *Bataui*, sed exteri etiam *Theologi* e *Britannia*, *Palatinatu*, *Hassia*, *Heluetia* et aliis *Germaniae* partibus conuenerunt. *Iohannes Bogermannus*, *Pastor Ecclesiae Leouardiensis*, *Synodo* praesidebat. *Arminianorum*, seu *Remonstrantium* causam agebat *Simon Episcopus*, os *Remonstrantium* dictus, uir doctissimus grauissimusque. Enimuero hic nomine *Remonstrantium*, contra modum procedendi protestatus est; quod qui aduersam partem tutabantur, federent iudices, qui inauditos (ut in *Synodo Tridentina*) *Remonstrantes* damnarent. Multis cordatis ea iudicii forma displicebat, nec *Mauritius*, Princeps *Arausionensis*, inuidia caruit. Interim *Reformati* reiecta *Arminii doctrina*, *Confessionem Belgicam* et *Heidelbergensem Catechesin* confirmarunt. Prolixa est historia, longae sunt ambages, quae ex *Actis et Scriptis Synodalibus Dordracenis*

Mini.

OC
37
116
ue
di-
le-
ad,
m
ue
if-
e-
X
m
ti-
n-
ae
n,
r,
fi-
n-
d-
n-
es
e-
ia
i,
in
a-
is
i.

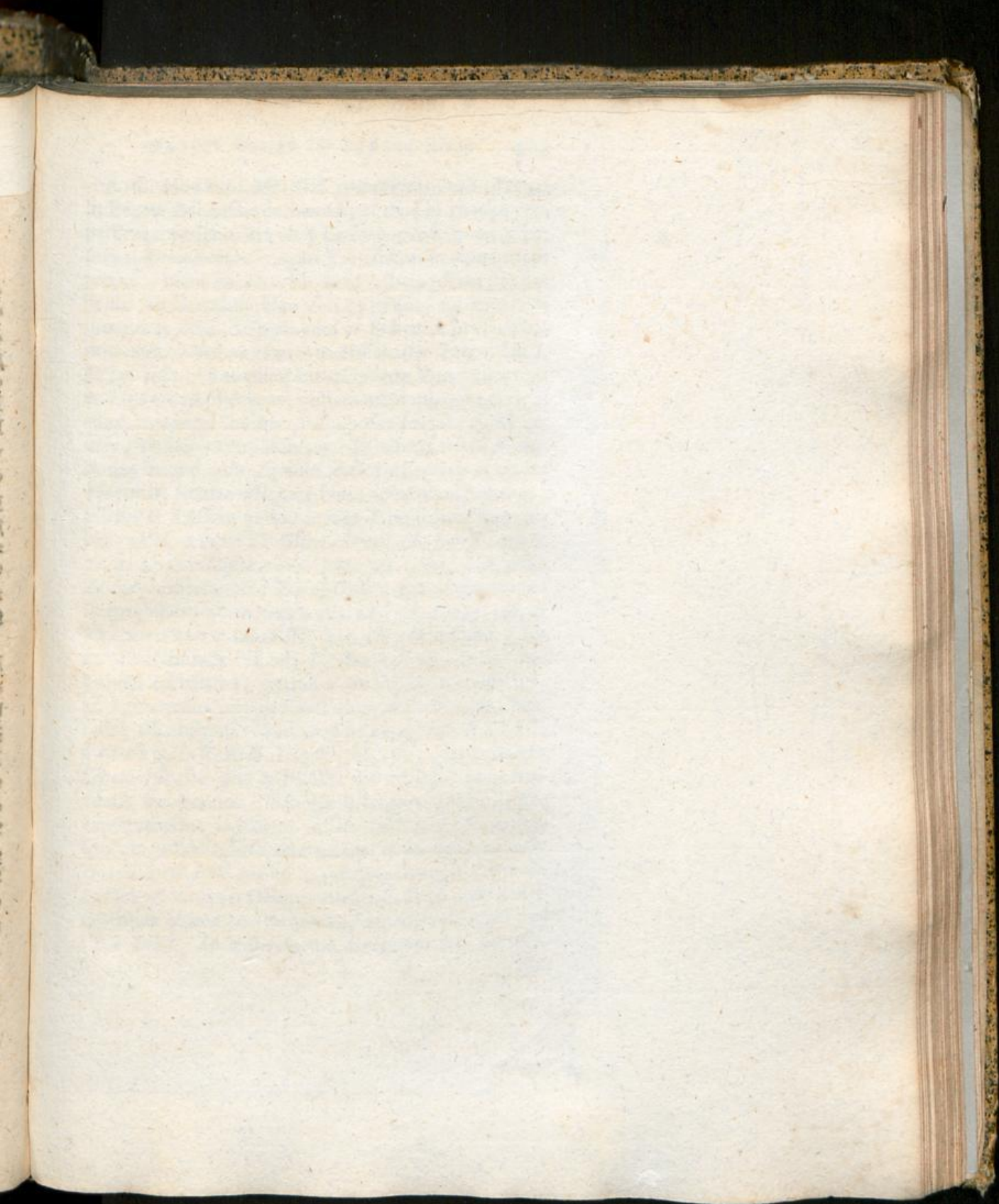
*Ministrorum Remonstrantium in Foederato Belgio Har-
deruici impressis, item SIMONIS EPISCOPI Tom.
II Opp. Part. II, nec non Epistol. Eccles. et Theolog.
praestantium eruditorum uirorum Amstelodami editis,
optimè cognosci possunt. Coepit Synodus illa Cal.
Nou. MDCXIIIX, finita sequentis anni mense Maio.
Paucis post diebus, Grotio ad captiuitatem in arce Lö-
wenstein damnato, (ex qua tamen postea uxoris ope
euasit) Barnesfeldius septuagenario maior capitis sup-
plicio affectus est. Conf. *Theatrum Europ. Tom. I,
pag. 580, Epistol. Narrationem eorum, quae in Sy-
nodo Dordrac. gesta sunt in Epist. Arminianor. pag. 512.*
Occasione harum controuerfiarum doctissimus GERH.
IO. VOSSIUS *Historiam Pelagianam* scripsit, et Am-
stelodami publicauit.*

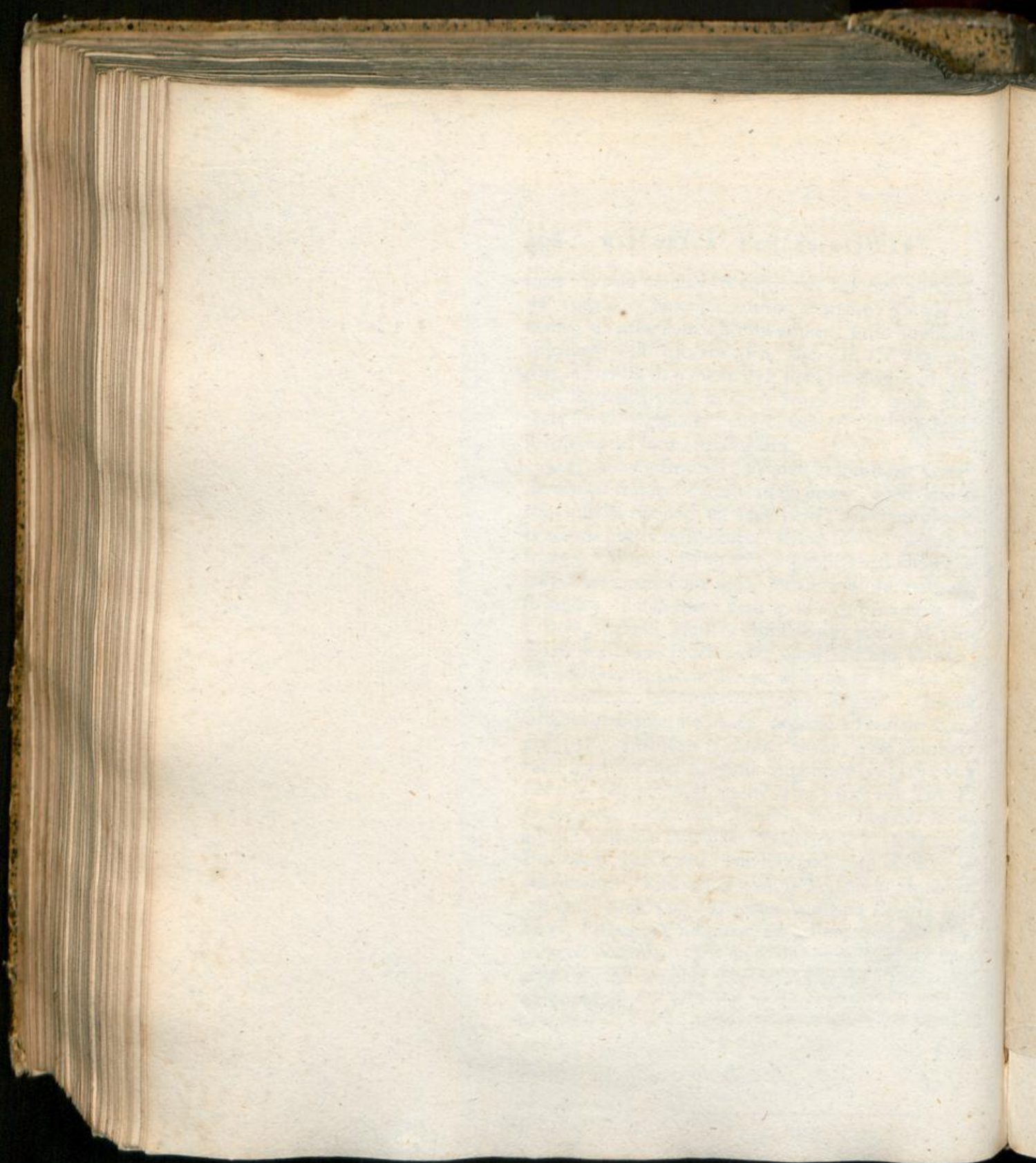
§. 3. Conuersio autem rerum uel motuum in Bo-
hemia, quae in hunc annum incidit, et insequentibus
durauit, paucis ita habet. *Matthias*, Imperator, li-
bertatem religio:is Bohemis a *Rudolpho* confirmatam
imminuere coeperat. Vnde multa ubique querela
Euangelicorum, spes emendationis exigua. Conuen-
tus ergo *Pragae* actus, in quo quum durius Caesaris
deputati *Guilielmus Slabata*, Comes de *Martinitz*, et
Secretarius, *Philippus Fabricius*, respondissent; Euan-
gelicorum deputati illos per fenestram praecipitarunt.
Sic iacta alea, libertas Bohemorum magis periclitari
coepit, ut tristis postea euentus comprobauit. Vid.
*RIASEC. Chron. fol. 313, et PVFFEND. Rer. Suec.
Hist. Lib. I, §. 22.*

§. 4. Hoc anno, *Iulius Caesar* (al. *Lucilius*) *Vani-
nus*, Italus, primum philosophiae et theologiae, dein-
de medicinae cultor, cui in irrisum sacra et religiosa,
(Christi humanitatem execrabatur, DEVM negabat;

forte uel casu omnia fieri differebat, naturam pro matre optima et omnium autrice adorabat) *Tolosae* in Gallia, ob nefandum atheismi crimen, iusto supplicio afficitur. Vid. GRAMMOND. *Hist. Lib. III, pag. 210, seqq.* Ceterum d. 9 Nou. styl. noui eiusdem anni, comera horribilis uisus in signo Scorpionis, cauda porrecta uersus Orientem, multos terruit, ceu belli funesti tricennalis futuri praefagium.

§. 5. Anno insequenti, Synodo Dordracena finita, *Arminiani* eiusdem decreta impugnant: quod inique cum ipsis in Synodo, ab aduersariis, qui simul iudicis et actoris partes sustinuisent, actum fuisset. Ideo Reformati, *Arminianos* ab officiis publicis excludunt, et magistratus ciuitatum noua iurisiurandi formula adstringunt. In *Bohemia* uero et annexis provinciis *Austriacis*, mortuo *Matthia* Imperatore, motus ob religionis periculum inualescunt; quod ille ante obitum, *Fermandum* agnatum suum, acerrimum *Euangelicorum* hostem, *Bohemiae* designasset Regem. Itaque Ordines *Bohemici* negabant, regnum a *Ferdinando* capessi posse, antequam praestita essent, quae debebantur. Querelas illas ac motus animorum, *PIASECIVS Chronic. fol. 317, seqq.* et *PYFFENDORFIUS Lib. I, §. 25*, commemorant. Tandem circumspexit rationibus, Ordines *Bohemiae* *Fridericum V*, Palatinum Electorem, Reformatae religioni addictum, sibi Regem constituunt. Vnde tristis mali in Ecclesia et republica initium. Ante *Casp. Scioppius* euulgato *Classico belli Sacri*, Principes Catholicos, ad bellum aduersus Protestantes accendit. Sed huic uirulento scripto, *Berneggerus*, sub nomine *Theodosii Berenici*, *Tubam Pacis* opposuit.

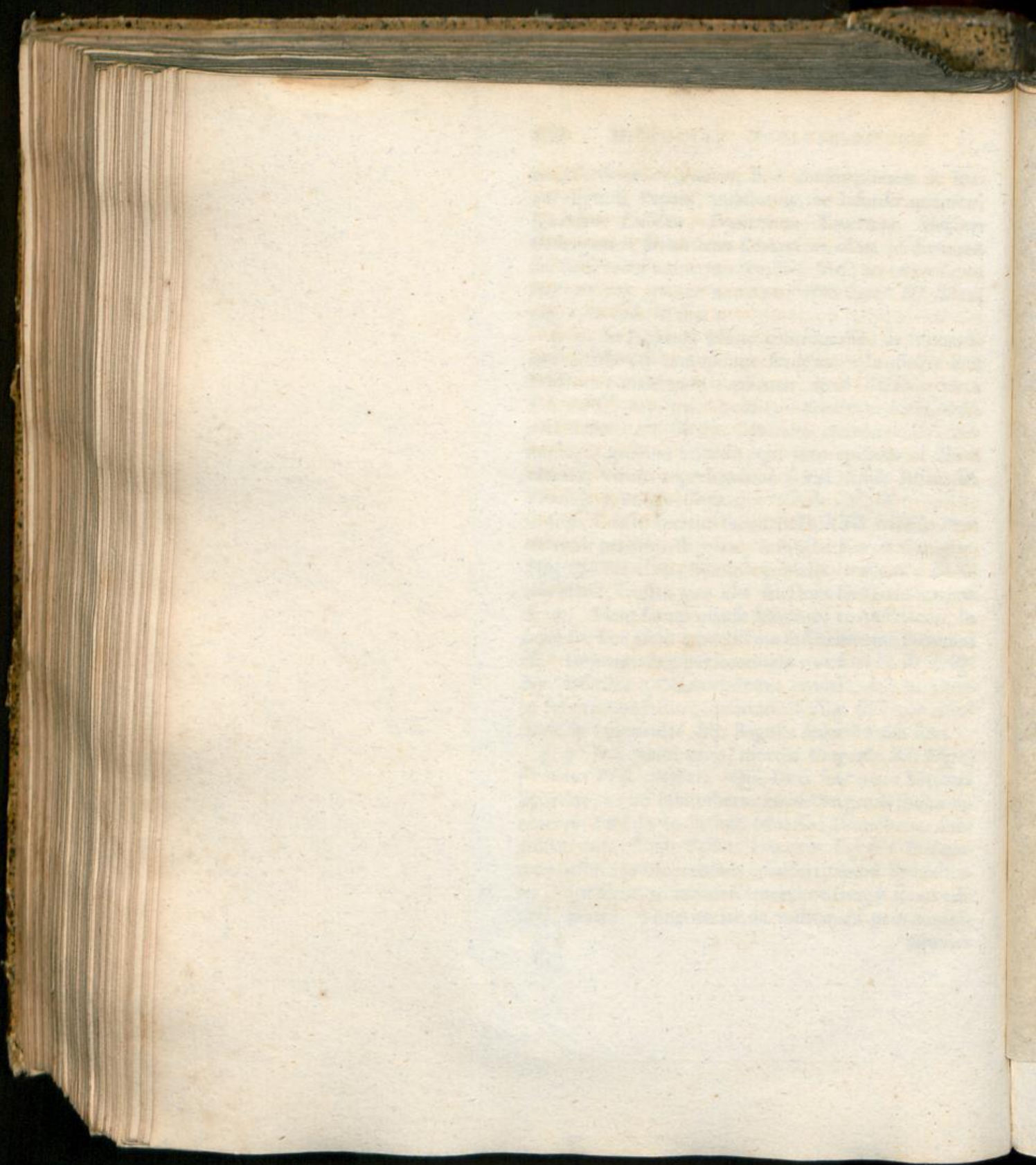
§. 6. Hoc anno MDCXX cum *Fridericus V.* Pragae in Regem Bohemiae coronatus, et mox in praelio prope Pragam uictus atque a Caesare proscriptus esset; bellum Germanicum magno Protestantium detrimento erupit. Nam *Ferdinandus* statim Evangelicos in Bohemia, et aliis diuionibus suis oppressit, aut ciecit, et incentores belli, Iesuitas ante ex Bohemia proscriptos renouauit. Vid. *PUFFEND. Histor. Rer. Suecic. Lib. I, §. 32, seqq.* Res etiam inter *Vnionem* Evangelicorum et *Ligam* Catholicorum, post minacia utrinque scripta edita, in congressu *Vlmensi* composita fuerat: cum Foederati nullam curam Bohemiae se habere, testati essent. Itaque magno cum tripudio, uictoria Caesaris et clades *Friderici*, Romae acceptae sunt, dolentibus Bohemis, Silesiis et Lusatis, quibus ingum Pontificium imminabat. Vid. *IAEGERI Histor. Decad. II, Lib. X, cap. 6*, et *HEIDEG. Histor. Pap. pag. 341, seqq.* In ualle *Telina*, hoc tempore, Evangelicis a Pontificiis magna strages illata, quam *HEIDEGGERVS l. c. pag. 346*, et *GRAMMONDVS Lib. VIII, pag. 387*, describunt. Interea doctissimus Iesuita, *Jacobus Reibing*, ducis Neoburgici ecclesiastes, ueritatis Euangelicae conuictus, ad Lutheranos transiit, et *Tubingae* theologiam professus est nostram. Vid. *METERAN. Lib. XXXIX, SPIZEL. in Templo Honor. pag. 93.* In comitatu *Schaumburgico* anno MDCXXI die 27 Iulii, noua Academia inauguratur. Sed *Heidelbergae*, quam *Tilius* expugnauerat, sacrificuli missam celebrare coeperunt, spoliata instructissima Bibliotheca, quam *Bauarus* postea ceu sacri belli manubias, Papae donauit. Romae eodem anno d. 10 Octobr. *Paulus V.* Papa, uita excessit, cuius obitus hoc etcosticho signatus: *Mortuus est Vico Dels.* In cuius locum *Gregorius XV* surrogatus,

tus, *Ceremoniale Nouum*, h. e. constitutionem de forma eligendi Papam, publicauit, ac Iesuitas quatuor, *Ignatium Loiolam*, *Franciscum Xauerium*, *Aloisium Gonzagam* et *Stanislaum Coskam*, et alios, in diuorum seu sanctorum numerum retulit. Vid. HEIDEGGERI *Hist. cit. pag. 350*, et TAEGERI *Hist. Decad. III, Lib. I, cap. 1, et Lib. II, cap. 1.*

§. 7. In *Hispania* adhuc controuersia, de immaculata *S. Mariae* conceptione feruebat. In *Gallia* Rex Edictum Nanneticum confirmat, apud GRAMMOND. *Lib. VIII, pag. 751.* In *Belgio* *Fœderato Petri Molinaei Liber*, cui titulus: *Anatome Arminianismi*, Arminianos grauitur offendit, qui ideo epistola ad illum exarata, uirum reprehendunt. Vid. *Epist. Remonstr. Theolog. p. m. 570, seqq.*

§. 8. Caesar interim anno MDCXXII odio in Protestantes maximo flagrans, instinctu *Caroli Carassae*, Episcopi Auerfani, hominis crudelis, eosdem e *Bohemia* eiecit, frustra pro illis Electore Saxoniae intercedente. Idem fatum mansit Morauos et Austriacos. In *Iaponia*, hoc anno crudelissime in Christianos saeuitum est. Immanitatem persecutionis VARENIVS de *Relig. Iap.* describit. Culpa excitatae crudelitatis, ex parte in Iesuitas confertur, quorum consilia de Papae auctoritate in Iaponenses, istis Regulis seditiosa uisa sunt.

§. 9. Insequenti anno, mortuo *Gregorio XV*, Papa, *Vrbani VIII* eligitur. Qui Duci seu nouo Electori *Bauariae*, a quo Bibliothecae *Heidelbergensis* spolia acceperat, subsidia in bellum aduersus Protestantes subministravit. Vnde *Tillius* exercitus *Ligistici* Imperator, bellum in Germaniam transfert; quod Protestantes aliqui ferius animaduenterunt, hoc nempe suum exitum quaeri. Hinc uariae de reducenda pace consultationes

tationes initas, quas tamen *Ferdinandus* subinde inani-
bus promissis elusit.

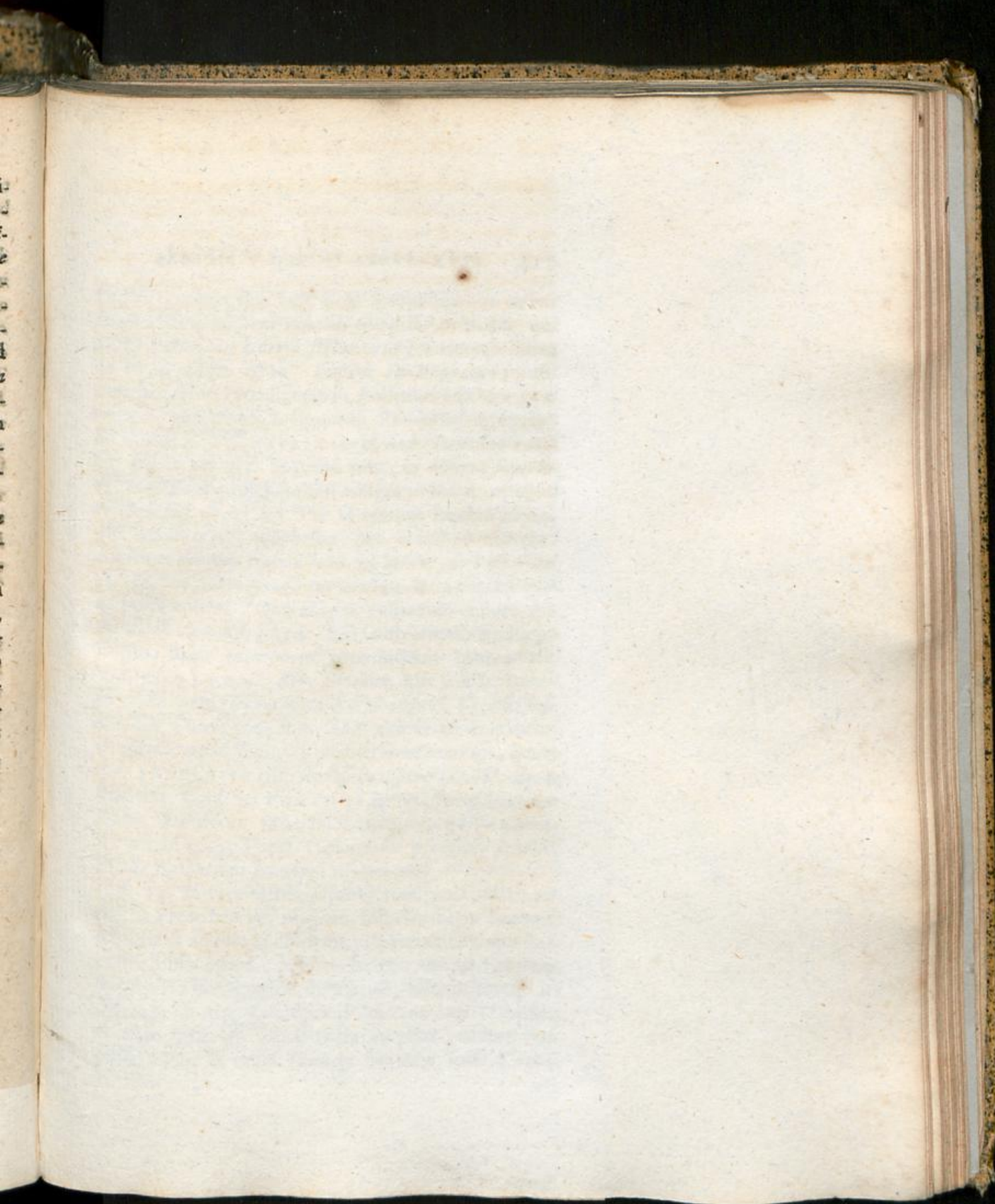
§. 10. Inter Theologos *Gieffenses* et *Tubingenses*, in-
de ab an. MDCXVIII controuersia de *statu exinanitio-
nis Christi* agitata fuerat; an illa in *nuda xpo*, siue
occultatione *maiestatis*; an uero in *reali xpo*, seu
euacuatione usus incessantis maiestatis consistat? Prius
cum *D. Thummio*, *Lucas Osiander* et *Melchior Nicolai*,
Theologi *Tubingenses* asseruerant: posterius cum *D.
Feurbornio*, *D. Winckelmannus*, et ex parte *Menzerus*
affirmarunt. Quorum literas hac de re commutatas,
IAEGERVUS Decad. III, Hist. huius seculi initio exhi-
bet. Noti etiam sunt de eadem libri editi *Thummi
ταπεινωσυγαφία*, et *Feurbornii xεωσυγαφία*. Sed
ne maius inde offendiculum Ecclesiae nasceretur, *Theo-
logi Saxonici*, iussu Electoris, eam an. MDCXXIV de-
terminarunt, *Decisione*, ut uocant, publicata. Quibus
Tubingenses amicam admonitionem reposuere.

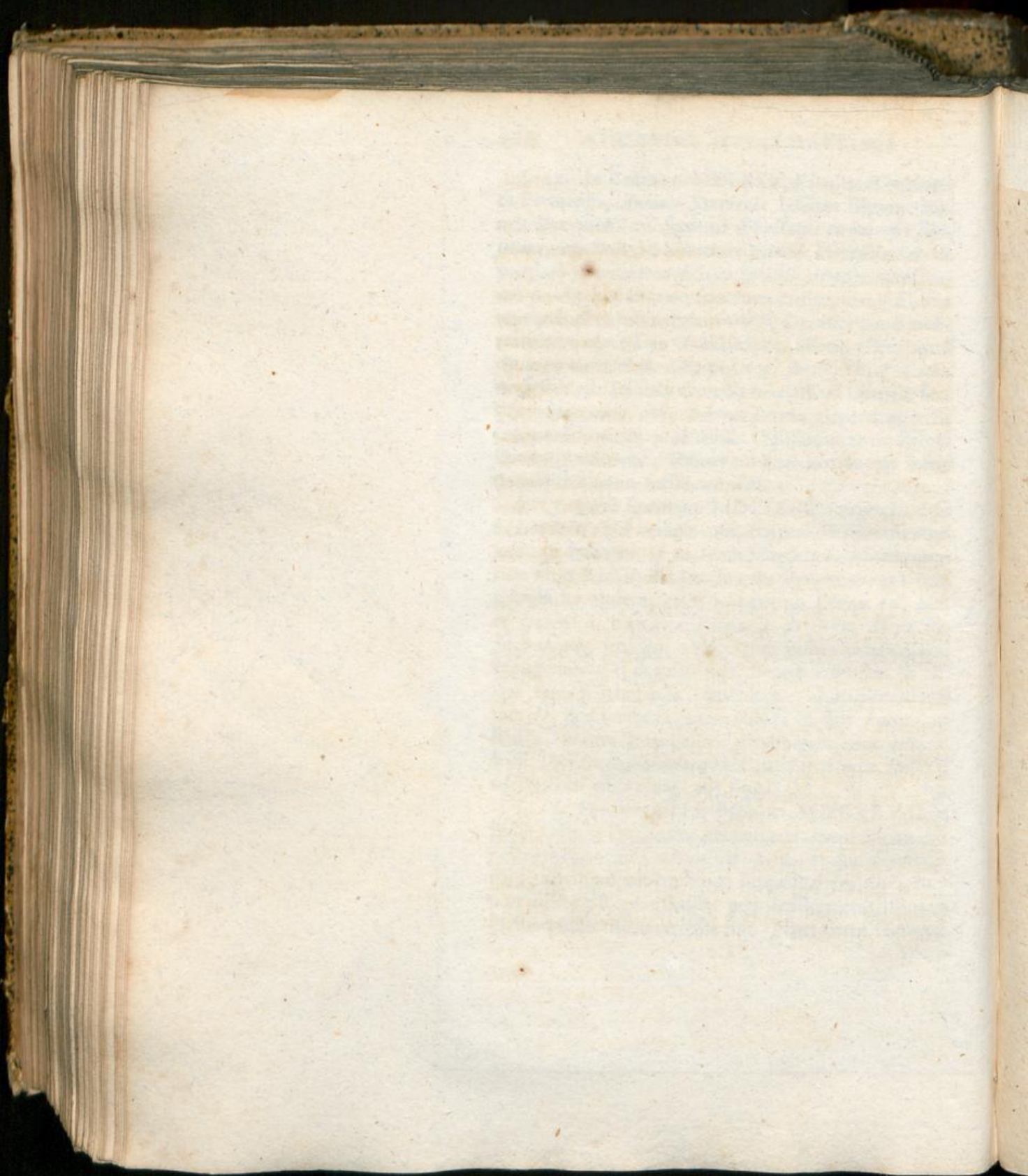
§. 11. Hoc anno *Cyrillus Lucaris*, Patriarcha Con-
stantinopolitanus, *Confessionem Christianae fidei* pro-
mulgauit. Quae cum aliquot *Caluiniana* placita con-
tineret, *Cyrillus*, *Berrhoënsis*, et *Parthenius*, *Constan-
tinopolitani Patriarchae*, illam censura notarunt; Ie-
suitae uero ipsum apud *Primouesirum*, nouae haeresis
accusarunt; ut de fede sua deiiceretur. Vid. *Confess.
et Censur.* apud *Batauos Graece et Latine anno 1645*
edit. Per id tempus *Vladislaus*, Princeps Poloniae,
Romae ceremoniam Iubilaei Pontificii spectans, a Pon-
tifice obtinuit, ut factus ante Basilicae *S. Petri* canoni-
cus, *Veronicae* linteam, quo Christi crucem gestantis
faciem cruore adpersam dicitur absterxisse, attingere
sibi liceret, apud *PIASEC. Chronic. pag. 372, seqq.*

§. 12. In Gallia an. MDCXXV, Facultas Theologica Parisiensis, Antonii Santarelli Iesuitae librum, Romae hoc titulo inscriptum: *Tractatus de haeresi, schismate, apostasia, sollicitatione summi Pontificis, et de potestate summi Pontificis in delictis his puniendis*, damnat. Qui ex decreto supremae curiae, carnificis manu combustus fuit; quod in illo, Pontifici potestas directiva et correctiva in Principes, asserta esset, apud GRAMMONT. *Lib. XV, pag. 675, seq.* Vbi P. Corbon professus est, Iesuitas aliter Romae, aliter Lutetiae sentire; quia cum coelo animus eorum mutaretur. In Germania interim praeualidis Ligistarum armis Protestantes premuntur; Tillium enim eorum ducem Iesuitis addictissimum fuisse, constabat.

§. 13. Circa finem an. MDCXXVI, Pragensis, Ossa S. Norberti, qui ordinis monachorum Praemonstratensis autor habetur, ex consensu Magdeburgensium, quorum olim Archiepiscopus fuerat, Pragam magna cum pompa transulere, teste PIASECIO *Chron. fol. 400*, et CAROLO CARAFA *Comment. de Germ. Sacra Restaurat. pag. 318, seq.* Vnde cum postea urbs a Tillio expugnaretur et devastaretur, Pontificii causam in ablata tanti patroni ossa, contulere. Ferdinandus autem II, hoc tempore, noua edicta in suis ditionibus seuera, contra Euangelicos promulgare haur destitit. Vid. *Decreta et diplomata ex Cancellaria aulic. Imperii coniunctim edita, pag. 94, seqq.*

§. 14. Urbanus VIII, Papa, an. MDCXXVII, in Bulla Coenae Dominicae promulgata, excommunicauit ac anathematizauit omnes haereticos, et qui illis fauerunt, auxilium aut consilium suppeditando. Quo, cum non obscure Regem Galliae peti intelligeretur, illius in Gallia publicatio interdicta fuit. Nam clerus Gallicus, Pari-

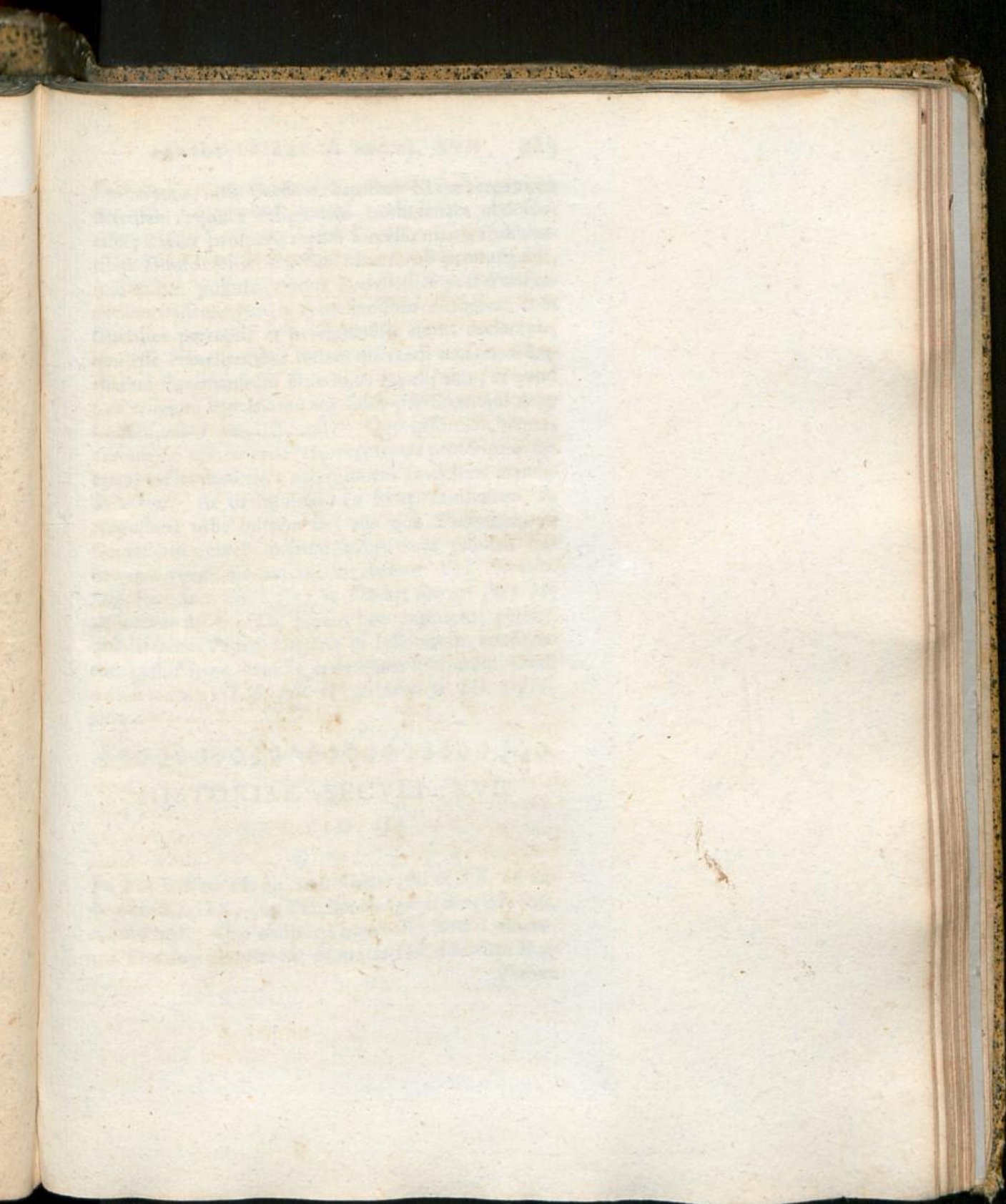
Parisiis congregatus iam Regi scrupulum: *an armis etiam restituendi, aut iuvandi essent illi Principes, qui Sacra a Romanis diuersa sectarentur?* exemerat, libro de eo in uulgus edito. Interea Ferdinandus II, nouum aduersus Protestantes in Bohemia edictum promulgat, quo omnes Religionem Romanensem amplecti iubentur. Vid. CARAFA *Germ. Sacr. Restaurat. pag. 343, seq. et pag. 385*. Sequenti anno, in Austria superiori, Nobilibus protestantibus emigratio indicitur, apud eundem pag. 391, et 403. Per id tempus Londini in Anglia Maneringus, ecclesiastes, pro concione dixerat: *Regem in omnium ciuium bona ius habere, ac omnia Regis esse, non solum quoad iurisdictionem, sed etiam quoad proprietatem.* Quo asserto, multorum ciuium animi ualde commoti fuerunt. Sed Cantuariensis Archiepiscopus, illam concionem pronunciat *temerariam*. Vid. IONSTON. *Rer. Britann. Lib. XXII*. Dantisci etiam inter Hermannum Rathmannum, Ecclesiasten, et alios Theologos, anno XXV exorta est contentio, de uirtute uerbi diuini in conuersione hominis, quam HARTKNOCHIVS *Hist. Eccles. Prussicae Lib. III, cap. 8*, describit. Conf. RATHMANNI ipsius *Quaestiones undecim*, Dantisci an. 1623 publicatas; et CONSTANTINI SCHÜTZII, Theol. Gedanensis praeclare meriti, *Manes Rathmanni intempestiue euocatos*.

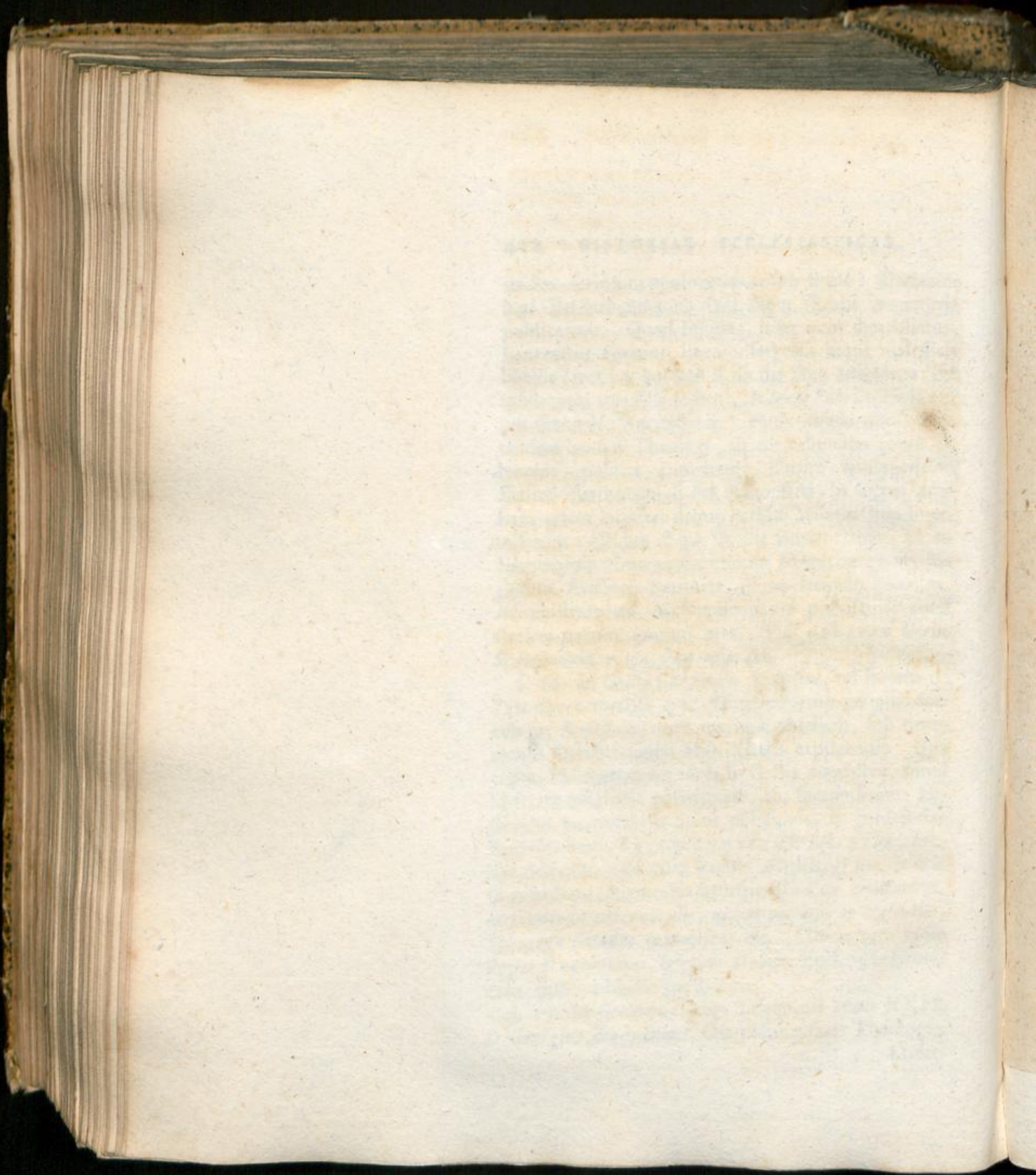
§. 15. Interea uictoria per Germaniam Caesaris arma, ut Protestantibus magnam sollicitudinem iniecere, ita Iesuitis animos addiderunt, ut pacem Religionis Augustae olim factam, publicis scriptis, iisque seditiosis oppugnare non amplius dubitarint; calumniantes, Lutheranos ab Aug. Confessionis doctrina iam defecisse, ac adeo pace illi superstructa amplius gaudere non posse. Hac de causa Theologi Saxonic, iussu Electo-

ris Sax. scriptum apologerium sub titulo: Nothwendige Bertheidigung des Heil. Röm. Reichs Augapffels publicarunt. Quod Iesuitae, inter quos dicacissimus, *Laurentius Forerus*, iterum satyricis atque maledicis libellis (wer bat hat das Kalb ins Aug geschlagen: Es müste wohl eine Kuh sechen: *Andreae Fabricii* Brill auf den Evangel. Augapffel etc.) editis infestant. Ideo tandem laudati Theologi, ut tot calumnias simul diluerent, publica autoritate, librum apologerium Haupt-Bertheidigung des Augapffels, in lucem emisere, quem lacessere denuo turbidi Iesuitae non intermiserunt: Nichts ist gut für die Augen: Item, *Ex nihilo nihil fit*. Interea Capitulum Magdeburgense, *Augustum*, Electoris Saxoniae, filium secundo genitum, Administratorem Archiepiscopatus postulavit, quod Caesari parum gratum erat. Vid. *CARAE Germ. S. Restaurat. p. 394. seqq. et p. 402.*

§. 16. In Gallia Cardinalis Richelius, cui summa rei Franciae commissa erat, Hugonotorum propugnaculum, *Rupellam*, terra marique obsessam, sub finem mensis Octobris anno MDCXXIX expugnauit. Qua capta, Hugonotorum vires in Gallia concidere, simul libertate religionis periclitante, aut succumbente. Historiam memorabilis huius obsidionis, et constantiae Rupellensium, *GRAMMONDVS Hist. Lib. XIX*, prolixè describit. Pontifex Rom. Galliae Regi hac de causa gratulatus, his uerbis exorsus est: *Vox exaltationis et salutis in tabernaculis; uideat peccator et irascatur, Synagoga Satanae contabescat etc.* Literas uero hasce Papae sanguinarias, *Iosephus Hallus*, Episcopus Exoniensis, publico libello perstrinxit.

§. 17. In Germania, cum insequenti anno XXIX *D. Georgius Zeacmannus*, Campidunensium Theologus
Luthe-

Lutheranus, iussu Caesaris, captivus Ehrenbergam, ob defensionem publice religionem Lutheranam abductus esset; Caesar prospero rerum successu nixus, stimulantibus simul Iesuitis, *Edictum illud ferale* promulgavit, quo restitui postulavit bona Ecclesiastica post Pacificationem Passaviensem, a Protestantibus occupata, cum fructibus perceptis et percipiendis; simul declaravit, non esse Protestantibus iustam querendi causam, si Lutherani Pontificiorum ditionibus expellantur; et quod pax religioni concessa ad eos solos pertineat, qui Aug. Confessionem amplectantur. Quo ipso Calvinianos excludi, in aprico erat. In recusantes proscriptio decreta, executioni citra exceptionem confestim mandata fuit. Ac ut insultatio eo foret manifestior, ab Augustana urbe initium sit, abs qua Protestantium Confessioni nomen inditum, cuius ciues publico Lutheranae religionis exercitio arcebantur. Vid. FUFFEND. *Hist. Rer. Succ. Lib. I, §. 57*, et *Theatr. Europ. part. II, ad annum MDCXXIX*. Edicto hoc publicato, patuit, quo haecenus Papae, Caesaris et Iesuitarum, consultorum pessimorum, consilia et destinata spectarint. Conf. GRAMMONDI *Hist. Lib. IV, p. 264*, et *Lib. VIII, p. 385*.

HISTORIAE SECVLI XVII

SECTIO III

§. I.

In hac Sectione res ab anno huius aevi XXX, ad annum XLII, quo Pax *Osnabrugensis* conclusa fuit, continentur. Quo temporis intervallo, inter Lutheranos Theologi claruerunt, *Matthias Hö*, *Henricus Höpfnerus*

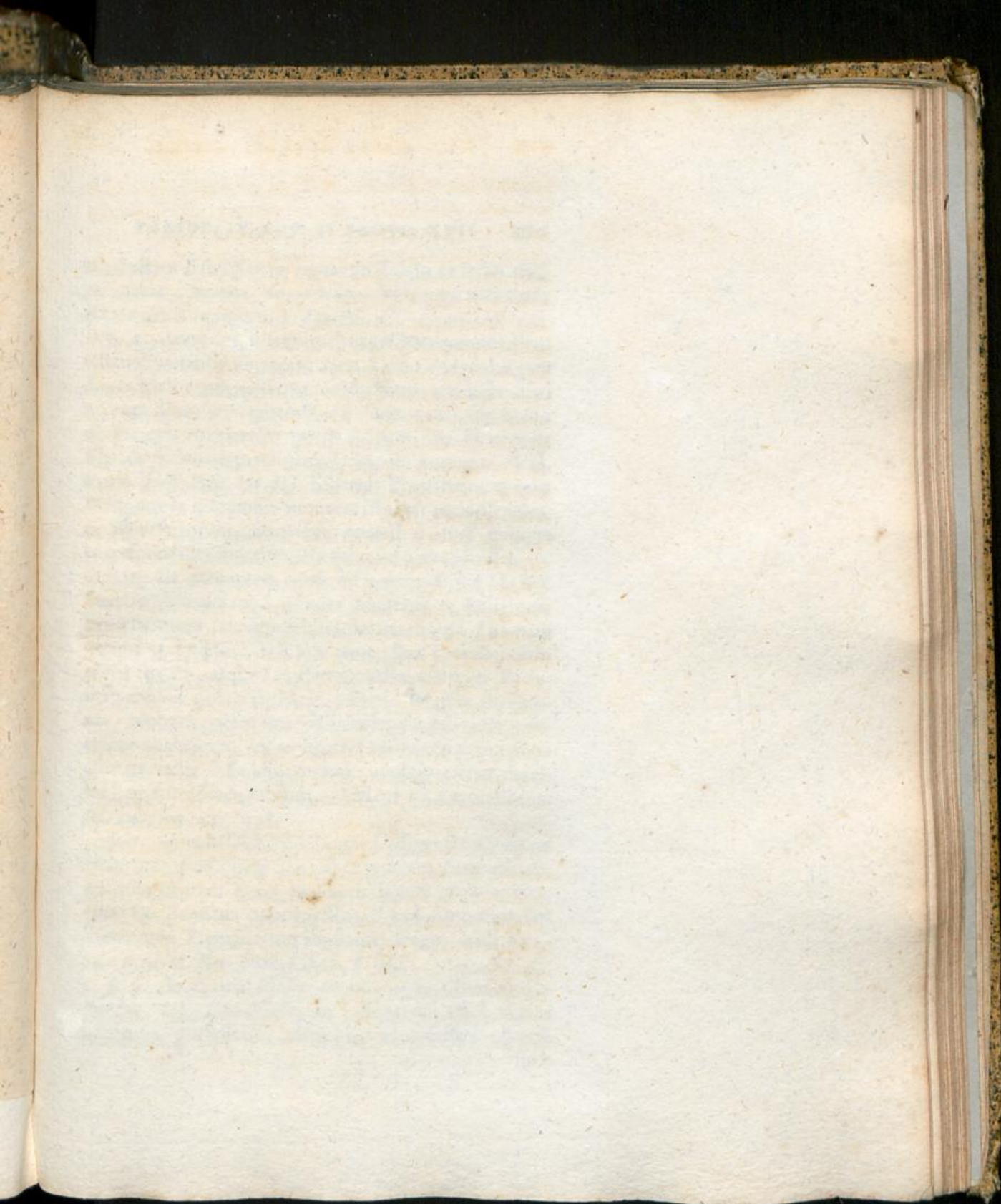
psnerus, Iob. Gerbardus, Albertus Granerus, Iob. Hubermanus, Pol. Lyserus, Iacobus Wellerus, Nic. Hunnius, Iob. Georg. Dorseus, Iob. Conradus Dannhauerus, Abrahamus Calonijs, Georgius Calixtus, et alii, quorum uitas supra laudatus Henningus Witte descripsit.

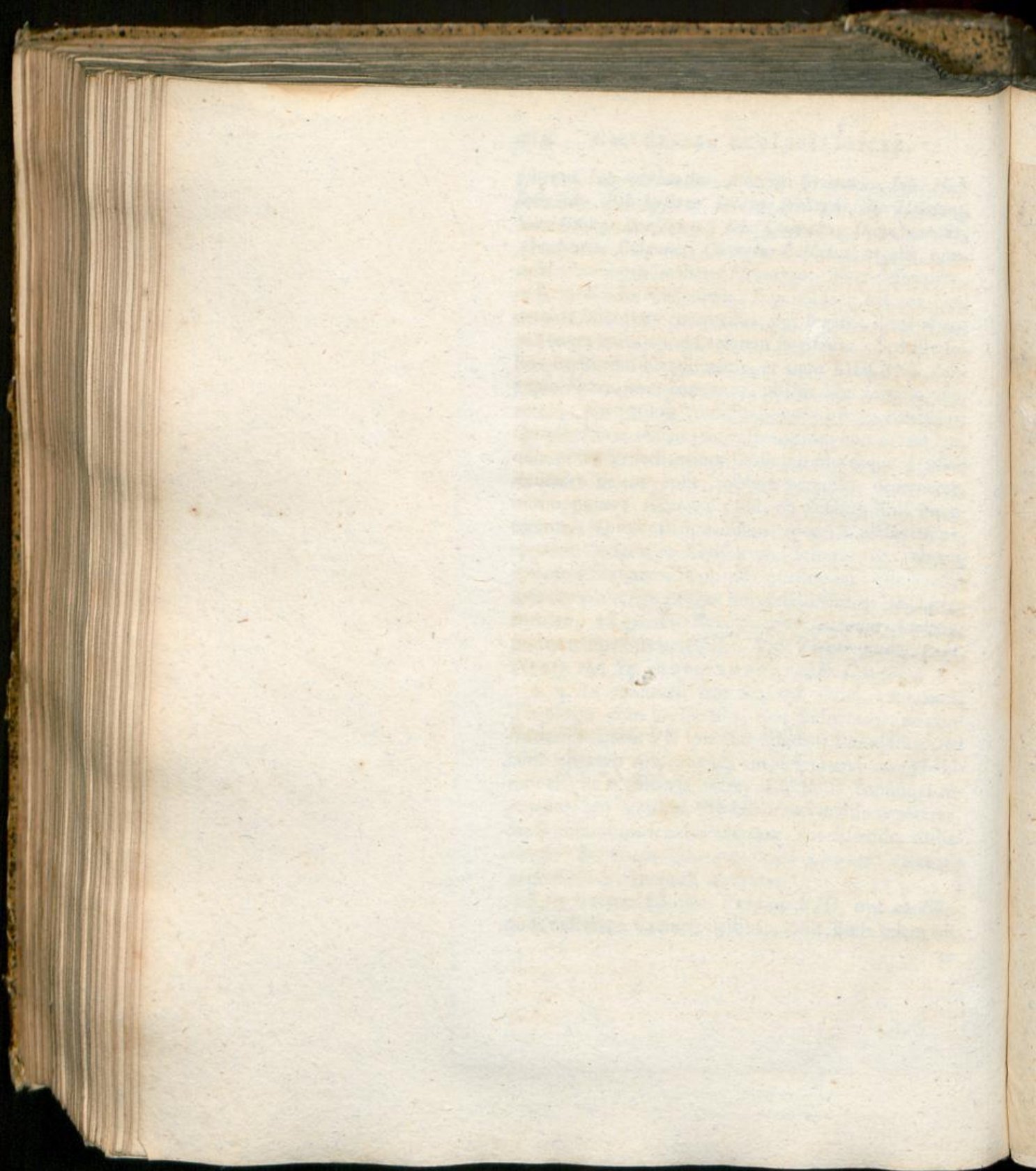
§. 2. Edicto Ferdinandi II publicato, Elector Sax. de eius iniquitate conquestus, per legatos illius abrogationem enixe apud Caesarem flagitauit. Sed ille solitis uerborum blandimentis, et anno MDCXXX designato *Francofurti* conuentu, ubi de isto negotio ageretur, et fortioribus consiliis hunc auertere nitetur. Quae ludibria tamen inanis spei ipsum non mouerunt, quo minus Protestantium Ordinum plerosque *Lipsiam* inuitaret, ac cum ipsis, foedere percusso, decerneret, nim. opponere, si quae uis sibi, ob edictum istud intenteretur. Quod ceu inualidum, aduersus uictorem exercitum Caesaris et Ligistarum, Iesuitae deridebant, iactantes fortunam suam esse quadratam. Et forsitan spes eorum longe posita non fefellissent, ni DEO procurante, ad partes Rex Sueciae *Gustauus Adolphus* postea tempestiue accessisset. Vid. *Theatr. Europ. Part. II, pag. 292, seq.* et *Puffendorf. Lib. I, §. 58.*

§. 3. In conuentu illo *Lipsiensi* simul conuocatis Theologis, cum Lutheranis, tum Reformatis, de controuersis, quae a se inuicem dissident, *Colloquium* (sed saluo aliorum consentiendi aut dissentiendi iure) habitum est: ne ob diuersa sacra, iam hoste communi ingruente, qui omnium Protestantium iugulum peteret, causa communis segnus ageretur, aut discordia turbaretur. Summam illius colloqui *Kromaxerus in Appendic. II. Syncretist.* memorat.

§. 4. Interea Pontifex *Urbanus VIII*, ope consilioque, uastissima Caesaris destinata iuuat, Bulla etiam edita,

ta,

ta, *Sectam Iesuitissarum*, quae in Belgio et Italia radices agere coeperat, suppressit. Vid. *HORNBECKII Exam. Bull. Innocentii X Append.*

§. 5. Annus, qui sequitur, trigessimus primus Protestantibus tristis illuxerat: cum *Tillius Magdeburgum* d. 10 Maii expugnasset atque dirissime excidisset, sed uicissim illos die 7 Septembr. exhilarauit victoria, quam diuina ope, in praelio prope *Lipsiam* Rex Sueciae et Elector Saxoniae profligato *Tillio*, obrinuerunt. Vid. *PYFF. Hist. Suec. Lib. III.* Libertas Protestantium cum Religione in acie posita tum erat; si aliter cecidisset alea, et aduersariorum, sicut ante, conatibus, tum quoque correspondisset successus, de utraque actum fuisset.

§. 6. Et quanquam anno insequenti XXXII Rex Sueciae gloriosissimus, uindex libertatis et Religionis Protestantium incomparabilis, in praelio ad *Luzenam* occumberet uictor; DEVS tamen spes Protestantiam erexit iterum, atque Ligistarum uasta aduersus Ecclesiam consilia porro turbauit. Per id tempus in *Polo-*
nia, Nobiles pacem inter dissidentes de religione conciliare nitebantur; ita ut libertas conscientiae omnibus esset permissa. Enimvero huic consilio clerus maxime, ne succederet, obstinuit. Vid. *PLASEC. Chron. fol. 442, seq. 445, 448.*

§. 7. Anno MDCXXXIII inter Ordines seu *Cantones Helueticos*, Catholicos puta et *Tigurinos* Euangelicos, dissensio exorta; quod hi Suecis fauere arguerentur, cum Constantiam oppugnassent. Sed Catholicorum minas mox Tigurinorum constantia fregit. Vid. *PYFF. FEND. Hist. Rer. Suec. Lib. V, §. 76.*

§. 8. In Gallia *Moses Amyraldus* et *Claudius Testardus*, *Ioh. Cameroni*, in Salmurienti ad Ligerim academia professoris, discipuli, aduersarios experti sunt

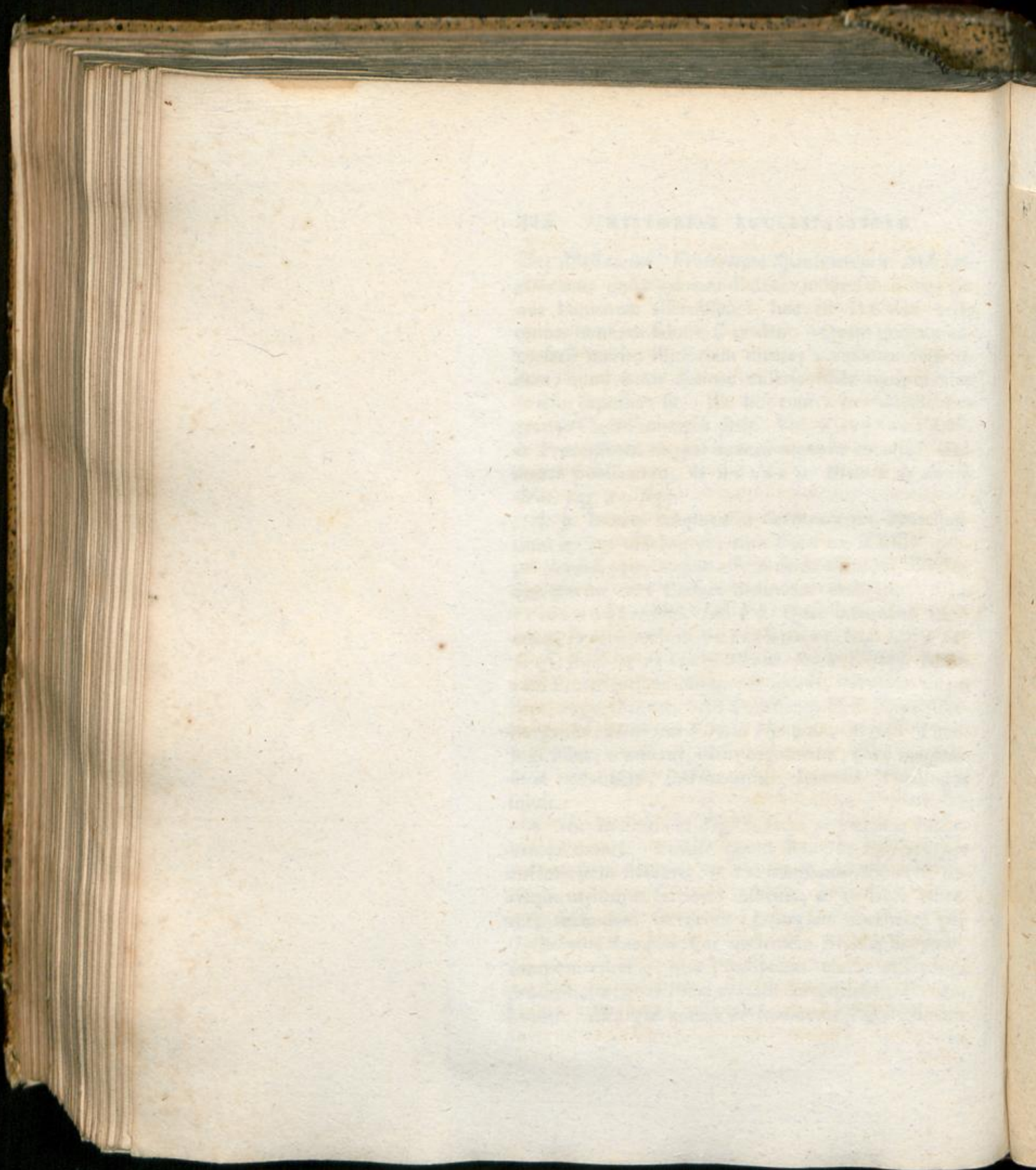
sunt

sunt *Molinacum*, *Fridericum Spanhemium* et *Andream Riuetum*; quod gratiam diuinam uniuersalem erga genus humanum asseruissent: hoc est DEVM uelle omnes homines saluos, si credant. Quam gratiam aduersarii merito illusoriam dixere; accusantes *Amyraldum*, quod autor diuinae misericordiae conspiratae et risui expositae sit. Ille hos contra irreconciliabiles gratiae Christi inimicos dixit. Vid. *AMYRALDI Lib. de Praedestinat. eiusque annexis materiis an. 1634. Saluorii publicatum, et HVLSEM. Diatrib. de Auxil. Grat. pag. 80. seqq.*

§. 9. Interea temporis in *Germania* res Protestantium nutare uidebantur; cum Sueci an. XXXIV prope *Nordlingam*, magna affecti clade essent, et Elector Sax. pacem cum Caesare ineundam moliretur. Vid. *PVFFENDORF. Hist. Lib. VI.* Quae insequenti anno etiam *Pragae* coaluit. *PVFFENDORF. Hist. Lib. VII, §. 43, seqq. et PIASEC. Chron. fol. 483, seqq.* Multi eam Protestantibus minus proficuum, aut etiam tutam fore, augurabantur. Ad Pontificios h. t. Ictus *Marburgensis*, *Helfricus Vlricus Hunnius*, *Aegidii Theologi* filius, transferat; cuius argumenta, quae *indissolubilia* uocauerat, *D. Himmeli*us, Ienensis Theologus soluit.

§. 10. In *Scotia* et *Anglia*, sacra ac humana miscbantur omnia. Etenim quum Rex, ut *Episcoporum* auctoritatem stabiliret, et *Puritanismum* aboleret, patriaeque utriusque factionis instituta, in re sacra efficeret; formulam sacrorum (*Liturgiam* uocabant) per *Guilielmum Laudum*, Cantuariensem Archiepiscopum, componi curasset, qua Presbyteria, classes et Synodi prouinciales, quas *Presbyteriani* defendebant, abrogabantur: *Liturgia* autem ut seruaretur, grauissimum in

m
e.
le
l.
l.
e
es
r.
l.
l.
r.
r.
l.
o
s
ri
n
-
t-
s
-
n
l-
-
r
i
li
a
n

in refractarios poenam sanxit. Unde tumultus ubique per Scotiam a Presbyterianis anno MDCXXXVII concitabatur. Vid. *W. F. F. E. N. D. Introd. ad Hist. c. IV, §. 26*; Tet. *L. B. O. V. I. C. I. Dilucidat. laudatae Introd. pag. 782, seqq.* Hinc postea Secta Independentium exorta, qui, nomine ex re accepto, nullis certi divini cultus formulis, aut praeceptis adstringi, nec ab ullo seu ecclesiastico, seu civili imperio, hac in parte dependere uoluerunt. Vid. *HORNBECKII Lib. de Independentismo*. Hi deinde novis uocabulis *Conformistarum* et *Non-conformistarum*, *Separatistarum* et aliis distincti, novas in Anglia Sectas pepererunt. Vid. *G. HORNII Hist. Eccles. Period. III, Art. II, §. 14, 37, seqq.* qui plusquam quadraginta Sectas ex Independentium cum Troiano equo, profiliisse, §. 42 affirmat.

§. 110. Lutherani etiam in Germania, pacis Pragensis fructu nondum frui licuit, cum Sueci illa includi nollent, et vires recolligerent suas, atque foedere cum Gallo firmiore percusso, arma in ipsos Protestantes, qui pacem istam amplexi erant, converterent, eaque postea uictoria, per Germaniam, Bohemiam late circumferrent, donec pax *Osnabrugensis* concluderetur.

§. 12. In Ecclesia autem Pontificia interea acris contentio renata fuit. Nam *Cornelius Jansenius*, Lovanienfis primus Professor, post Yprensis in Belgio Episcopus, de *Gratia divina et libero arbitrio*, ex *Augustino* aliter, quam Iesuitae, docere coeperat. Et cum illo anno MDCXXXIX mortuo, liber eius, *Augustinus* inscriptus, prodisset, quinque in eo *propositiones* Iesuitae oppugnarunt, quas *Urbanus VIII. Innocentius X.* et tandem etiam *Alexander VII.* Pontifices damnaverunt. Examini illarum *D. T. O. ANDR. OSIAND. in Specimine Jansenismi* instituit. Historiam *LEYDECKERVS*

Rechnb. H. E.

D d

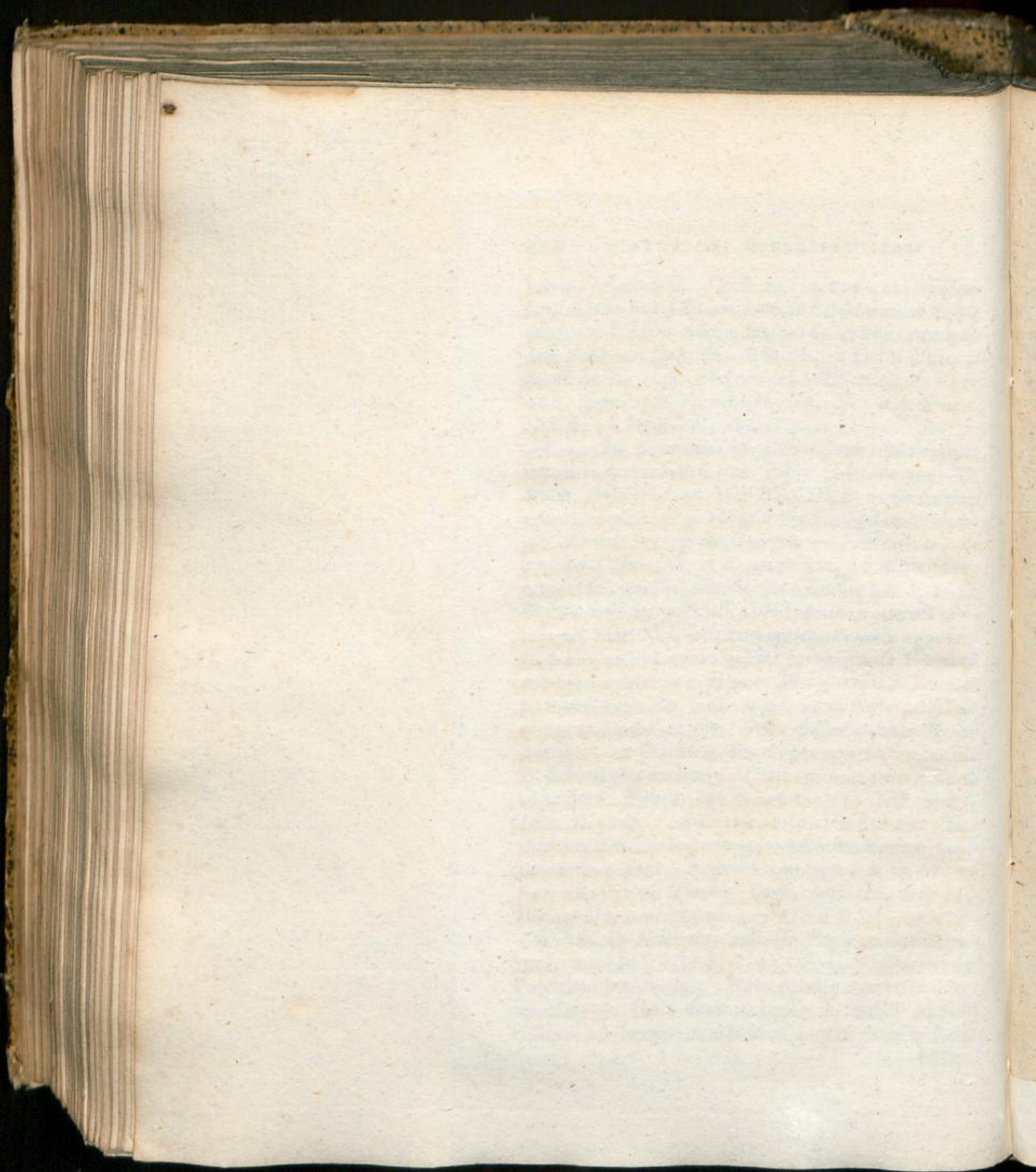
Libris

Libris VI, descripsit. Conf. PAULI IRENAEI causam Iansenianam siue schismaticam haeresin Coloniae anno 1682 editam. Causam tamen Iansenii Louanenses, et quidam Sorbonici, imprimis Arnaldus, in Gallia Theologi, ad nostra usque tempora defenderunt. Conf. HEIDEG. Hist. Papae. Period. VII, §. 245, seq. et G. HORN. Hist. Eccles. Period. II, Art. II, num. 68. Innot. eiusd. §. 12. In Germania, inter Protestantes hac tempestate lites enatae sunt; cum Pastor Hannoveranus M. Statius Buscherus, an. MDCXXXIX, in D. GEORGII CALIXTI, Theologi Helmsladiensis, Epitome Theologiae Moralis, Digressionem de arbitrio, Proemio in Vincentium Lirinensem, et D. HORNEI disputationibus, errores se inuenisse, significasset, eosque hac de causa Crypto-Papismi postulasset. Helmsladienses uero Theologi an. MDCXLI, scriptum apologeticum isti opposuerunt. His accessit controuersia de necessitate bonorum operum ad salutem aeternam, de mysterio SS. Trinitatis, an illud in Vet. Test. aeque, ac in Nouo perspicue esset propositum? et alia. Vnde dissensio inter Helmsladienses, et Saxonicos Theologos exorta, multas in Ecclesia turbas excitauit. Conf. D. HUISEMI. Calixt. Gewissens-Buten, et D. CALOVIDI. Hist. Synec. Libr. III, cap. 4, CHRISTOPHORI BESOLDI, Historici et Icti Tubingensis apostatae facti, Motiui, quas uocauit, apostasiae, D. TOBIAS WAGNERYS, et DANNHAVERYS Theologi Conf. Part. II, Sect. II, Dialog. III, confutarunt.

§. 14. In Hibernia, instinctu Papae et monachorum, anno MDCXLI, d. 23 Oct. horribilis laniatio Protestantium contigit. Nam paucorum mensium intervallo, plusquam ducenta hominum millia uel trucidata, uel immani cruciatuum genere extincta sunt.

Histo-

32
ai-
o-
I-
N-
U-
ce-
M-
I-
o-
n-
is-
fa-
o-
e-
m-
a-
ic-
u-
in-
r-
i-
as-
et-
i-
o-
al-
is-
i-
r-

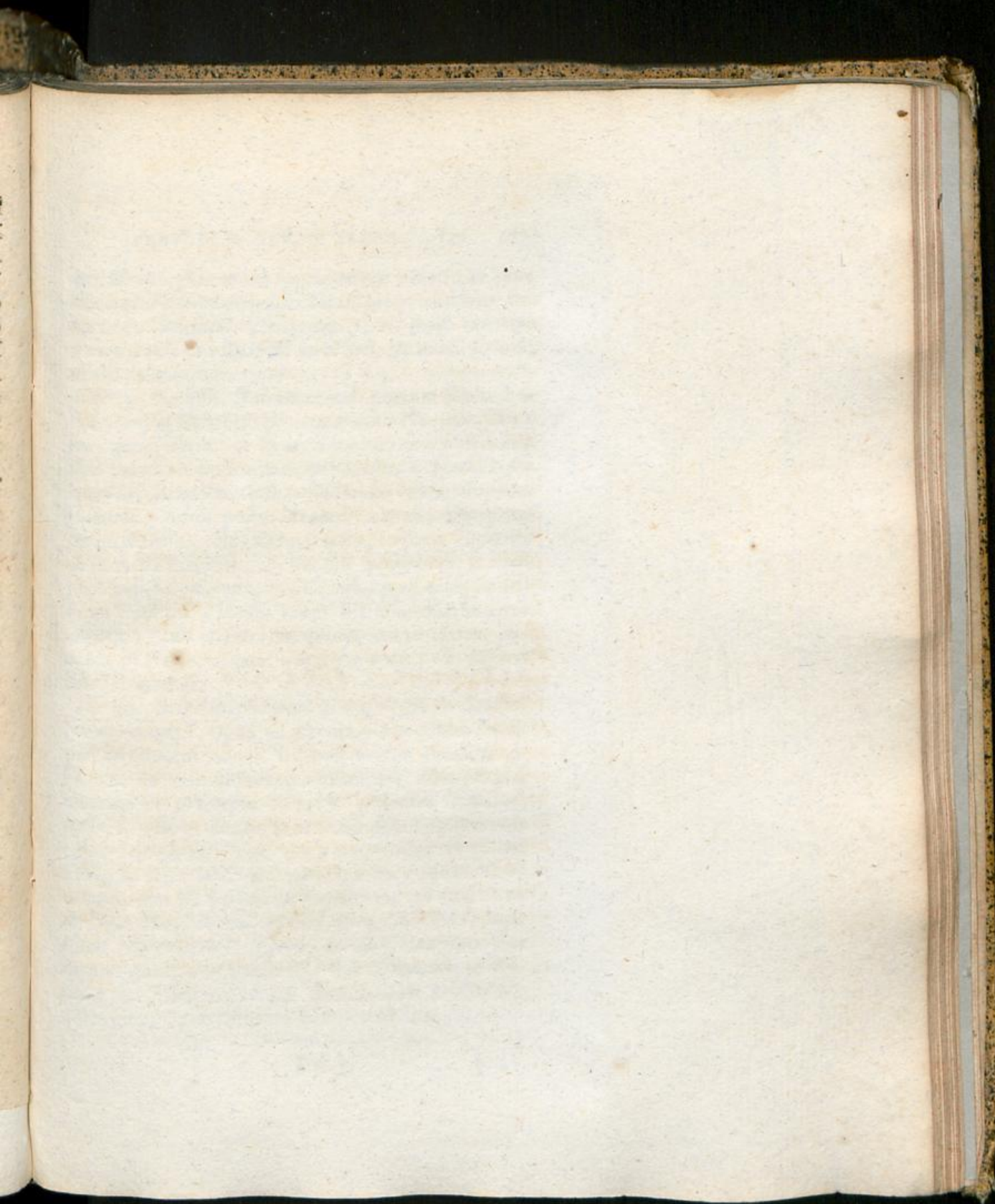
Historiam huius laetitia HEIDEGG. *Histor. Papat. Period. VII, §. 251*, refert atque describit; Item *Histor. Eccles. Period. III, Art. VI, num. 61*.

§. 15. Romae autem, mortuo *Urbano VIII*, Papa, de nouo Pontifice creando, anno MDCXLIV miris studiis, inter factionem Hispanicam, Gallicanam atque Romanam certatum fuit, donec praeter opinionem, *Pamphilius*, gente Romanus, Olympiae astutiae foeminae artibus, Papa proclamaretur. Quem assumpto *Innocentii X* nomine, Cardinalis Mediceus coronatum, ita affatus est: *Scias, te esse Patrem Principum et Regum, Rectorem orbis*. Vid. LAURENT. BANC. *Rom. Triumph. cap. IX, pag. 1, 6*, et CONRING. *Conclan. Alexandri VII, pag. 55*. Nouus ille Pontifex in gratiam Iesuitarum, nouam aduersus *Iansenistas* Bullam publicauit, perpetuum illis silentium imperando. At ipsi, quod Iesuitarum dolo extorta esse, Bullae parere recusarunt.

§. 16. Dum *Helmstadiensis* controuersiae augetur, anno MDCXLV nouam *Iacobus Fabricius*, Superintendens *Sterinensis*, litigio ansam praebuit, publicando librum de *Visionibus diuinis*, quas ille defendit. Hunc Theologi *Wittebergenses* sub censuram reuocarunt, improbant *Fabricii* de nouis uisionibus et prophetiis sententiam. Vid. *Consil. Theol. Witteb. fol. 804, seqq.* Per id tempus *Woldemarus Christianus* Regis *Daniae* filius, M. Ducis *Moscouiae* filiam in matrimonium ambiens, a patriarcha *Russorum Iosepho*, ad Graecam siue *Russicam* religionem amplectendam inuitabatur. Vnde de *Lutheranae et Graecae religionis differentia*, disputatum fuit. Vid. *HORNII Hist. Eccles. Period. III, Art. II, num. 61*.

§. 17. *Vladislaus IV.* Rex Poloniae, princeps pacis ecclesiasticae amans, anno iam dicto *Thorunii Colloquium Charitativum* (ut vocat) *Lutheranos*, *Reformatos* inter et *Pontificios* instituit, tentaturus tolerantiam ecclesiasticam sancire. Praecipui partium collocutores fuere, *D. Ioh. Hulsimannus*, *Lutheranus*, *D. Ioh. Bergius*, *Reformatus*, et *Matthias Lubinski* archiepiscopus *Gnesnensis*. Vid. *HYLSEM. Relat. dicti Colloquii*, et *D. CALOVII*, qui illi quoque interfuerat, *Hist. Syncret. Lib. III, c. 3*, conf. *PUFFEND. Hist. Brandenburg. Lib. II, §. 31*.

§. 18. *Adrianus* et *Petrus de Walenburch*, fratres Batavi, anno *MDCXLV* tractatum, sub titulo *Methodi Augustiniana*, euulgarunt, quo methodum *Francisci Veronii*, Regis Galliae concionatoris pro controuersis, nouam inuestigant, qua in disputatione cum aduersariis utendum sit. Is enim in frontispicio duorum Tomorum, hanc inscriptionem Thraconicam habet: *Methodus noua, facilis et solida haereses ex fundamento destruendi et refutandi confessionem Gallicam, Augustinam, Saxonicam, etc. libros denique et conciones omnes Theologorum Protestantium, Caluini, Bezae, Chemnitii, etc.* Huius methodi duo sunt postulata stolidissima, ut Protestantes talia argumenta *ἀναγκαστικά* proferant, quorum maiores propositiones in *S. Scriptura* uerbotim extant: alterum consistit in reiectione talium dogmatum et argumentorum, quae *κατὰ λόγον* et uerbotim ibi non continentur et exprimuntur, ut, *Purgatorium non datur*, etc. Vid. *VERONII Tom. I, cap. 6, §. 1, pag. 120, seqq.* Hanc, inquam, methodum *Walenburchii* recoxerunt. Verum illam *D. G. Galixtus* in *Digressione de arte noua*, aduersus apostatam *Bartholdum Nihusium*, confutauit. Quia per

per illam legitimus consequentiarum usus in disputa-
tione cum haereticis proseribitur, quem NICOL. ME-
DELIUS *Rational. Theol. cap. 3, et seqq.* nec non
DANNHAVERVS *Dialect. Sacra. Sect. II, Artic. IV et V,*
et alii defenderunt.

§. 19. Nouum, seu uenenatum, pomum Eridos hoc
tempore, in Ecclesiam proiecit *Isaacus Peyrerius*, Gal-
lus, quum librum de *Præ-Adamitis*, siue hominibus
ante Adamum existentibus, publicasset. Quem *Dann-*
hanerus, Micrelus, Orsinus, Hilpertus et *Marcius* con-
futarunt. Autor postea *Bruxellis* captus, inque car-
cerem detrusus, missa Caluini secta, errorem ciurauit,
ac in castra Pontificiorum transiit; praetextens, se illud
problema ingenii exercendi uel ostentandi causa, in me-
dium attulisse. Incidit etiam hic controuersia circa
aequalem Pauli et Petri primatum, autore *Anton. Ar-*
naldo, in Gallia excitata, quam *ITTIGIVS Dissert.*
Sel. IV, euoluit.

§. 20. In Belgio foederato controuersia de *Sabbato*
feruere coepit. Quod aliqui cum *Gomaro*, non statim
post creationem mundi, sed post exitum Israelitarum
ex Aegypto, institutum fuisse asserbant: ideoque pro
ceremoniali praecepto habuere. Contra *Walaëus*,
Andr. Rivetus et *Amesius* hanc sententiam oppugnarunt
atque reiecerunt. Vid. *DANNH. Colleg. Decal. ad*
Præcept. III. Illam tamen sententiam resuscitauit ac
defendit non ita pridem in *Anglia*, *IO. SPENCERVS*
de Legib. Hebr. Ritual. Lib. I, cap. 4, Sect. VII, seqq.
Anno 1647 *Gothofr. Hotton, de Christiana inter Eu-*
ropæos Evangelicos Concordia, siue *Tolerantia in cha-*
ritate stabilienda tractatum, Amstelodami publicauit,
quem aliqui *Syncretisticum* interpretati sunt.

§. 21. In *Germania* interea bellis fessa, et latrociniiis exhausta, post multas *Osnabrugae* et *Monasterii*, de rebus etiam sacris, discepciones et Catholicorum tergiversationes, tandem an. MDCXLIIX Pax *Osnabrugensis* coaluit. Qua Protestantibus Religionis libertas denuo asserta atque confirmata fuit. Vid. *Artic. V. Instrum. Pac. PVTRENDORF. Hist. Rer. Suecic. Lib. XLIX, XLIX, XX, et FANNERI Hist. dictae Pacis.* Aduersus hanc *Fabius Chisius*, nuntius Pontificis protestari ausus est; quod illa religioni Catholicae et Sedi Romanae praeiudicium adferret maximum.

HISTORIA SECVLI XVII

 HISTORIA A PACE OSNABRVGENSI
 AD ANNUM MDCCLXXX.

Pace igitur illa optata vix conclusa, *Innocentius X.* Papa, Bulla insolepti edita, eandem reddere irritam molitus est. Quam, quod mirandum est, ipse Caesar *Ferdinandus III* permisi, per nuntium Pontificis, *Viennae*, *Valuis* templorum publicis affigi. Sed hanc *Conringius*, sub nomine *Irenaei Eubuli*, *Theologi Austriaci*, pro pace perpetua Protestantibus danda, consultatione Catholica edita, *David Blondellus*, fidei *Amandi Flauiani* nomine, et *Ioh. Horneckius* in *Examine Bullae* nominatae, perstrinxerunt et confutarunt. Antequam pax ista confecta esset, *Monasterii* iudicium *Theologicum* personati cuiusdam *Ernesti de Eusebiis* prodierat; quo

t
a
s
r
g
i
l
o
h
t
b
i
a
q
s
i
e
i
d
o
t
o
ie
e
o
;
o

quo autor ille contendebat, Pacem, qualem Protestantes desiderarent, secundum se illicitam esse. Sed temerarium illud ac improbum iudicium, ex Pontificiis, *Abbas Caramuel*, ex Lutheranis *Ioh. Georgius Dorscheus*, Argentoratensis Theologus, et laudatus modo *Conringius* confutarunt. Ita plumbea isthaec Bulla nullius pretii evulsit, cum pax dicta confirmata mox executioni mandaretur.

§. 2. Quum autem in *Instrumento Pacis Westphalicae*, art. VII, *Reformati* eadem cum *Lutheranis* pace ecclesiastica, in posterum frui deberent, atque art. V, n. 50, prohibitum foret, illam publice, priuatimue, concionando, docendo, disputando, scribendo uel consulendo impugnare; quidam Theologi Reformatae doctrinae *Tolerantiam Ecclesiasticam* (nam de civili dubium non amplius erat) suaserunt. Et inter hos praecipuus fuit *D. Georgius Calixtus*. Vid. *D. CALOVII Histor. Syncretismi Lib. III, c. 4.* Enimuero isthaec sententia sub *Syncretismi* nomine, a Theologis Saxonis, imprimis *Hülsemanno* et *Calonio*, nec non Argentoratensibus *Dorscheo* et *Danishauero* uariis scriptis impugnata et confutata fuit. *D. Dreierus*, Professor Regiomontanus, postea latius progressus, quicquid est Christianorum in orbe, *Symbolam Apostolicum* profitentium, in unionem ecclesiasticam recipere uoluit. Vid. *CALOVII Histor. Sync. Lib. III, c. 7.* Memorabilem de hoc conciliandi studio sententiam gloriosissimi Regis Sueciae, *Gustani Adolphi*, *D. ERICVS BENZELIVS Breuiar. Hist. Eccl. 386.* annotauit. Cum enim illi suaderetur, ut trium Religionum magnarum in Europa conciliationem promoueret: *Vereor*, inquit, *ne dum tres illas componere laboramus,*

Da 4

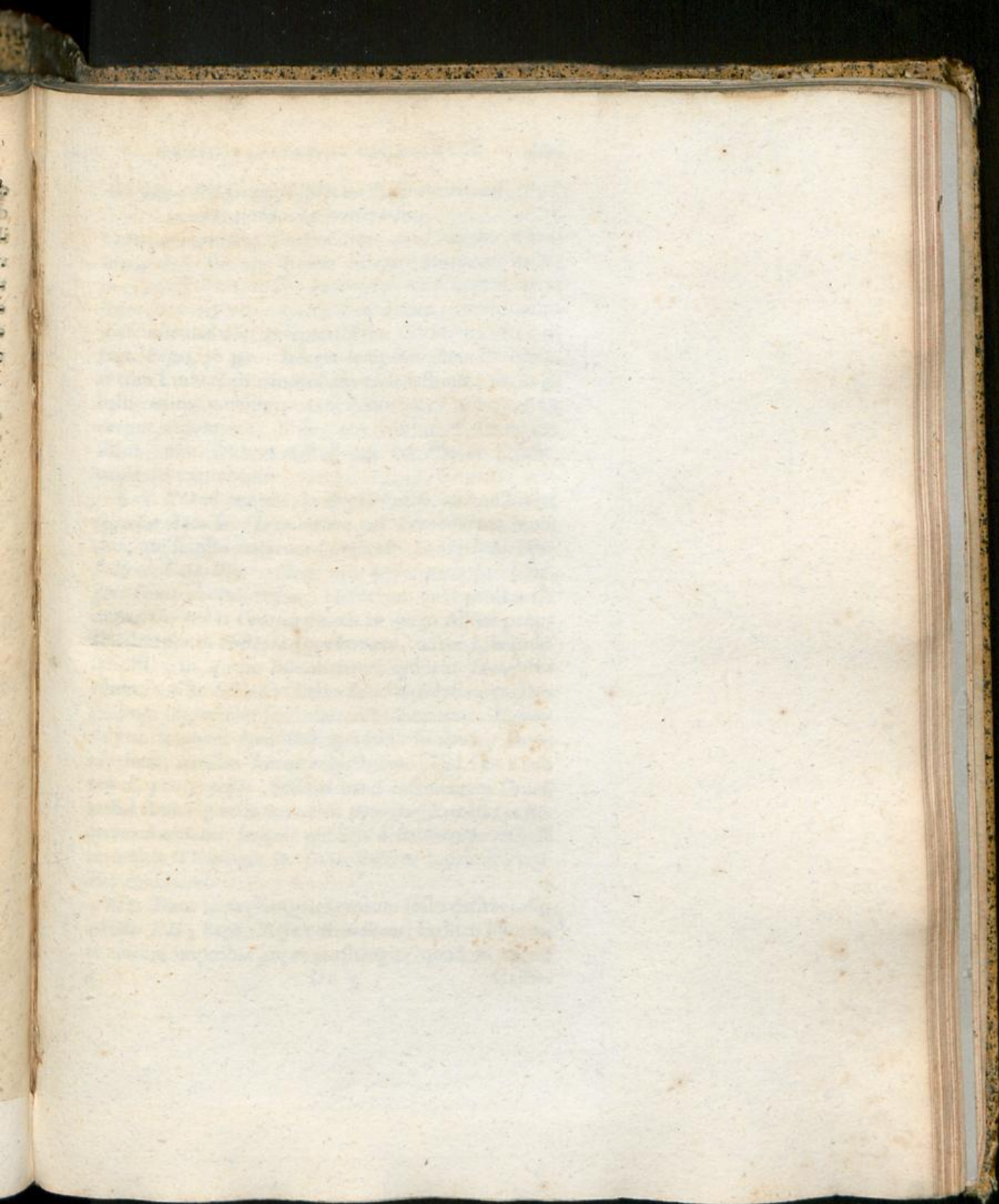
nouem

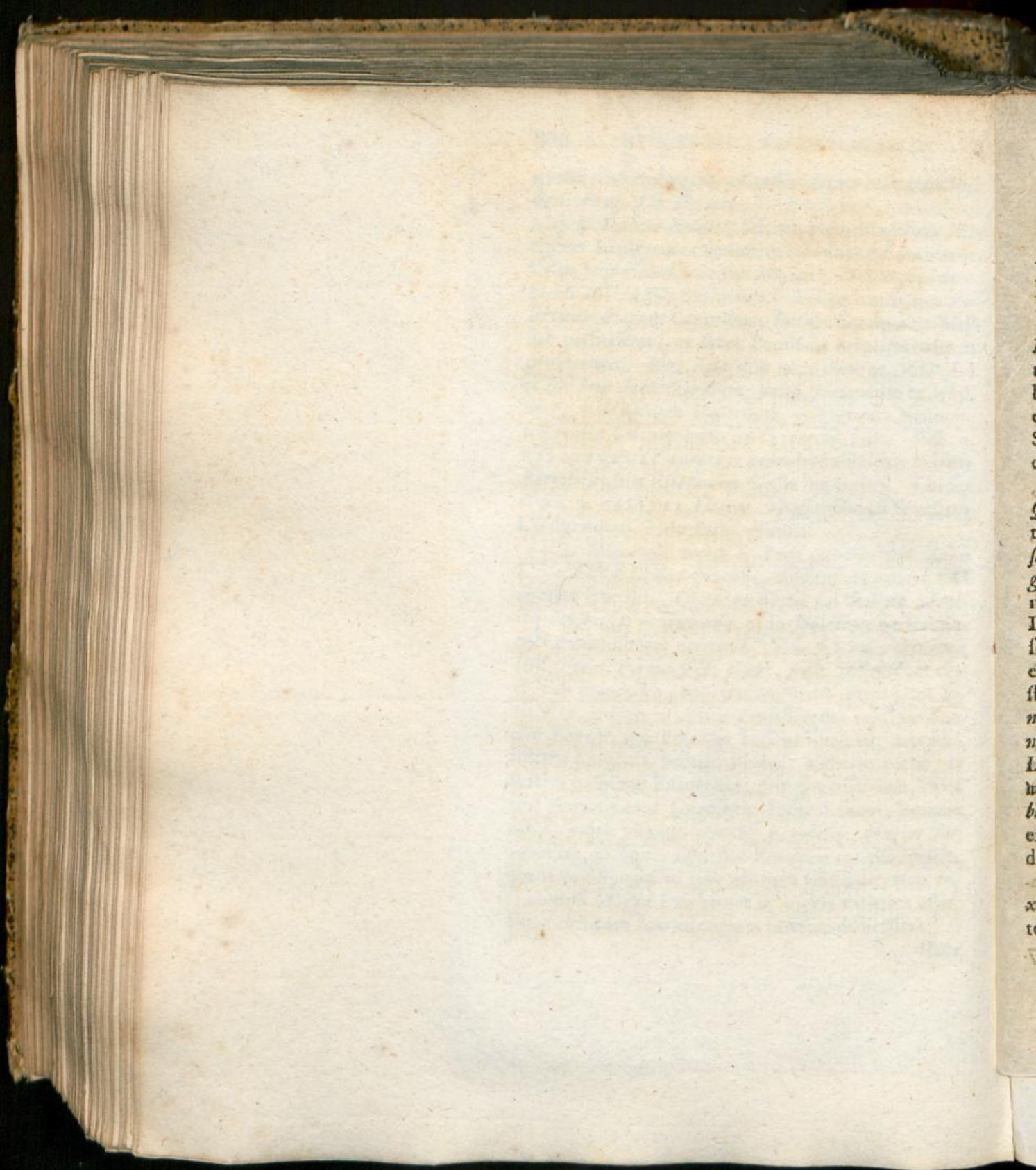
novem aliae exsurgant. Confer. HARTENIOCH. *Hist. Eccl. Pruss. Lib. II, c. 10.* Illi et quibusdam, innotuit.

§. 3. Iodocus Keddus, Iesuita, publico libello, Ecclesiae Lutheranae veritatem in dubium vocauerat. Cuius Sophisticationes Ioh. Musaeus, Theologus Ienensis an. MDCLIV, confutavit. Tribus annis ante Valerianus Magnus Capucinus, Ernesto Landgrauio Hassiae persuaserat, ut sacra Pontificia amplecteretur et profiteretur. Ideo Reinselsae inter illum an. MDCLI et D. Petr. Haberkornium, Balth. Menzerum et Mich. Georg. Eberhardum Happelium, colloquium habitum; cuius acta Coloniae anno 1652 excusa sunt. Vid. D. HABERKORNI *veram et candidam Actionum illarum Rheinselsensium Relationem Giesae impressam.* Confer etiam G. CALIXTI *Literas, et Responsum ad Ernestum, Landgravium, Helmstadii editum.*

§. 4. Innocentio autem X, Papa, uiuis erepto, anno LV. Fabius Chisus Senensis, assumpto Alexandri VII nomine successit. Qui antecessoris sui Bullam aduersus Iansenistas confirmavit, et in Waldenses persecutionem crudelissimam excitavit. Vid. HEIDEGGERI *Hist. Papat. Period. VII, p. 264, seqq.* Bulla etiam edita, sub praetextu pacis Catholicorum Principum faciendae, eosdem aduersus Protestantes, inprimis Sueciae Regem, qui Poloniae bellum intulerat, accendit. Interea Christina Sueciae Regina, abdicato regno, et deserta religione Euangelica, pro qua asserenda, Pater eius gloriosissimus sanguinem fuderat suum, Romam venit, atque assumpto nomine *Christinae Mariae Alexandriae*, in sinum Ecclesiae Romanae recepta, nescio, quam uanissimam eo ipso gloriam affectavit, cum ante idolum Mariae Lauretanae in itinere uenerata esset, eique coronam hoc inscriptam carmine dedicasset:

Hanc

Hanc tibi sacrauit spretam Regina coronam, illud
In coelo tribuas ut meliore frui. Ceterum iurauerat ille Pontifex, quod Nepotes et pro-
ximos suos sanguine Romae excipere nunquam uelit;
at ex consilio Cardinalis Pallavicini, cum eosdem extra
Romam exciperet atque postea diraret; iuramentum
non uiolatum esse, interpretabatur. Vid. HEIDEGG.
Hist. Papat. p. 432. Interea temporis, dum Reforma-
ti cum Lutheranis concordiam ecclesiasticam, uariis li-
bellis editis ambiunt, DANNHAVERVS anno 1658
eorum argumenta, libro, cui titulus, Reformirtes
Salue, und Friedens Gruf auf die Probe gestellt,
euulgato examinauit.

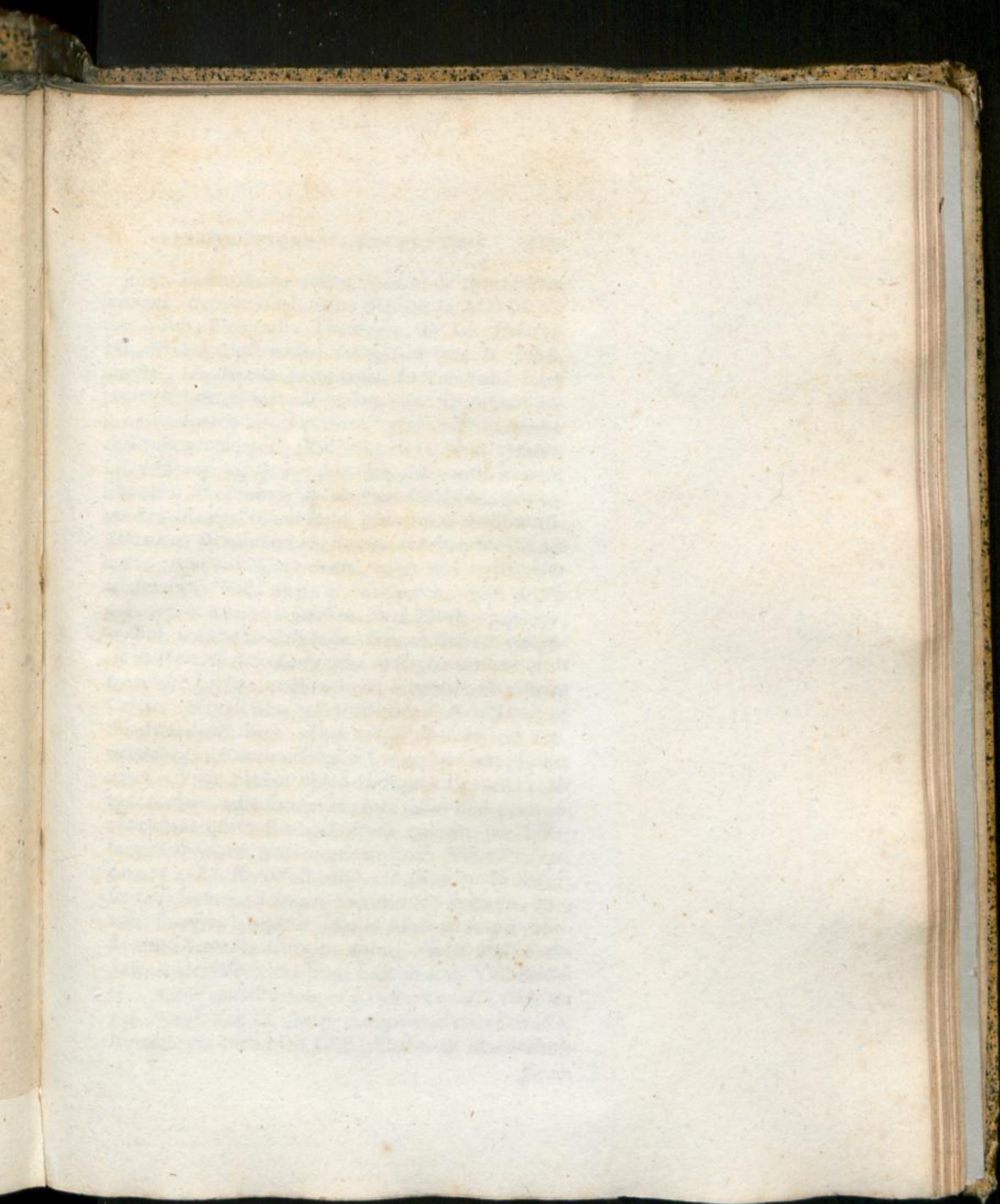
§. 5. Per id tempus, in Anglia Secta, uel colluuius
Quackerorum seu Tremantium uel Tremulorum inno-
ruit, qui seiplos uocarunt Christianos Euangelicos, Apo-
stolicos, Catholicos. Autor eius praecipuus fuit Geor-
gius Foxus, homo rudis. Historiam, quae prolixa est,
nuper Gerardus Croesus praeco in pago Alblas prope
Dordracum in Historia Quackeriana, tribus Libris de-
scripsit. In quam Dilucidationes quidam Philaletha
edidit. Illi Sectae addictus Iacobus Naylor, cui Bri-
stollium ingredienti socii assumti acclamarunt: Hosian-
na filio Danais: benedictus, qui uenit in nomine Domi-
ni; item, Sanctus Iehoua exercituum. Vid. CROESI
Lib. I, p. 159, seqq. Sectam hanc insanientem Crom-
wellus fouit; placita uero eius Georgius Keithius et Ro-
bertus Barclaius, scriptis publicis defenderunt. Quae
ex nostris Theologis Io. Guil. Baierus inprimis, eru-
dite confutauit.

§. 6. Dum in Anglia Quackerorum secta delirat, Ale-
xander VII, Papa, Missale Romanum, Gallico idioma-
te editum improbat atque perstringit; quod in regno

D d 5

Galliae

Galliae perditiores quidam filii Sacro-Sancti ritus maiestatem Latinis uocibus comprehensam deiicere et proterere, ac sacrorum mysteriorum dignitatem iulgo exponere temerario conatu tentassent. Eodem anno MDCLXI, Iesuitae in Collegio Claromontano Papae infallibilitatem non in quaestionibus iuris tantum, sed facti etiam defendere ausi sunt. Quam haeresin Sorbonicae et curia Parisiensis reprobarunt, eoque paruam apud Pontificem gratiam inierunt. Vid. HEIDEGGERI *Hist. Papal. Period. VII*, p. 279, seq. Eo tempore Alexander, Papa, in gratiam Gallorum, Franciscum de Sales, Episcopum Gehonnensem, in numerum diuorum relaturus, Lutetia legatum ad se mitti postulauit. Missus ergo a Rege Dux Crequius, qui cum a Corsis, seu milite Pontificis praetoriano, ignominiose esset laceratus, injuriam Rex armis uindicare illatam legato, statim parauit. Sed intercedente duce Florentino, biennio post, non sine sua ignominia Pontifex deprecando culpam, illi reconciliatus fuit. Interea is Bulla edita, certam formulam praescripsit, cui Ecclesiastici omnes subscribentes, posthac ad eiurandos Iansenistarum errores semet obstrinxere. Publicauit etiam *Indicem Librorum prohibitorum*, in quo nec Bullis quibusdam Pontificis, nec celeberrimis scriptoribus Romanensibus pepercit. Vid. HEIDEGGERI *Hist. cit.* p. 454. Per id tempus Jacobus Masenius, Iesuita, *Meditatam Concordiam* edidit, qua Protestantibus insidiosè fidem Romanam persuadere satagit, cuius fundamenta Ioh. Musaeus subruit. Inde *Novam Praxin, orthodoxam fidem discernendi et amplectendi* publicauit, quam Sam. Bened. Carpzouius sub examen reuocauit atque refutauit. Vid. eiusdem *Examen Nouae dictae Prax.* Wittebergae anno 1675 euulgatum.

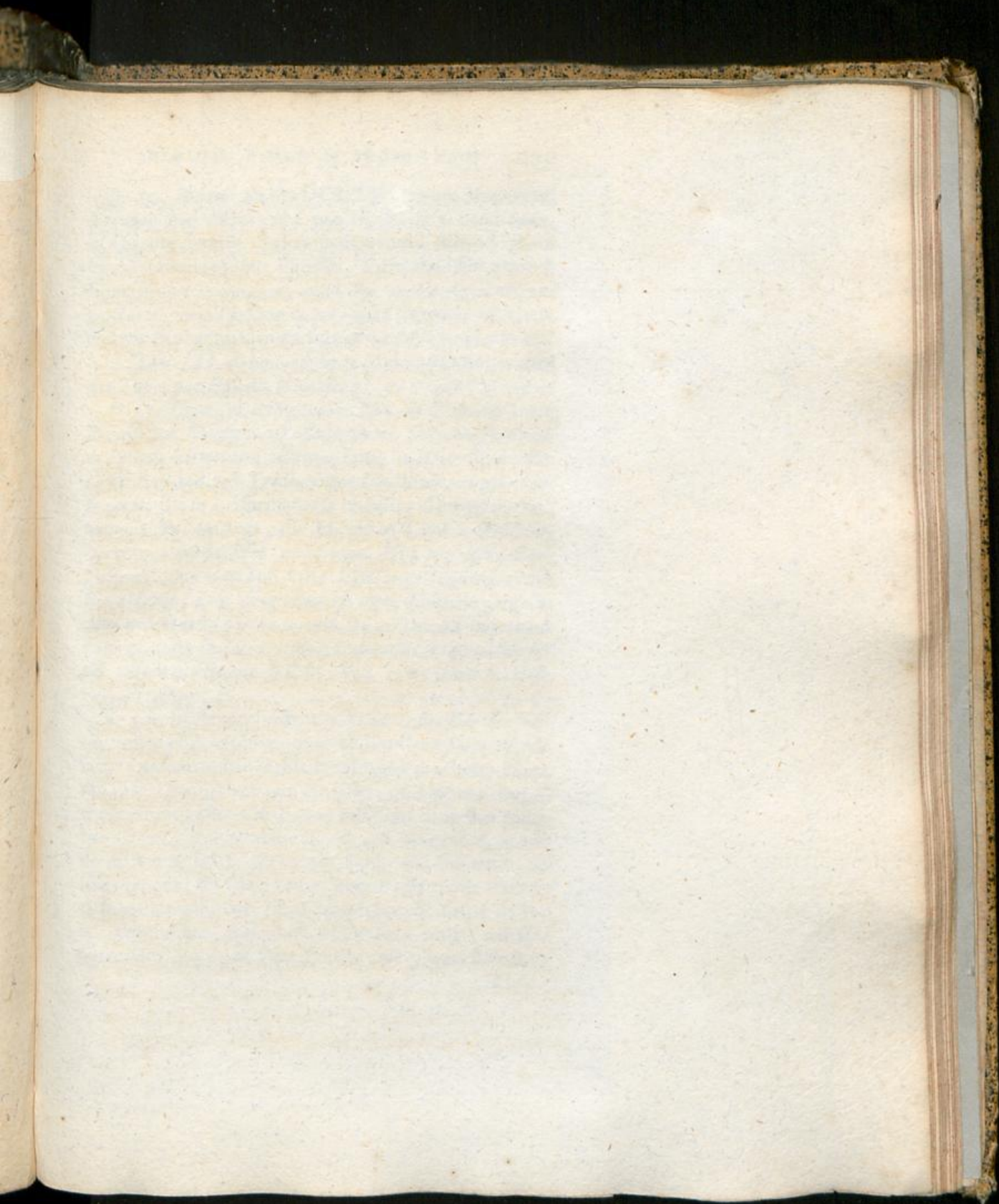

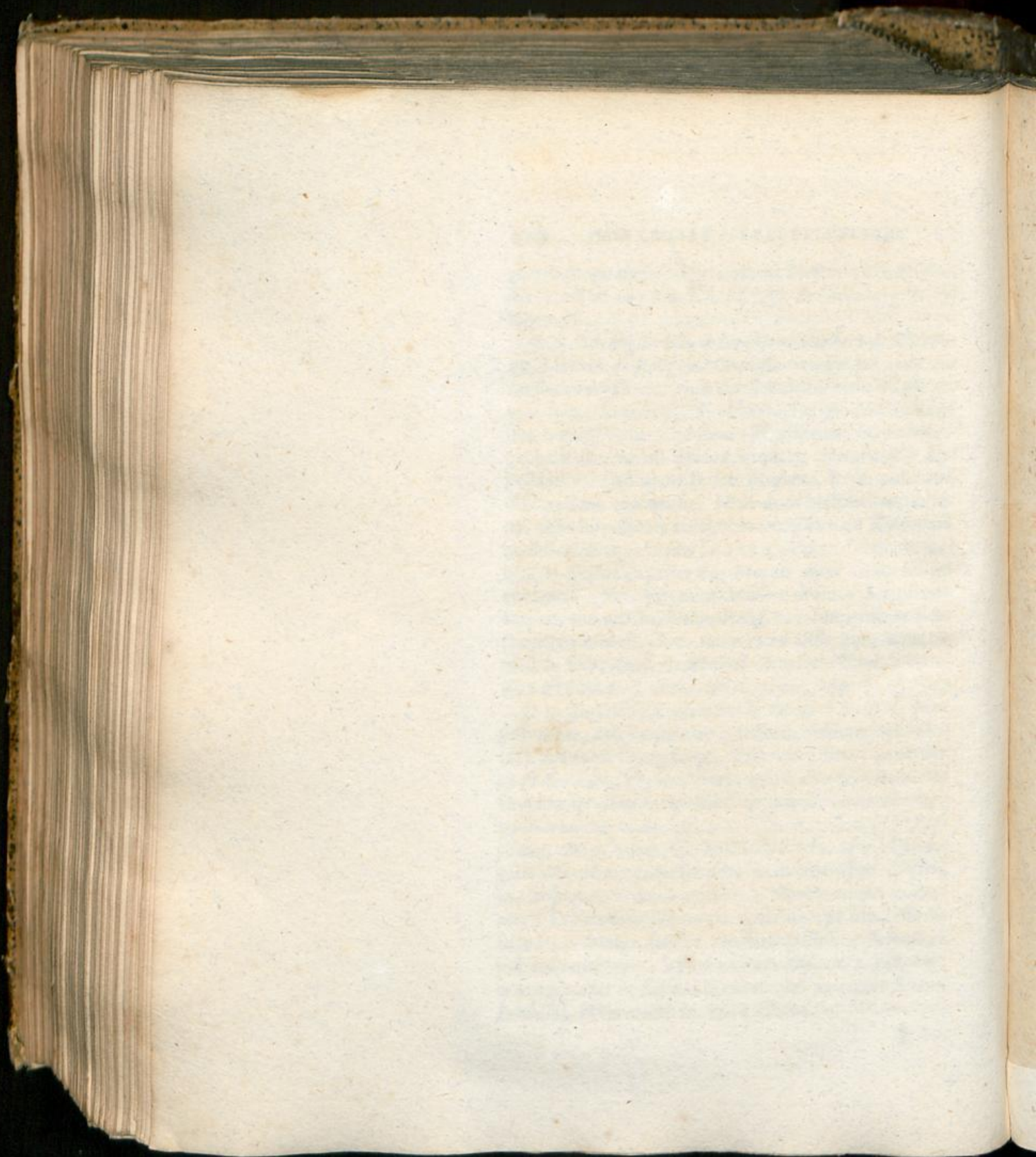
§. 7. In Germania adhuc diffidio de *Syncretismo* feruente, *Cassellii* Landgravius Hassiae, an. MDCLXI mense Iulio Rintelenfes Theologos, D. Ioh. Henrichum, Petrum Musacum ad colloquium cum D. Sebast. Curtio, Iac. Heinio Reformatis, de concordia inter partes dissidentes inuenda conuocauit. Quae cum inita fuisset, *Relatio* de ista et *Wittebergensium Theologorum Iudicium* prodierunt. Vid. CALOVII *Hist. Syncret.* Lib. III, cap. 6, pag. 609, seqq. Ioh. Duraeus Britannus, hoc anno *Prodromum Irenicorum* euulgauit, quo inter Protestantes concordiam promouere molitus est. Enimvero Dambauerus et Bebelius eiusdem consilia reiecere, cum ante Hulsennus, etiam uiri hypotheses confutasset. Vid. GEORG. RICHTER. *Epist. Select.* pag. 495, et KEMPFI *Biblioth. Angl. Theolog.* pag. 429, et conf. HVLSEM. *Caluinism. Irraeon.* Interea temporis in *Marchia Brandenburgica*, et *Regiomonti* in *Borussia* autore Dreiero, et *Helmstadii*, incensore Fr. Vricio Calixto, Georgii filio, controuersiae *Syncretisticae*, ut uocantur, gliscebant. Dux autem Neoburgicus Protestantes per ditionem Iuliacensem crebris iniuriis uexabat. Vnde Elector Brandenburgicus Capucinos Cluiis excedere, talionis inimicem iure iussit, non prius recipiendos, quam Euangelicorum querelis per Neoburgici ditionem medicina allata foret. Vid. PVFFEN-
DORFFI *Hist. Rerum Brandeb.* Lib. IX, §. 71. In Borussia *Christophorus Sandius*, Secretarius, *Arianismi* haeresin spargere coeperat. Cuius filius *Quárvopus* deinde apud Barauos, edito, ut uocat, *Nucleo Hist. Ecclesiasticae* idem doctrinae uirus disseminauit. Vid. *Bibliothec. Anti-Trinitariorum*, et HARTKNOCHII *Hist. Eccles. Boruss.* Lib. II, cap. II. Sueci etiam circa sacra Reformatorem anno MDCLXIII, Electorem Brandenburgicum

gium monuerant. Quae autem Elector ad ea respon-
dit, apud P. V. F. E. N. D. Lib. IX Hist. Brandenburg. §. 67,
legere est.

§. 8. In Anglia Eduardus Baro Herbert de Cherbu-
ry, Librum de Religione Gentilium eorumque apud eos
causa, composuerat, qui Amstelodami anno 1688 ex-
cusa fuit. In eo cap. XV et XVI Religionem natura-
lem homini posse salutarem esse, affirmat. Cuius im-
probam sententiam plures amplexi, Naturalistae ap-
pellantur. Sed istam D. Joh. Musaeus, Ienae publicata
dissertatione confutauit. Huic duos blasphemos athe-
os, quos impostores merito uocat, Thomam Hobbesum
et Benedictum Spinosam, KORTHOLDVS iungit in Li-
bro de Tribus Impostoribus Magnis anno 1680 Kiloni
euulgato. Vterque enim horum diuinae Scripturae
autoritatem ac Christianae Religionis fundamenta sub-
ruere molitus est. SPANHEMIUS illos cum adsecta-
toribus suis, Antiscripturariis accenset. Conf. KORT-
HOLDI Hist. Eccl. Saecul. XVII, p. 906, seqq.

§. 9. In Gallia Sorbonistae in Iacobi Vernantis pro-
positiones, ceu Pontificiae potestati nimium uelifican-
tes, calumum stringebant. Erat inter illas, quod Pa-
pa sit uera fidei regula; item, quod Ecclesiae Romanae
Oracula terminent infallibiliter omnes controuersias,
quae oriuntur in Ecclesia, etc. Vid. HEIDEG. Hist. Pap.
p. 445. Anno insequenti MDCLXV Iesuitarum Theolo-
giam Moralem et monstruosum de Probabilismo dogma,
in Censuram Sorbona uocauit. Nam Amadeus Guime-
nius, Lomarensis illa noua doctrinae pestilentissimae
scita, qua omnia scelera excusari possunt, defendere
publice ausus erat. Vid. HEIDEG. Hist. cit. p. 446, seqq.
et MONTALTI in Literas Prouinc. cum RACHELI Exam.
Probabil. Helmstadii an. 1664 editas.

§. 10. *Iudaeos an MDCLXVI novus impostor, Sabatai Seni dictus, qui pro Messia sese vendidit, in Oriente decepit. Sed cum aliquandiu illis, ad ipsum ex Asia confluentibus illusisset, Turcaeque sibi a rebellionem futura meminerent, quod iste terram sanctam reposceret, in custodiam datus, metu supplicii religione eiurata Mohammedanam superstitionem amplexus est. Vid. Tom. III, d. histoire des trois derniers Empereurs des Turcs par Ranaut p. 169, seqq.*

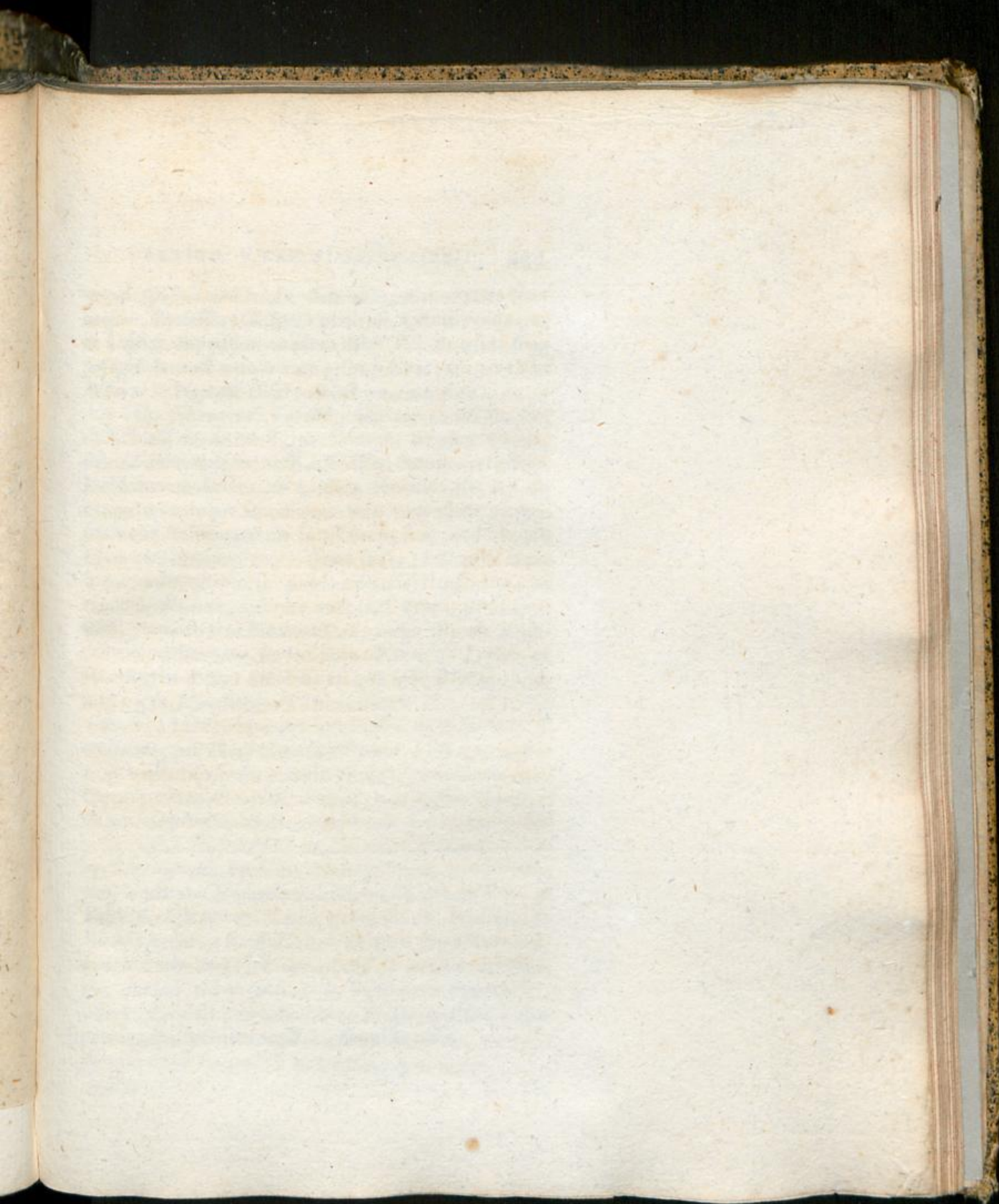
§. 11. Circa id tempus, in Ecclesia Romana inter Pontificios doctores, *Pallavicinum, Suanem Polanum et Iulium Clementem Scotum*, nova lis orta est; *an Ecclesia Romana post Tridentinum Concilium, in peius deflexerit, nec ne?* Affirmaverat id *Iulius Clemens Italus*, negavit *Pallavicinus*, ille Historiae Concil. Trident. corruptae autor. Vid. *HEIDEGG. Hist. pag. 456, seqq.* Disputatum etiam fuit inter *Iesuitas* et *Iansenistas* ut illa attritio, quae concipitur ex metu *Gehennae*, excludens voluntatem peccandi, cum spe ueniae, ad impetrandam gratiam in sacramento poenitentiae, requirat insuper actum dilectionis DEI? Vid. *HEIDEGG. Hist. pag. 472, seqq.*

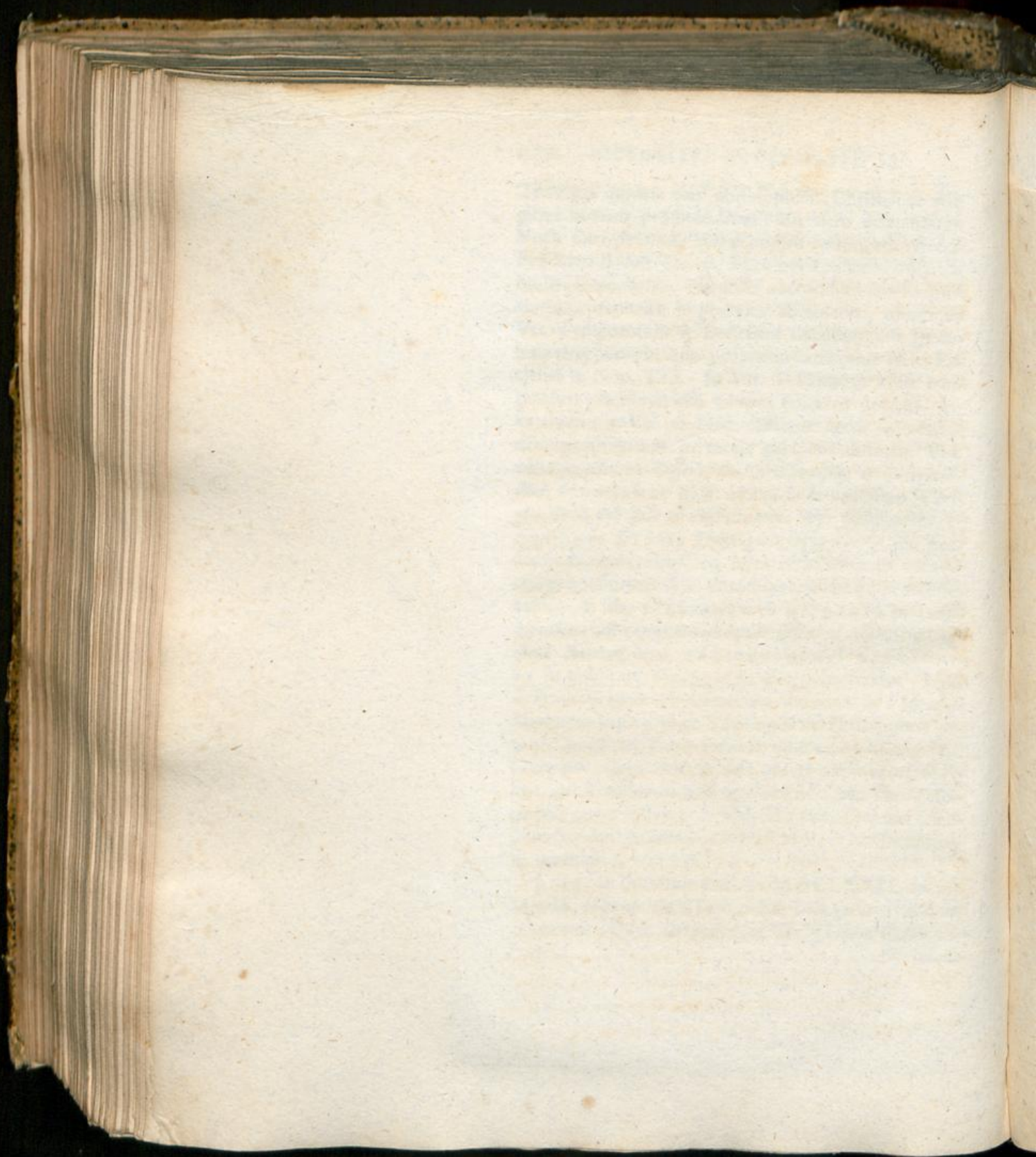
§. 12. In Belgio foederato *Renatus des Cartes*, autor novae philosophiae, quae ab illo *Cartesiana* appellatur, ansam controuersis theologicis praebuit. Nam etsi ipse Theologiam non attigisset, quia tamen hypotheses fouit, quae Christianae religioni aduersari uidebantur; ut: dubitandum esse de omnibus rebus, etiam de existentia DEI, antequam quid certi statuatur; de ideis innatis; de sensu brutis negato; de motu terrae, et solis immobilitate; item Scripturam S. saepe de rebus naturalibus, secundum opinionem uulgi, uel apparentiam loqui, et quae similia eius placita fuerunt.

Theo.

Theologi quidam eius philosophiam Christianae religioni noxiam pronunciarunt: alii vero defenderunt. Unde *Cartesianismus* Sectae nomen factum est. Accessit postea D. Iob. Cocceii, Theologi Leidenfis, doctrina multis improbat. Nam ille nouas in diuinis scripturis interpretandis hypotheses assumerat, totumque Vet. Testamentum et Ecclesiam Iudaicam esse speculum et typum, in quo prophetia exhibeatur faciei Ecclesiae in Nou. Test. In Vet. Testamento fuisse tempus litis, in Nouo esse tempus satietatis docens. Inde statum in Vet. et Nou. Testam. iuxta delineationem propheticam, in certas periodos distinxit. Vid. VAL. ALBERTI *Dissert. de Cartesianismo et Cocceianismo*, SPANHEMII *Epist. ad amicos de nouissimis in Belgio circa res sacras dissidiis anno 1677 publicatam*, et ANTONII HVESII *Theologiam Hypotheticam*. In Academia tamen Leidenfi, an. MDCLXXV eius curatores, propositiones XX Cartesianas tradere, prohibuerunt. At illas D. ABRAHAMVS HEIDANVS in *consideratione ad res quasdam nuper gestas in Academia Lugduno-Batava*, et D. CHRISTOPHORVS WITTICHIVS in publica *Theologia pacifica* defenderunt. Non dissimile litigium de Cartesiana doctrina in *Vpsaliensi* Academia postea inter Theologos et Philosophos ortum, auctoritate Regis Sueciae mox compositum fuit. Cocceianis, qui uocantur, sese plures opposuere; imprimis, quod minorem fidei gradum fidelibus Vet. Testamenti, quam in Nouo tribuerent, cum Cocceius etiam diuersum Iustificationis modum in V. et N. Testamento tradidisset.

§. 13. In Orientali Ecclesia MDCLXXII, mense Martio, Hierosolymis Patriarcha Dositheus Synodum celebravit: Quae Orthodoxam Confessionem Catholicae
atque

atque Apostolicar Ecclesiae Orientalis, a Laurentio Nor-
manno, Professore Regio Vpsaliensi, Latine redditam,
et Lipsiae impressam amplexa est. Vid. Praefat. Con-
fessionis laudat NORMANNI, et THOMAE ITTIGII
Dissert. V, Heptadi Dissert. Select. pag. 412, seqq.
§. 14. Iohannes de Labadie, Gallus, ex Iesuita Ec-
clesiastes Reformatus factus, primum Genuae docuit,
deinde anno circiter MDCLXXII ad Batavos transiens,
Reformatam doctrinam quidem professus est; sed ob
uitam morumque Christianorum corruptelam, a com-
munione Reformatorum secessionem fecit, collectoque
coetu ex foeminis magis, quam uiris, constante, sacra
sua seorsim primo in Belgio, deinde Herfordiae, ac
tandem Althuae celebrare coepit. Hunc Schismaticum,
Anna Maria Schürmannia, uirgo illa ob erudi-
tionem celeberrima, Petrus Kuon, Petrus du Lignon, et
Henricus et Petrus Slüterus aliique sequebantur. Vid.
NIFANTII *Metatologiam Labadianam*.

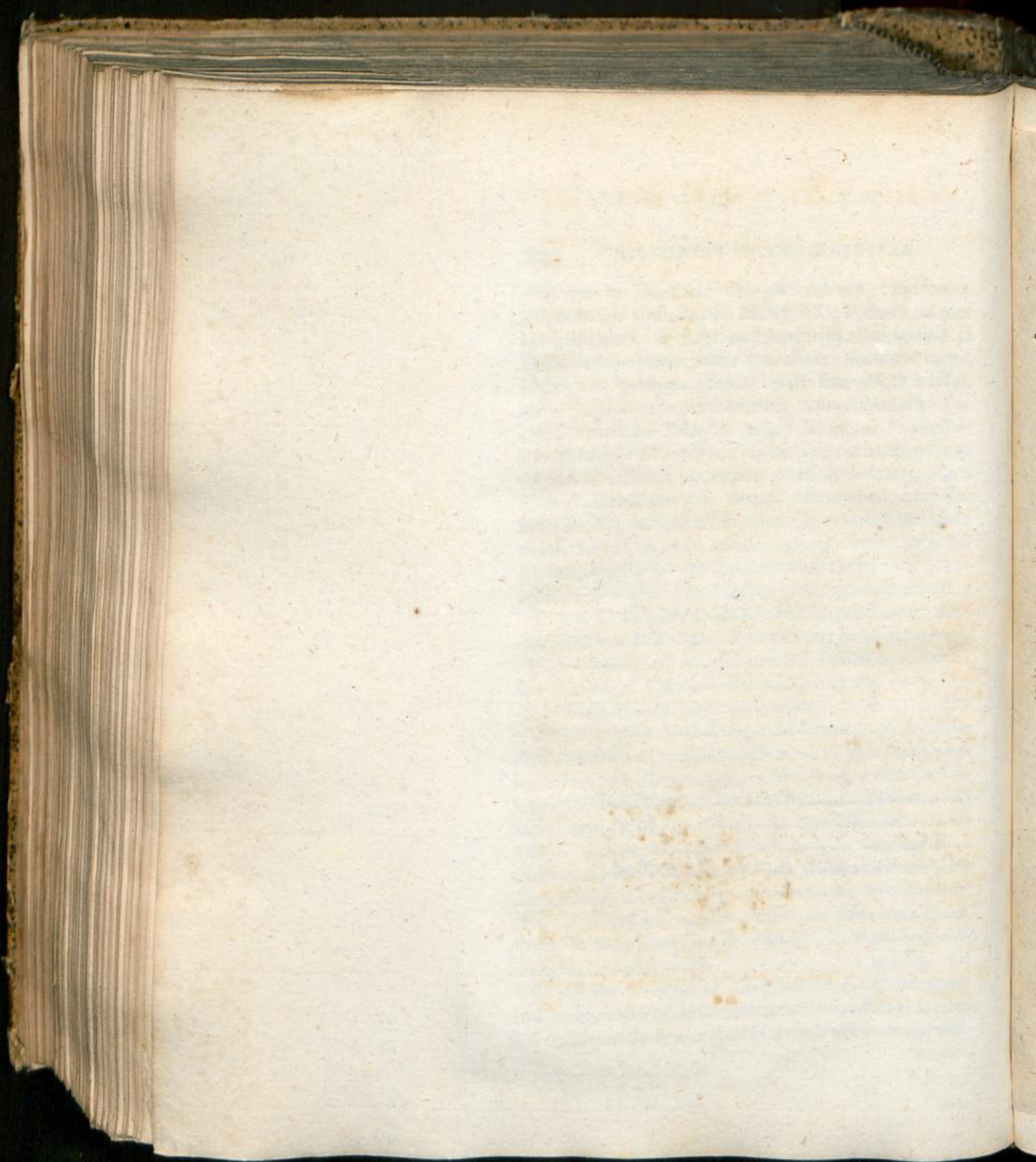
§. 15. Hoc tempore controuersia de polygamia si-
multanea, per Theophilum Aletbaeum, (sub quo nomi-
ne quendam Lysium latuisse creditur) resuscitata fuit.
Quam praeter alios IO. MUSAËVS in Dissert. Theolog.
de hoc argumento anno 1645 Ienae publicata confu-
tauit. Conf. Theses eiusdem Theologic. de Coniugio. Vi-
tus Ebermannus, Professor Herbipolensis, per id tem-
pus, laudatum Musaeum, ad disputationem de Vera et
Falsa Ecclesia prouocauerat, quem ille in Tractatu de
Ecclesia accurate confutauit. Et cum Augustinus Gib-
bon de Burgo in Tract. de Luthero-Caluinismo Schisma-
tico quidem, sed reconciliabili, Schismatis culpam fri-
uole in Protestantes contulisset, Musaeus etiam huius
naenias, laudato iam tractatu, simul excussit.

§. 16. In Hungaria *Georgius Barzon*, Episcopus Varadinensis titularis, an. MDCLXXI, liberum religionis exercitium, a Regibus Hungariae, Evangelicis in isthoc regno, certis pactis concessum, libro euulgato, impugnare primum coepit. Inde Evangelici a Iesuitis in suspensionem perduellionis, cuius Catholici Comites *Franciscus Nadastr*, *Petrus Serini*, et *Franciscus Christophorus Frangipani*, rei fuerant, pertracti, horum culpam simul luere innocentes necessum habuerunt. Nam libertas sacerdotum ipsis erepta, sacerdotes, magistri scholarum in exilium eieci, nonnulli in carceribus diris modis habiti, animam exhalarunt, nonnulli etiam ad tritremes damnati. Persecutionis huius diram mentem *DEGGERS Hist. Per. VII, §. 302, seqq.* describit.

§. 17. In Belgio an. MDCLXXII, prodierunt *Monita salutaria B. V. Mariae ad cultores suos indiscretos*, ad probationem censoris ordinarii *Ioh. Gillemani*, Ecclesiae Cathedral. Gandauensis Achipresbyteri, et postea *P. de Waldenburch* Episcopi Mysienfis munita. In his *S. Maria* multos Mariolatiae modos improbat. Verum aliquibus animaduertentibus, id in rem suam periculosum esse Protestantes, mox in herba uelut ista monita suppressa sunt. Interea anno MDCLXXVI *Clemens X.* Papa, uicere defierat. Cuius in locum *Benedictus Odschaltzi*, nomine *Innocentii XI* assumpto, surrogatus fuit. Qui honestioris disciplinae amans, multos in ebria Romanae abusus abrogauit, et cum Cameram Apostolicam pecuniis exhaustam deprehendisset, ad familiares suos dixisse fertur; *nunquam se credidisse, S. Petri uincam tantopere deuastatam esse.*

§. 18. Per id tempus a *Christophoro Sandio*, et quodam anonymo scriptore resuscitatus etiam fuerat uetus *Origenistarum de Praeexistencia Animarum humanarum* error

hat in einem neuen Breue die Heilige und
das neue testamentum glaubwürdige klärt.
In Vorlesung aber in demselben Buche steht
das neue testamentum ist die Letzte in Vorlesung
in der.

error, quem IAC. THOMASIUS, *peculiari oratione* edita, et PAUL. BEBELIUS an. 1678 *Exercitatione theologica* publicata, confutarunt.

§. 19. In Gallia inter Reformatos de *conuersionis* gratia dissensus, autore Claudio Paiono, Aurelianensi-um Ecclesiaste (unde *Paionismi* nomen) exortus, ipsos collisit. Nam Paionus arbitratus est, Spiritum S. quicquid ageret in cordibus hominum, id agere medi-ante lumine et vi rationis, per morales suasiones, quarum efficacia a ratiociniis humanae mentis depende-ret. Interea sufficere, concupiscentias imminui, affe-ctus sedari, deponi praeiudicia, depellique ab intelle-ctus oculo quasdam nebulas, quas male iudicandi et cogitandi consuetudo obduxerat; concurrente tamen DEO, ut causa prima est, et quidem iuxta generale decretum, an particulare, de ciendis creaturis; iuxta ordinem semel in uniuerso positum, ac pro conditio-ne earundem in iis, quibus innectantur, circumstantiis. Ita *Paionismum* MELCH. LEYDECKERVS in *Praef. Ve-ritatis Evangelic. Triumphantis* num. XXIX describit, inque eo Pelagianismum latere arguit. Conf. D. IVRII *Tractat. de Natur. et Gratia* pag. 26, 27, 243. Sed SPANHEMIUS in *Elencho Selectior. de Religion. Contro-uers.* pag. 285, seqq. de Paionismo, quem euoluit, mi-tius sentit.

§. 20. Rochas, Episcopus Hispanicus, de Saxonico-rum Theologorum contumeliosis dictis in Catholicos, multa in aula Brandenburgica a MDCLXXVI con-questus est, inprimis quod illorum non nemo, scripto nuper edito tradidisset: *inter rudimenta doctrinae Ca-tholicae extare, scortationem non esse peccatum. Quae cum nonnisi animis irritandis eorum, qui in una re-publ. uiuunt, inferuiant, expedire, ut ista fingendi licen-*

Resemb. H. E.

Ee

tia

tia cohibeatur, monuit. Vnde et formulam obrulit, iuxta quam abolitis litigiorum inutilibus, concordia circa sacra, in Germania stabiliri possit. Sed Electori Brandenburgico haut placebat, cum isto in disceptationem descendere, qui tantae rei parum idoneus autor uidebatur, et cuius institutum eo tantum tendebat, ut astutiam istorum hominum, haut capientibus illuderet; cum Protestantibus summa rerum non possit non labascere, si cum Pontifice tractatus suscipi posse credant; qui unque irriti sint cum eo, cuius rationes aduersa fronte cum nostris pugnent, iudicante PUFFENDORFIO *Rey. Brandenburg. Hist. Lib. XIV, §. 20.*

§. 21. In Belgio foederato *Iohannes Rothius*, Amstelredamensis, fanatico spiritu abreptus quintam Monarchiam an. MDCLXXIV a Christo in terris inchoandam somniauit. Huius placitum *Quirinus Kuhlmannus*, Vratislaviensis, amplexus non tantum *Iacobi Boehmi* doctrinam, libro euulgato (*der neubegeisterte Böhm*) in crustauit; sed et, ut quintum illud regnum uniuersale, a *Rothio* praedictum, Turcis et Russis innotesceret, Constantinopolin et postea Moscouiam profectus est: ubi assumptis focis uelut Apostolis, cum de hac noua Monarchia praedicare instituisset, suasu Patriarchae Moscouici primum carcere, postea uero cauea ferrea inclusus anno MDCXC ibi combustus fuit.

FRANKESTIFUNG

der Kaiser hat die Kaufleute der Provinzen in der Gegend, weil der
P. Maimbourg, ist von Hofe sehr geachtet worden, gegen die Rhein-
stadt in der Gegend der Indien zu sein, in dem von Hofe
und der Kaiserin hat der Kaiser befohlen.

PERIODI V
HISTORIAE ECCLESIASTICAE

SECTIO V ET VLTIMA

QVAE EST AB ANNO MDCLXXX
AD SEQVENTEM

§. 1. In huius Sectionis primordia, tristia inprimis Protestantium fata in Gallia et Anglia incidunt, paucis hic attingenda.

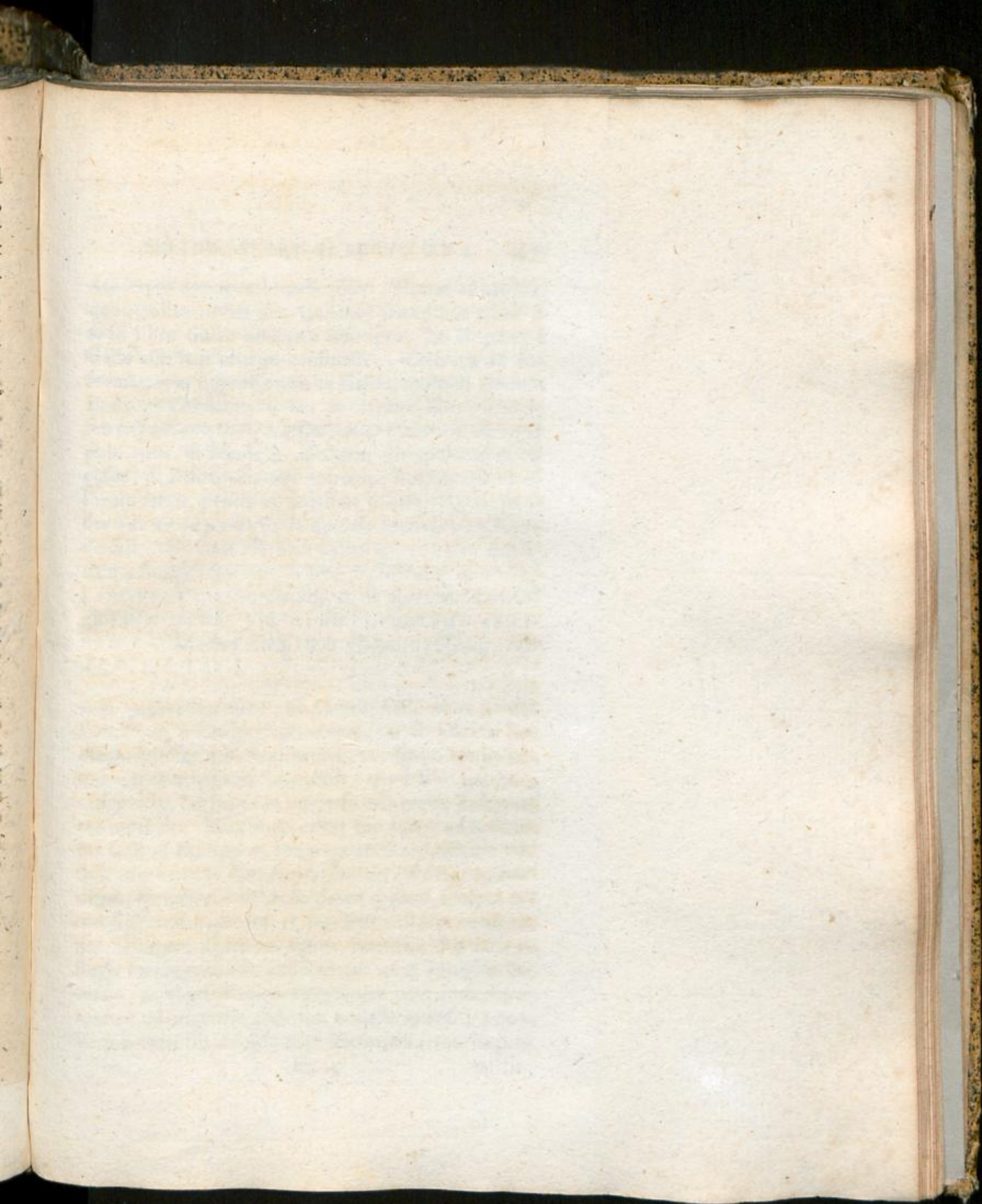
§. 2. Nimirum diu est, quod Loiolitarum cohors in *παρακληση* Reformatae seu Hugonoticae doctrinae in Gallia diffusae coniurauerat; brachium, ut uocant, seculare, quo dirissima destinata exsequi posset, hactenus tantum defuerat. Id uero Rex Ludovicus XIV, qui a Iesuita P. Chassio (quod sacra quidem attinet) regitur, inaudita crudelitatis modo, stimulante Archiepiscopo Parisiensi praestitit. Antequam uero istam in conscientias Hugonorum tyrannidem exsereret, contentio illi grauis cum Pontifice Rom. Innocentio XI, de Iure Regaliae intercessit, quod ut illius, Rex ipse uacantibus Episcopatibus, ad inuestituram usque nouorum Episcoporum, redditus episcopales et collationem praebendarum sibi uindicaret. Ius hoc regium, Petrus de Marca, Archiepiscopus Parisiensis in libro de Concordia Sacerdotii et Imperii, et alii in gratiam Regis defenderant. Ponderus uero huic defensioni maximum Clerus Gallicanus an. MDCLXXXI Parisiis congregatus addidit, quando unanimi consensu id Iuris Regi, tam praecclare scilicet de Ecclesia Romana merito, competere declarauit, literisque ad Pontificem d. 3 Februar.

Ee 2

ANNO

anno MDCLXXXII exaratis publice significavit. Ad quas Pontifex acerbè respondit, conquestus ante omnia, cogi se multis cum lachrymis usurpare Propheticum illud: *Filii matris meae pugnarunt adversus me.* At congregatio Cleri magis adhuc aegre facere Pontifici ausa est anno insequenti; cum unanimi iterum consensu Pontificis Rom. imperium in Reges praetensum aboleret; in spiritualibus vero eiusdem potestatem per quatuor publicatas definitiones coarctaret. Quarum **PRI-MA** est: *Quod Papa, imò Ecclesia ipsa in Regum temporaria, nec directe, nec indirecte, potestatem ullam habeat: quodque Rex deponi, vel subditi eius a iuramento fidelitatis, quamcumque demum ob causam, absolvi nequeant.* **SECUNDA**: *Quod Concilium generale sit supra Papam, idque vi doctrinae, quam Constantiense Concilium quarta et quinta Sessione confirmavit: sicut congregatio praesens declarat, quod doctrina isthaec ab Ecclesia plenam efficaciam et approbationem nacta sit; ex adverso autem opinionem eorum, qui pertendunt, id quod in citatis Sessionibus conclusum est, eo duntaxat tempore, quo schismata inualescunt, obtineat, plane improbet.* **TERTIA**: *Quod exercitium potestatis Pontificiae limitandum et restringendum sit iuxta Canones; quodque Papa nihil in praedictum antiquarum consuetudinum, nec non libertatum Ecclesiae Gallicanae valeat.* **QUARTA**: *Quod in rebus quidem fidei Papa praecipuam auctoritatem habeat; nihilominus eius decisiones sine consensu Ecclesiae certae et infallibiles non sint.* Has definitiones Rex edicto solenni munivit, cum curia eiusdem suprema illas quoque confirmasset. Papa autem lectis iisdem, amare fleuit. Deprehendit quippe, Ecclesiam Gallicanam aperte schisma moliri. Re-creatus tamen nonnihil fuit, quod easdem in Hispaniae

Acade-

Academiis oppugnari intellexisset. Placuit etiam illi, quod postea Abbas San-Gallensis *Coelestinus Sfondrata* in libro *Gallia vindicata* inscripto, Ius Regaliae a Gallo assertum erudite confutasset. Ceterum ad Reformatorum oppressionem in Gallia, multum contulit Episcopi Condomensis *Dn. de Meaux* liber, subdole sub *Expositionis Doctrinae Catholicae* titulo iam an. 1671 publicatus, et deinde fraudulenter interpolatus ac recusus, ut Reformatis imponeretur, Romanensia ab illorum sacris, paucis in partibus distare. Quas fraudes FR. STANHEMIVS in *Epistola* animaduertit atque detexit. Et cum iste liber etiam an. 1685 in Anglicum idioma translatus esset, doctissimus D. STIL- LINGFLET eundem excussit, et de eius fraudibus Anglos praemonuit. Vid. HENR. LVDOLPHI BENTHEMII *Englischen Kirch- und Schulen-Staat, cap. XXVII, §. LXVI.*

§. 3. Interea uero, ne Clerus Gallicanus solum Pontificem, instinctu Regis uexare, aut ab Ecclesia Romana, schisma moliri uideretur; constituto transacto- que *Regaliae* negotio, in curam, quod Rex uolebat, extirpandae religionis in uniuerso eius regno Reformatae incubuit. Ideo in *encyclicis* suis *litteris* ad uniuersos Galliae Episcopos, congregatio ista consilium exitiale non celauit: *Operae pretium esse, aiunt; existimamus, haeresin Calvinianam statim aggredi, eamque arcem schismatis potiore, et imprimis ualidam impugnare.* Allegant praeterea ipsius Pontificis Romani, et Regis sui auctoritatem, dissidiumque cum Pontifice excusant, ac charitatem in Hugonotos prae se ferentes, eosdem ad unionem cum sua ecclesia inuitant prius. Verum cum illi conscientiae libertatem, tot Regum

paetis, et imprimis *edicto Nannetico* confirmantem sub-
 misse peterent; illud a Rege abolitum fuit, omnique
 saevitia in tota Gallia in Protestantes saevitum est, de-
 negato etiam pressis emigrandi iure, templis, scholis
 euerfis, immissi dimachi, qui vexarent tandem homi-
 nes, dum ad Missae sacrum vel inuiti se conferrent,
 aut raperentur. Multi ad triremes damnati, multi excar-
 nificati animas exhalarunt miseras. Multi etiam non
 sine uitae periculo, in *Angliam, Bataviam, Daniam,*
 et *Germaniam* euaserunt, religionis libertatem incom-
 modis exilii praeferentes. Longa est calamitatis huius
 historia, quae multis libris descripta prostat. Non
 satis uero Regi erat in proprios ciues fideles saeuisse;
 sed etiam *Subaudiae* ducem *Victorem Amadaeum* uelut
 coëgit, ut igne ferroque ac fame *Waldenses* affligeret,
 eosque extirparet: ne contagio scilicet haereseis inde
 iterum in Galliam serperet. Paucis: ea in Gallia ad-
 uersus Protestantes ac Hugonotos patrata sunt, quae
 inter furores gentilium Caesarum olim inaudita fue-
 runt.

§. 4. Dum in *Gallia* haec tyrannis in Hugonotos
 grassatur, in *Germania* *Spinola*, Comes et Episcopus
 de *Thiena*, Primas *Croatiae*, et postea Episcopus *Vien-*
nenfis, per Principum Protestantium in *Germania* au-
 las peragrat, ac nomine Caesaris Papaeque, illos ad
Concordiam cum Ecclesia Romana inuendam sollicitat.
 Plerisque autem uiri consilia uel suspecta, uel inania
 uidebantur; nisi quod in aula N. adplausum inueni-
 rent. Vbi certa super compositione inter Protestantes
 et Pontificios formula, a duobus Theologis non igno-
 ris concepta fuit. Quam solide excussit *Puffendorf-*
fius in libro posthumo de *Peciali diuino*, siue de *Con-*
sensu et Dissensu Protestantium §. 13, seqq. Vbi pruden-
 tiores

b-
ne
e-
is
i-
t,
r-
n
s
n-
s
n
;
t
G,
e
-
e
-
s
s
-
l
-
l
;
I
-
e
-
;

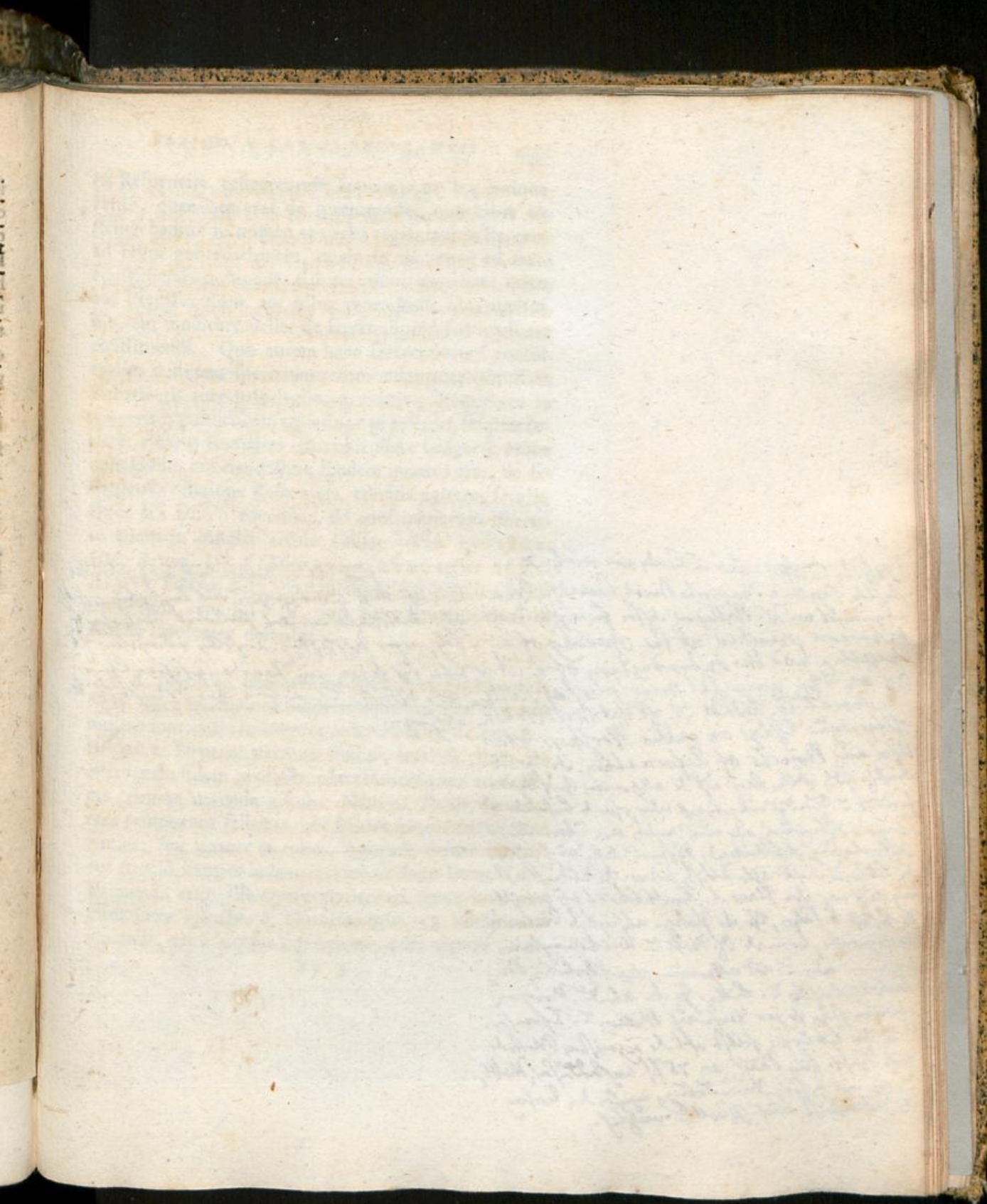
maiores admiratio fuit, cur Spinola tantopere Pontificiorum pacis et concordiae ecclesiasticae studium praedicare apud Protestantes ausus sit; cum interim in Hungaria *Collonitschius*, acerbissimus Protestantium hostis, Evangelicos persecutione premeret; et *Neussae* in Silesia liber in lucem prodisset, quo inter multa terrena, Gallorum crudelissimae persecutiones, magna cum impudentia adprobarentur, ac ad plenam Evangelicorum extirpationem consilia suggererentur. Imo Elector Brandenburgicus Caesareis ministris exprobrauit, quod patronos se et aduocatos Gallicarum persecutionum ferrent, apud laudatum *Puffendorf*. *Rerum Brandenburg. Hist. Lib. XIX, §. 55.* Taceo, quod *Collonitschius*, Episcopus tunc Neostadiensis, librum, sub titulo, *Augustana et Anti-Augustana Confessio*, publicavit, quo Lutherani apostasiae ab Aug. Confessione impudenter postulatur. Sed hunc iussu Electoris Saxoniae, an. 1684 *D. Alberti* confutavit.

§. 5. Dum Galliae Rex ita in Hugonotos saevit, *Belgae uniti* in Romano-Catholicos duriora statuere, ac monachos in *Zelandia* et *Frisia* expellere non dubitarunt. Et cum talia Catholicorum Principum ministri improbarent, ipsisque exprobrarent, respondebatur: compertum sibi, missionarios, ac peculiari voto obstrictos Iesuitas atque monachos externos esse nullo in hanc Rempublicam affectu; a suis coenobiis et superioribus dependere, quibus annuatim ingentes pecuniae summas in fraudem harum provinciarum mittant; qui et ad res novas proclives sunt. Idque citra ultionis studium ac persecutionem, nec in talionis vicem fieri, quod Catholici in Belgio laicis sacerdotibus indigenis uti queant, eoque monachis a voto obstrictis opus non habeant. Quin ipsos Sacerdotes Catholicos indi-

genas petere, ut Iesuitae et alii amoveantur. Vid. PUFFEND. *Hist. Brandeb. Lib. XIX, §. 55.* Hoc tempore P. Marcus de Aniano, Venerus monachus in Germania famam miraculorum a se in Belgio Hispanico et Bavaria patratum excitavit. Inde cum Viennam venisset, cum exercitu Caesaris Budam obsessuro, in Hungariam abiit. Verum nec in obsessione, nec expugnatione urbis dictae, miraculum facere ullum valuit.

§. 6. In hoc turbatiori Religionis in *Hungaria, Gallia et Anglia*, statu, anno MDCLXXXVI nova, quae dicebatur, *Quietistarum* Secta in Italia emerfit. Cuius auctor fuit Michael de Molinos, sacerdos, gente Hispanus, in Theologia mystica non leuiter uersatus. Is in *Manuductione sua Spirituali*, adseclis suis *quietem animi* ab aeternis rebus abducti et sanctis suis contemplationibus contenti promisit. Huius institutum cum emanaret, statim Inquisitores illum ad tribunal suum cum sociis rapuerunt, eumque carceri manciparunt, atque in Quietistas animaduenterunt; metuentes suam religionem, quae fere in ceremoniis est, hoc nouo et abditio cultu euertere posse. Vid. AVGVST. HERMANNI FRANCKII *Manuductionem Spiritual. Molinosii*, ex Italico sermone ab ipso Latine redditam, et EURNETI *Hist. de Quietismo*.

§. 7. In *Anglia* Regi Carolo II, fataliter anno MDCLXXXV sublato, frater Iacobus II successit. Qui, Pontificiae quippe religioni addictissimus, ut ob conuersionem Iesuitarum in Regis Caroli uitam, iam anno MDCLXXXIX detectam, permultis erat suspectus; ita Monmouthio regni proco capto, securique percusso, instinctu imprimis Iesuitae *Petersenii*, omnes curas in hoc figebat, ut multa, si non omnia, quae Maiores eius et Parlamenta fecerant decreta, de tuenda religione.

1776. In 7ten Apr. wurde in Leub. ein würd. ge-
 fluchtes Carolin. Magnat. Drost, Landrath, Oecon.
 ungenüßl. von D. William, dessen fürwärtig. Predigt
 A Sermon preached at the opening of a
 Chapel, and the Introduction of a liter. Laber
 on the universal principles of Religion, and
 Moral. ^{10. 20. 30. 40. 50. 60. 70. 80. 90. 100.}
 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

In unserm Jahr hat die Notwendigkeit der 89 Artikel
 der evang. Kirche in unsern Zeiten viel Aufmerksamkeit zugezogen.
 auf die Kirche, und hat das Publikum, obgleich es
 sehr, wegen der Aufmerksamkeit der selben, übersehen. Es
 haben sich daher sehr viele von dem evangelischen Glauben
 abgewandt. Es kommt zu dem Verluste der Kirche.

ne Reformata, resurgerent; imprimis ut lex antiquaretur, quae lata erat de iurciurando, quo ciues obstringebantur in nomen et uerba regis; tam in iis, quae ad regni gubernationem, quam in iis, quae ad sacra constituenda pertinent, eiurata omni potestate, quam aut Pontifex Rom. aut ullus mortalium sibi uindicauit, aut uindicare uellet de sacris aliquid fanciendi aut constituendi. Quo autem haec facerrimorum consultorum destinata spectarint, mox adparuit; cum Rex Reformatis iure priuilegiisque exutis, Pontificios in munerum publicorum collatione praeferret, Iesuitas foueret, ciuibus Romanos ritus obtrudere satageret, atque cum Gallo, cui clandestino foedere innexus erat, de extirpanda religione Reformata, consilia agitaret feralia. Quae nisi DEVS euerit, de conscientiarum libertate etiam in Anglia actum fuisset. Vid. PUFFEND. Hist. Brand. Lib. XIX, et HENR. LVDOLPHI BENTHEMII *Librum vom Engländerischen Kirch- und Schulen Staat*, cap. XXVII, quo hanc reuolutionem in Anglia luculenter describit.

§. 8. Nunc ad nouiores in ipsa *Protestantium Ecclesia* intra decennium subortas controuersias, quarum multae sunt, enarrandas progredier; nisi gliscente adulatione et feruente partium studio, homini etiam incorruptam fidem professo, obtreactionis aut adulationis crimina uerenda essent. Nam C. Tacito dicente, rara temporum felicitas, ubi sentire quae uelis, et quae sentias, sine amore et odio, quorum causas historicus procul semper habere debet, scribere liceat. Relinquenda ergo illa opera posteritati, quae non amplius inter infensos et obnoxios agit, ac libidine assentandi, aut aduersus dissidentes odio uacare censetur.